
Monitoring van groene burgerinitiatieven

Methodiek, indicatoren en ervaring met pilot en nulmeting

L.A.E. Vullings, A.E. Buijs, J.L.M. Donders & D.A. Kamphorst

| WOt-technical report 125

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Monitoring van groene burgerinitiatieven

Dit Technical report is gemaakt conform het Kwaliteitsmanagementsysteem (KMS) van de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen University & Research.

De WOT Natuur & Milieu voert wettelijke onderzoekstaken uit op het beleidsterrein natuur en milieu. Deze taken worden uitgevoerd om een wettelijke verantwoordelijkheid van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) te ondersteunen. We zorgen voor rapportages en data voor (inter)nationale verplichtingen op het gebied van agromilieu, biodiversiteit en bodeminformatie, en werken mee aan producten van het Planbureau voor de Leefomgeving zoals de Balans van de Leefomgeving.

Disclaimer WOt-publicaties

De reeks 'WOt-technical reports' bevat onderzoeksresultaten van projecten die kennisorganisaties voor de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu hebben uitgevoerd.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Het PBL is een inhoudelijk onafhankelijk onderzoeksinstituut op het gebied van milieu, natuur en ruimte, zoals gewaarborgd in de Aanwijzingen voor de Planbureaus, Staatscourant 3200, 21 februari 2012.

Dit onderzoeksrapport draagt bij aan de kennis die verwerkt wordt in meer beleidsgerichte publicaties zoals Natuurverkenning, Balans van de Leefomgeving en andere thematische verkenningen.

Het onderzoek is gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Monitoring van groene burgerinitiatieven

Methodiek, indicatoren en ervaring met pilot en nulmeting

L.A.E. Vullings, A.E. Buijs, J.L.M. Donders en D.A. Kamphorst

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Wageningen, oktober 2018

WOt-technical report 125

ISSN 2352-2739

DOI: 10.18174/460757

Referaat

Vullings, L.A.E., A.E. Buijs, J.L.M. Donders & D.A. Kamphorst (2018). *Monitoring van groene burgerinitiatieven; Methodiek, indicatoren en ervaring met pilot en nulmeting*. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WUR. WOt-technical report 125. 122 blz.; 2 fig.; 1 tabel; 16 ref; 6 Bijlagen.

Vanuit de betrokkenheid van de Balans van de Leefomgeving is het voor het Planbureau van de Leefomgeving (PBL) van belang om een kwantitatief beeld te krijgen van het geheel van groene burgerinitiatieven en hun impact. Deze behoefte vindt plaats tegen de achtergrond van de wens van veel overheden om de samenleving, waaronder burgers, meer te betrekken bij natuur en natuurbeleid. Dit rapport beschrijft een methodiek om groene burgerinitiatieven te monitoren, en geeft indicatoren en ervaringen die zijn opgedaan bij het uitvoeren van de methodiek in de pilot en de nulmeting.

Trefwoorden: Burgerinitiatieven, monitoringsystematiek, nulmeting, indicatoren

Abstract

Vullings, L.A.E., A.E. Buijs, J.L.M. Donders, D.A. Kamphorst, H. Kramer & S. de Vries (2018). *Monitoring Green Citizens' Initiatives; Methodology, indicators and results of a pilot project and baseline assessment*. Wageningen, Statutory Research Tasks Unit for Nature & the Environment, WUR. WOt-technical report 125. 122 p.; 2 Fig.; 1 Table; 16 Refs; 6 Appendices.

To inform the Assessment of the Dutch Human Environment (*Balans van de Leefomgeving*), PBL Netherlands Environmental Assessment Agency needs a quantitative measure of the size and scope of green citizens' initiatives and their impact. The need for this information reflects the ambition of many government authorities to bring the wider community, including individuals, into closer contact with nature and involve them more in nature policy. This report describes a methodology for monitoring green citizens' initiatives. Further indicators and main findings are given of the methodology used in a pilot project and a baseline assessment.

Keywords: Citizens' initiatives, monitoring system, baseline assessment, indicators

© 2018

Wageningen Environmental Research

Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel: (0317) 48 07 00; e-mail: info.alterra@wur.nl

De reeks WOt-technical reports is een uitgave van de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen University & Research. Dit technical report is verkrijgbaar bij het secretariaat. De publicatie is ook te downloaden via www.wur.nl/wotnatuurenmilieu.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 48 54 71; e-mail: info.wnm@wur.nl; Internet: www.wur.nl/wotnatuurenmilieu.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Woord vooraf

Vanuit de betrokkenheid van de Balans van de Leefomgeving 2018 is het voor het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) van belang om een kwantitatief beeld te krijgen van het geheel van groene burgerinitiatieven en hun impact in Nederland. Deze behoefte vindt plaats tegen de achtergrond van de wens van veel overheden om de samenleving, waaronder burgers, meer te betrekken bij natuur en natuurbeleid. Dit rapport beschrijft (het proces van de ontwikkeling van) een methodiek voor het monitoren van groene burgerinitiatieven. Het rapport bevat een beschrijving van de indicatoren en de ervaringen die zijn opgedaan bij het uitvoeren van de methodiek in een pilot en nulmeting in verschillende gemeenten. De resultaten van de pilot en de nulmeting staan beschreven in WOT technical report 123 (Vullings *et al.*, 2018). Deze resultaten zijn gebruikt in de Balans van de Leefomgeving 2018.

Deze studie was niet mogelijk zonder de sturing en adviezen van de stuurgroep bestaande uit Eva Kunseler en Hendrien Bredenoord van het PBL en Froukje Boonstra, Joep Dirkx en Martin Goossen vanuit de WOT Natuur en Milieu en Wageningen Environmental Research, en de experts die deelgenomen hebben aan de workshop die we hebben georganiseerd om de resultaten van de pilot te toetsen. Verder zijn we dank verschuldigd aan de betrokkenen van de gemeenten Tiel, Haaksbergen, Roosendaal en Utrecht die ons op weg hebben geholpen om de initiatieven in hun gemeente in kaart te brengen. Ook bedanken wij de vele initiatiefnemers die ons te woord hebben gestaan over hun initiatief bij de telefonische enquête.

Tot slot bedanken wij Eva Kunseler, Hendrien Bredenoord en Froukje Boonstra die dit rapport hebben gereviewed.

Wies Vullings, Arjen Buijs, Josine Donders en Dana Kamphorst

Inhoud

Woord vooraf	5
Samenvatting	9
1.1 Aanleiding en doel	13
1.2 Wat zijn groene burgerinitiatieven	13
1.3 Beleidscontext	13
1.4 Vraagstelling	14
1.5 Leeswijzer	14
2 Afbakening en methode voor deze studie	15
2.1 Achtergrond van indicatoren voor monitoren burgerinitiatieven	15
2.2 Denkkader en toepassing daarvan	15
2.2.1 Informatiecyclus	15
2.2.2 Informatiebehoefte	16
2.2.3 Monitoringstrategie	16
2.2.4 Gegevensproductie en kwaliteitsborging	19
2.2.5 Gebruik van informatie	19
3 Indicatoren voor monitoren burgerinitiatieven	21
3.1 Keuze van indicatoren: de oorspronkelijke set	21
3.2 Pilot, workshop en aanpassingen van de indicatorenset	21
3.3 Indicatoren: de uiteindelijke set	23
4.1 Afbakening; wel of geen groen burgerinitiatief	25
4.2 Inventarisatie: het vinden en tellen van initiatieven en betrokkenen	26
4.2.1 Het vinden van initiatieven	26
4.2.2 Aantal initiatieven	27
4.2.3 Aantal betrokkenen	27
4.3 Aanpassingen van de vragenlijst	28
4.3.1 Wie neemt het initiatief en wat is de motivatie?	28
4.3.2 Antwoardoptyes toegevoegd	28
4.3.3 Organisatievorm	28
4.4 Omgaan met de vragenlijst	29
4.4.1 Methodische aspecten	29
4.4.2 Doelen	29
4.4.3 Typen groen	29
4.4.4 Gepercipieerde ecologische effecten	29
4.4.5 Gepercipieerde effect: Gebruik en beleving	30
4.5 Tijds- en arbeidsintensief	30
5.1 De methode	33
5.2 Mogelijke rol van de verschillende partijen	34
6.1 Methodiek	37
6.2 Uitrol	40
Literatuur	41
Verantwoording	43
Bijlagen	45

Bijlage 1	Factsheets indicatoren monitoring burgerinitiatieven	47
	1 Aantal groene burgerinitiatieven	47
	2 Aantal burgers betrokken bij groene burgerinitiatieven	48
	3 Aantal Hectares	49
	4 Hulpbronnen die gebruikt worden bij burgerinitiatieven	50
	5 Externe actoren betrokken bij burgerinitiatieven	54
	6 Doelstelling van burgerinitiatieven	55
	7 Fase waarin burgerinitiatief zich bevindt	58
	8 Activiteiten van burgerinitiatieven	59
	9 Gepercipieerde ecologisch effect	61
	10 Gepercipieerde effect: Gebruik, beleving en natuurbetrokkenheid	64
	11 Gepercipieerde effect: Sociaal/gemeenschap van burgerinitiatieven	67
	12 Gepercipieerde economisch effect van burgerinitiatieven	69
Bijlage 2	Vragenlijst	73
Bijlage 3	Resultaten pilot	87
Bijlage 4	Lijst met deelnemers workshop	101
Bijlage 5	Verslag workshop	103
Bijlage 6	Interviewvragen aan gemeenten en geïnterviewden	107
Bijlage 7	Dilemma's bij afbakening groene burgerinitiatieven; grijze gebieden	109

Samenvatting

Groene burgerinitiatieven kunnen een bijdrage leveren aan natuurwaarden en andere publieke waarden, zoals sociale cohesie en gezondheid (Mattijssen *et al.*, 2015). Vanuit de betrokkenheid bij de evaluatie van het Natuurpact en de Balans van de Leefomgeving is het voor het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) van belang om een kwantitatief beeld te krijgen van het geheel van groene burgerinitiatieven en hun impact.

Onderzoekers van Wageningen Environmental Research (WENR) hebben naar aanleiding van de kennisbehoefte van PBL een concrete meetmethode opgesteld om burgerinitiatieven te monitoren en is er een nulmeting uitgevoerd, zodat op termijn het monitoringsysteem ontwikkelingen in de tijd in beeld kan brengen. Dat kan bijvoorbeeld gaan om toe- of afname van burgerinitiatieven, om welke impact ze hebben of welke inhoudelijke trends er zichtbaar zijn. Onder groene burgerinitiatieven verstaan we een specifieke vorm van governance waarbij (georganiseerde) burgers de belangrijkste en vaak initiërende actor zijn in het realiseren, beschermen en/of beheren van natuur en landschap (Mattijssen *et al.*, 2015).

De kwantitatieve informatiebehoefte van de opdrachtgever, zoals 'neemt het aantal burgerinitiatieven en het aantal betrokken burgers toe?' vraagt wel om een methodiek die een representatief beeld geeft van het geheel, zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het geheel. De methode gaat uit van een geografische afbakening (gemeente of wijk) waarbinnen geprobeerd wordt alle groene burgerinitiatieven te inventariseren. De volledige populatie burgerinitiatieven is niet bekend, maar op deze manier wordt die zo dicht mogelijk benaderd binnen een geografische eenheid en kunnen er toch uitspraken gedaan worden over het geheel (van die gemeenten/wijk). Gezien het budget is gekozen voor het uitvoeren van de monitoring in een klein aantal zorgvuldig gekozen gemeenten waar gestreefd is naar het in kaart brengen van alle burgerinitiatieven binnen de gekozen geografische afbakening.

De methode die ontwikkeld is betreft een inventarisatie van kenmerken en gepercipieerde effecten van groene burgerinitiatieven door middel van gestructureerde telefonische interviews. Om initiatieven te vinden, is gebruik gemaakt van contacten met de gemeente, internet en eventueel andere bronnen. Vervolgens is van ieder initiatief de initiatiefnemer telefonisch geïnterviewd aan de hand van een gestructureerde vragenlijst. Er is voor deze manier gekozen om de respons zo groot mogelijk te maken (mensen doen eerder mee als ze persoonlijk voor een interview worden benaderd dan als ze gevraagd worden een enquête in te vullen) en omdat we dan zeker weten dat de vragen op dezelfde manier geïnterpreteerd worden en eenduidig beantwoord worden en om te ervaren hoe de respondenten op de vragen reageren.

Het analysekader dat in de studie van Mattijssen *et al.* (2015) is gebruikt, is als uitgangspunt genomen voor de keuze van de indicatoren van deze studie. Er zijn twaalf indicatoren geselecteerd en geïnterpreteerd: acht in de categorie typerende kenmerken, zoals aantal burgerinitiatieven, aantal burgers betrokken, doelstelling van burgerinitiatieven, en vier gepercipieerde effectindicatoren (ecologie, gebruik en beleving, economie en sociaal).

In de gemeente Tiel is de methodiek uitgetoetst als een pilot. De methodiek en de resultaten van de pilot zijn vervolgens besproken in een workshop met een brede groep genodigden. De opmerkingen en tips van deze groep hebben geleid tot aanpassingen in de indicatoren en de vragenlijst. Vervolgens is de aangepaste methodiek toegepast in een nulmeting in de gemeenten Haaksbergen, Roosendaal en de wijk Noordwest in Utrecht.

De ervaringen met de methodiek zijn beschreven en er is op gereflecteerd. De ontwikkelde methodiek levert informatie die door het PBL gebruikt zal worden in de Balans van de Leefomgeving (2018). Er is

---

gereflecteerd op een aantal aspecten van de methodiek, zoals de validatie van de metingen, de representativiteit, de afbakening, de gepercipieerde effecten en de objectiviteit en onafhankelijkheid.

Met betrekking tot validiteit wordt aangegeven dat tijdens het interview de interviewer na het beantwoorden van de vraag aangeeft welk antwoord zij heeft opgeschreven, maar dat het de validiteit zou verbeteren als naderhand steekproefgewijs een aantal respondenten het verslag van het interview nogmaals kunnen checken.

De afbakening van of het initiatief nu wel of niet een groen burgerinitiatief is blijft lastig. Er is een grijs gebied, maar dat is niet heel erg groot. Er is een definitie opgesteld en er zijn kenmerken aan toegekend en vervolgens heeft een lid van het projectteam besloten of het initiatief eraan voldoet of niet. Dit is verder ondervangen door aan het begin van het interview door een aantal vragen nog wat meer informatie te krijgen om zo goed mogelijk te kunnen bepalen of een initiatief nou wel of niet tot de doelgroep behoort.

Bij sommige vragen, zoals de vragen over gepercipieerde ecologisch effect werden de grenzen van de enquête als methode bij het in kaart brengen van deels kwalitatieve data benaderd. Hoewel de gekozen vorm van data verzamelen (d.m.v. interviews) vrij veel ruimte bood voor doorvragen en het noteren van het verhaal van de respondent in de toelichting, ligt voor sommige vragen een meer open interviewmethode meer voor de hand. In andere gevallen was het nodig om de data beter kwantificeerbaar te maken, bijvoorbeeld bij de vragen naar de hulpbronnen grond en geld, en zijn de vragen deels aangepast of zijn van de antwoordcategorieën uitgebreid.

Bij de duiding van de resultaten van de nulmeting bleek het van belang meer informatie over de situatie en het beleid van de betreffende gemeente te hebben. Dit was in eerste instantie niet meegenomen in de methode. Dit is naderhand ondervangen door interviews met de contactpersonen van de betreffende gemeenten.

Met name bij de gepercipieerde ecologisch effectvragen bleek dat het beantwoorden van de vragen voor de respondenten moeilijk was. Als initiatieven ecologische hoofddoelen hebben dan lukt het vaak wel die vragen te beantwoorden, maar met name bij de initiatieven waar ecologische effecten bijvangst zouden kunnen zijn, vonden respondenten het moeilijk deze vragen te beantwoorden. Als deze vragen van belang worden geacht door de opdrachtgever zou hier eventueel een andere vorm van dataverzameling ingezet moeten worden.

Tijdens de nulmeting kwam naar voren dat niet alle initiatiefnemers vanuit een intrinsieke motivatie (zoals een bepaalde ideologie of bevoegenheid) een initiatief is gestart. In het geval van een aantal groenadoptie-initiatieven voelde de mensen zich gedwongen door de gemeente om het beheer en onderhoud van een openbaar groenstrook op zich te nemen, omdat het alternatief (gras i.p.v. begroeiing, minder privacy etc.) dat de gemeente bood als ze het beheer en onderhoud niet op zich zouden nemen hen tegenstond. Dat de interviews niet door de gemeente maar door een onafhankelijk onderzoeksinstituut (WENR) werden uitgevoerd heeft waarschijnlijk bijgedragen aan de bereidheid deze kritiek te delen met de interviewer, en dit heeft daarmee bijgedragen aan de objectiviteit van het onderzoek. Het is belangrijk ook in toekomstige projecten aandacht te besteden aan dergelijke kritische aspecten van burgerinitiatieven.

Ten slotte zijn de mogelijke opties voor uitrol van de methode beschreven en zijn per optie de voor- en nadelen weergegeven. Er wordt hierbij drie opties van mogelijke methodieken beschreven inclusief voor- en nadelen:

1. Huidige methodiek (telefonische interviews): Een voordeel van doorgaan op dezelfde manier is dat de vergelijkbaarheid het grootst zal zijn. Een nadeel is dat de methode tijdsintensief is, waardoor uitbreiding met extra gemeenten om de representativiteit van de meting te vergroten veel kosten met zich meebrengt.
2. Online-enquête: Door de interviews te vervangen door een online-vragenlijst, valt veel tijdswinst te behalen. Het vergt wel een slag om de vragen hierop aan te passen, want begrippen zullen uitgelegd moeten worden voor de respondenten, de vraagstelling moet soms anders (bij vragen waar in het interview vaak toelichting van interview-afnemers nodig was) en het totaal moet ook

---

weer niet te groot worden, om te voorkomen dat mensen om die reden afhaken. Een online-vragenlijst zou in een pilot getest moeten worden.

3. Tweetrapsraket: online-enquête met daarna interview met paar verdiepende vragen: tijdswinst is ook hier een belangrijk voordeel en ten opzichte van optie twee hoeft er minder geïnvesteerd te worden in het aanpassen van de vragenlijst.

Ook is beschreven welke mogelijkheden er zijn voor de betrokken partijen. Hier worden de volgende opties inclusief voor- en nadelen beschreven:

1. Een onderzoeksbureau voert het onderzoek uit in opdracht van PBL: Voor het PBL als opdrachtgever zijn de data waardevol en te benutten voor producten als de Balans van de Leefomgeving. Gemeenten blijven een belangrijke rol spelen in de eerste stap van de inventarisatie van initiatieven. Het onderzoek is echter niet afhankelijk van de bereidheid van gemeenten tot (herhaal)onderzoek. Wanneer het PBL het onderzoek in eigen hand houdt, is de continuïteit het grootst. Daarnaast is de betrouwbaarheid en geldigheid van de data optimaal gewaarborgd als PBL de expliciete opdrachtgever blijft van de dataverzameling. Nadeel zijn de substantiële kosten die gemoeid zijn met deze optie.
2. Gemeenten voeren zelf het onderzoek uit: gemeenten staan vaak dicht bij de initiatieven en kennen de meeste daarvan. Daarnaast zijn ze geïnteresseerd in de resultaten van de enquête. Zeker als er gebruik gemaakt gaat worden van een online-enquête, zouden gemeenten die uit kunnen zetten. Een voordeel van deze optie is dat gemeenten hun eigen adresgegevens kunnen gebruiken en dat zal de doorlooptijd ten goede komen. Nadelen zijn dat gemeenten weinig tijd beschikbaar hebben om te investeren in onderzoek, er gevaar bestaat van zelfselectie (alleen gemeenten waarbij burgerinitiatief een beleidsprioriteit is doen mee), longitudinale metingen worden bedreigd door veranderingen in beleidsprioriteit van gemeenten, er wel iets geregeld moet worden voor het beheer van de vragenlijst en de overall analyse van de resultaten. Verder is het de vraag of kritische protestgroepen wel meegenomen worden als de gemeenten alleen vragen om de vragenlijst uit te zetten en of respondenten eerlijk over de gemeente durven zijn als zij de vragenlijst uitzetten.
3. Een combinatie van beide om zoveel mogelijk gebruik te maken van de voordelen van opties een en twee en zo min mogelijk last te hebben van de genoemde nadelen.

Voorkeur van het projectteam gaat uit naar het herhalen van de huidige methode voor de vier (deel)gemeenten (optie 1) en daarnaast een online-vragenlijst met daarna eventueel een interview voor aantal verdiepende vragen (optie 2 of optie 3) voor nieuwe gemeenten. Met deze combinatie is de vergelijkbaarheid geborgd, maar wordt er ook gewerkt aan de representativiteit. Het is wel van belang dat goed gekeken wordt naar de online-vragenlijst en dat deze uitgebreid getest wordt. Verder denken wij de dat de een gezamenlijke constructie van gemeenten, gecombineerd met regie-voerende partij (optie 3) het beste resultaat zal opleveren, omdat de betrokkenheid van gemeenten van belang is gebleken in het project, maar dat een regie-voerende partij wel cruciaal zal zijn om tot valide en samenhangende resultaten te komen.

---

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Groene burgerinitiatieven kunnen een bijdrage leveren aan natuurwaarden en andere publieke waarden, zoals sociale cohesie en gezondheid (Mattijssen *et al.*, 2015; Mattijssen, 2016). Provincies willen burgerinitiatieven in het kader van het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid stimuleren. Onder meer voor de Balans van de Leefomgeving wil het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) weten hoeveel groene burgerinitiatieven er zijn, hoe dit aantal zich ontwikkelt, waardoor ze worden gekenmerkt en wat hun impact is. Omdat hiervoor nog geen methode voorhanden is heeft PBL de WOT Natuur en Milieu gevraagd om een methode te ontwikkelen en hiermee te experimenteren.

Dit rapport is een beschrijving van de ontwikkeling, de inhoud én de eerste ervaring in het werken met het denkkader en een indicatorenset om burgerinitiatieven te monitoren, onder andere gebaseerd op het werk van Mattijssen *et al.* (2015) en Vullings en Kamphorst (2014), waarmee antwoord gegeven kan worden op vragen rondom burgerinitiatieven die spelen bij PBL. Onderhavig rapport is opgesteld in het kader van het project 'Monitoring burgerinitiatieven'. Het project had tot doel om een concrete meetmethode voor het monitoren van burgerinitiatieven op te stellen en het doen van een nulmeting. Zodat op termijn het monitoringsysteem in beeld kan brengen of het aantal burgerinitiatieven (in de afgebakende geografische gebieden) toe- of afneemt, welke impact ze hebben en welke (inhoudelijke) trends er zichtbaar zijn. Bijvoorbeeld op welk soort natuur-betrokkenheid de burgerinitiatieven zich richten, en of en hoe dit verandert in de tijd. Afgezet tegen beleidsdoelen, wordt dan duidelijk welke natuur met burgerinitiatieven gerealiseerd kan worden; en welke ondergewaardeerd blijft.

1.2 Wat zijn groene burgerinitiatieven

Groene burgerinitiatieven worden hier opgevat als een specifieke vorm van governance waarbij (georganiseerde) burgers de belangrijkste en vaak initiërende actor zijn in het realiseren, beschermen en/of beheren van natuur en landschap (Mattijssen *et al.*, 2015). Het gaat hierbij, in andere woorden, over burgerinitiatieven die actief zijn in het groen. Kenmerkend daarbij is dat burgers zich op lokale schaal organiseren om natuur en landschap te versterken, of het beleid hieromtrent te beïnvloeden. Onder groen verstaan we ook water als dat een relatie met groen en natuur heeft, en ook initiatieven die recreatie bevorderen of ontwikkelen in de natuur rekenen we hierbij. Onder groen verstaan we niet duurzaamheid in de brede zin van het woord, er moet een fysieke groene component zijn. Ook zijn initiatieven die zich richten op (natuur)educatie zonder gekoppeld te zijn aan een specifiek fysiek gebied niet meegenomen.

We verstaan onder groene burgerinitiatieven geen ondernemers zoals boeren die aan agrarisch natuurbeheer doen. Vrijwilligersgroepen en monitoringsgroepen die onderdeel zijn van grotere organisaties (zoals Natuurmonumenten of Landschappen) vallen wel onder groene burgerinitiatieven, maar worden in de inventarisatie goed onderscheiden.

1.3 Beleidscontext

In de huidige netwerksamenleving worden natuur, milieu en landschap steeds meer vorm gegeven in nauwe samenwerking met een grote groep diffuse actoren. Ontwikkeling en beheer van natuur is geen zaak van de overheid alleen, waardoor draagvlak voor natuurbeleid een veel bredere en dynamischere invulling krijgt dan wanneer burgers alleen (passief) instemmen met beleid. Overheden kijken steeds

---

meer naar mogelijkheden voor actieve betrokkenheid bij natuur vanuit de samenleving, waarbij ook burgerinitiatieven een steeds grotere rol spelen of zouden moeten gaan spelen. Het is van belang indicatoren te gebruiken die informatie leveren om de beleidsdiscussies over maatschappelijke betrokkenheid te kunnen voeden en dat uiteindelijk een beeld gegeven kan worden van de mogelijke bijdrage van burgerinitiatieven aan natuur en andere publieke waarden.

De Rijksnatuurvisie (2014) en het Natuurpact dat in 2013 is gesloten tussen het Rijk en de provincies benadrukken het belang van de vermaatschappelijking van het natuurbeleid. Het kabinet vindt het van groot belang om aan te sluiten bij deze groeiende betrokkenheid van burgers en de verdere ontwikkeling van groen ondernemerschap, en stelt in zijn natuurbeleid dan ook de makende en verantwoordelijke mens, en daarmee de energieke samenleving, centraal (Ministerie van EZ, Rijksnatuurvisie, 2014).

Sinds de decentralisatie van het natuurbeleid naar de provincies, waar het Natuurpact de meest recente stap in is (zie bijv. Kuindersma *et al.*, 2015), zijn de provincies verantwoordelijk voor de uitvoering van het natuurbeleid. Het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid, waaronder van burgers, is een ambitie van veel provincies (Salverda *et al.*, 2012; Kamphorst *et al.*, 2015).

Voor het PBL is het in eerste instantie wenselijk om een beeld te krijgen van het geheel van groene burgerinitiatieven en hun impact door monitoring van groene burgerinitiatieven. Dit rapport richt zich alleen op de monitoring van groene burgerinitiatieven; reflectie op de bijdrage aan beleidsdoelen valt buiten de scope van deze studie.

1.4 Vraagstelling

Hoe ziet een concrete meetmethode inclusief een geschikte indicatorenset voor een kwantitatieve monitoring van groene burgerinitiatieven er uit en wat zijn de eerste ervaringen met de ontwikkelde methode?

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het denkkader voor dit onderzoek gepresenteerd, met onder andere het proces dat is gevolgd om te komen tot de monitoringsmethodiek, die bestaat uit relevante indicatoren voor monitoring van burgerinitiatieven, de methode en de manier waarop met de verzamelde gegevens is omgegaan. In hoofdstuk 3 bakenen we af welke indicatoren we in dit onderzoek wel en niet mee hebben genomen. Hierin staat beschreven hoe we door middel van een workshop met betrokkenen en een pilot waarin we de monitoring hebben getest, van een oorspronkelijke set indicatoren tot een keuze zijn gekomen voor een uiteindelijke set indicatoren. In Bijlage 1 wordt de volledige uiteindelijke indicatoren set uit hoofdstuk 2 beschreven aan de hand van een factsheet per indicator. In hoofdstuk 4 komen de ervaringen bij het testen van de methode in de pilot en de nulmeting aan bod. In hoofdstuk 5 beschrijven we de mogelijkheden voor uitrol van de methodiek. Ten slotte geven we in hoofdstuk 6 conclusies en reflecteren we op de methodiek en doen we een aanbeveling voor de uitrol. In Bijlage 2 staat de vragenlijst die gebruikt is om de initiatiefnemers te interviewen. In Bijlage 3 staan de resultaten van de pilot in de gemeente Tiel. In Bijlage 4 staat de lijst met deelnemers aan de workshop. In Bijlage 5 staat het verslag van de workshop en in Bijlage 6 staan de contactpersonen van de betrokken gemeenten en de interviewvragen die aan hen gesteld zijn.

---

2 Afbakening en methode voor deze studie

2.1 Achtergrond van indicatoren voor monitoren burgerinitiatieven

Ten Cate *et al.* (2013) geven aan dat huidig onderzoek naar groene zelf-governance waar groene burgerinitiatieven onder vallen, met name gericht is op individuele voorbeelden. Er is onderzocht hoe individuele burgerinitiatieven zich ontwikkelen, welke strategieën ze hanteren (Van Dam *et al.*, 2010), welke knelpunten er bestaan en hoe de overheid een faciliterende rol kan spelen (Van Dam *et al.*, 2011; Van der Heijden *et al.*, 2011). Ook is ingegaan op het karakter van burgerinitiatieven die in eerste instantie met name als protestgroepen werden gezien (Duineveld *et al.*, 2010; De Groot *et al.*, 2012) en op wat ze hebben opgeleverd, enerzijds aan extra groen of biodiversiteit en anderzijds aan sociaal kapitaal, zoals sociale cohesie of empowerment (Van Dam *et al.*, 2011). Daarnaast zijn groene burgerinitiatieven ook besproken in onderzoek naar innovatieve vormen van governance (Arnouts *et al.*, 2012; Selnes *et al.*, 2013). Door de focus op de individuele voorbeelden ontbreekt een systematische analyse van het totale palet aan groene zelf-governance (Mattijssen *et al.*, 2015).

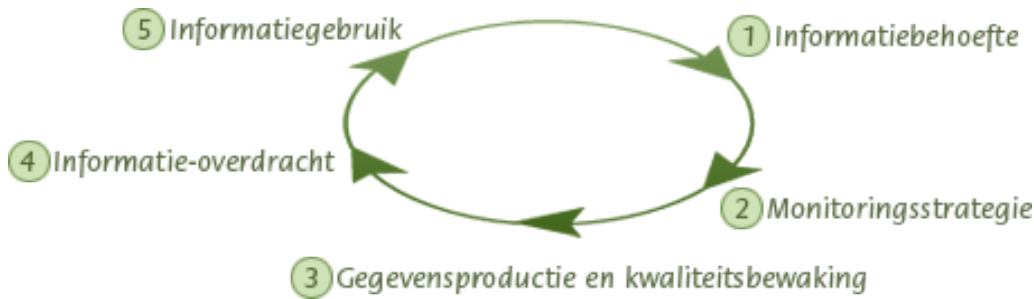
Mattijssen *et al.* (2015) beschrijven de eerste grote overzichtsstudie naar groene burgerinitiatieven. In deze studie zijn 264 groene burgerinitiatieven beschreven aan de hand van een aantal indicatoren met als doel om de diversiteit in kaart te brengen. Zij hebben een uitgebreide set van indicatoren ontwikkeld, maar er is niet gestreefd naar representativiteit omdat het totale aantal burgerinitiatieven (de populatie) waar de database een uitsnede van is, niet bekend is. De database biedt dan ook geen inzicht in de totale omvang en schaal van burgerinitiatieven.

2.2 Denkkader en toepassing daarvan

Onderhavig project heeft tot doel om een concrete meetmethode voor het monitoren van burgerinitiatieven op te stellen en het doen van een nulmeting, zodat op termijn het monitoringsysteem ontwikkelingen in de tijd in beeld kan brengen. Dat kan bijvoorbeeld gaan om toe of afname van burgerinitiatieven, om welke impact ze hebben of welke inhoudelijke trends er zichtbaar zijn.

2.2.1 Informatiecyclus

Het proces om tot een monitoringmethode voor groene burgerinitiatieven te komen volgt de informatiecyclus (zie Figuur 1). Eerst wordt de informatiebehoefte vastgesteld (stap 1). Vervolgens wordt de monitoringstrategie bepaald (stap 2) en wordt gestart met de monitoring ofwel met de gegevensproductie en kwaliteitsborging (stap 3). Uiteindelijk wordt de uit de gegevens afgeleide informatie overgedragen aan de gebruiker (stap 4). Een belangrijke laatste stap is om na te gaan of de opgeleverde informatie voldoet aan de informatiebehoefte (stap 5). Als dat niet zo is kan het proces opnieuw doorlopen worden, want het is een iteratief proces. De informatiebehoefte van gebruikers verandert in de tijd en daar wordt idealiter ook op geanticipeerd met de monitoringstrategie. Tegelijkertijd wil men een robuust systeem, dat vraagt dus ook om enige stabiliteit van het systeem (Schmidt *et al.*, 2016). We gebruiken de informatiecyclus om te komen tot een monitoringsysteem vanwege het cyclische karakter, dat mogelijkheden biedt voor zowel aanpassing aan veranderende informatiebehoeften als ook stabiliteit. In dit project is de cyclus twee keer doorlopen. Er is begonnen met een startgesprek met het PBL om de informatiebehoefte scherp te krijgen. Op basis daarvan is een monitoringstrategie gemaakt en deze is getest in een pilot. De data van de pilot zijn geanalyseerd en besproken in een workshop met direct betrokkenen, opdrachtgever, deskundigen en praktijkmensen. Na de workshop is gezamenlijk met het PBL vastgesteld dat de methodiek aangepast moest worden en deze aanpassingen zijn doorgevoerd. De nulmeting is vervolgens uitgevoerd volgens de nieuwe methodiek.

Figuur 1: De informatiecyclus (van: de website van het Netwerk Ecologische Monitoring).

De informatiecyclus is niet bedoeld om te suggereren dat met monitoring de gehele informatiebehoefte kan worden gedekt of dat er sprake is van een beleidsevaluatie; het brengt wel in beeld welke cyclus we hebben doorlopen bij het komen tot de monitoringsmethodiek.

In de volgende paragrafen wordt ingegaan op de informatiebehoefte, de monitoringsstrategie, de gegevensproductie en kwaliteitsborging, en het gebruik van de informatie.

2.2.2 Informatiebehoefte

Het PBL heeft behoefte aan kwantitatieve informatie over groene burgerinitiatieven om trends in de ontwikkeling hiervan te kunnen herkennen. Op korte termijn is het belangrijk voor het PBL om een beeld te krijgen van hoe het aantal en de typen burgerinitiatieven zich ontwikkelen in de tijd (monitoring). Op lange termijn wil het PBL dit beeld ook koppelen aan de inspanningen van provincies en Rijk op dit vlak om iets te kunnen zeggen over de effectiviteit van die inspanningen (beleids-evaluatie).

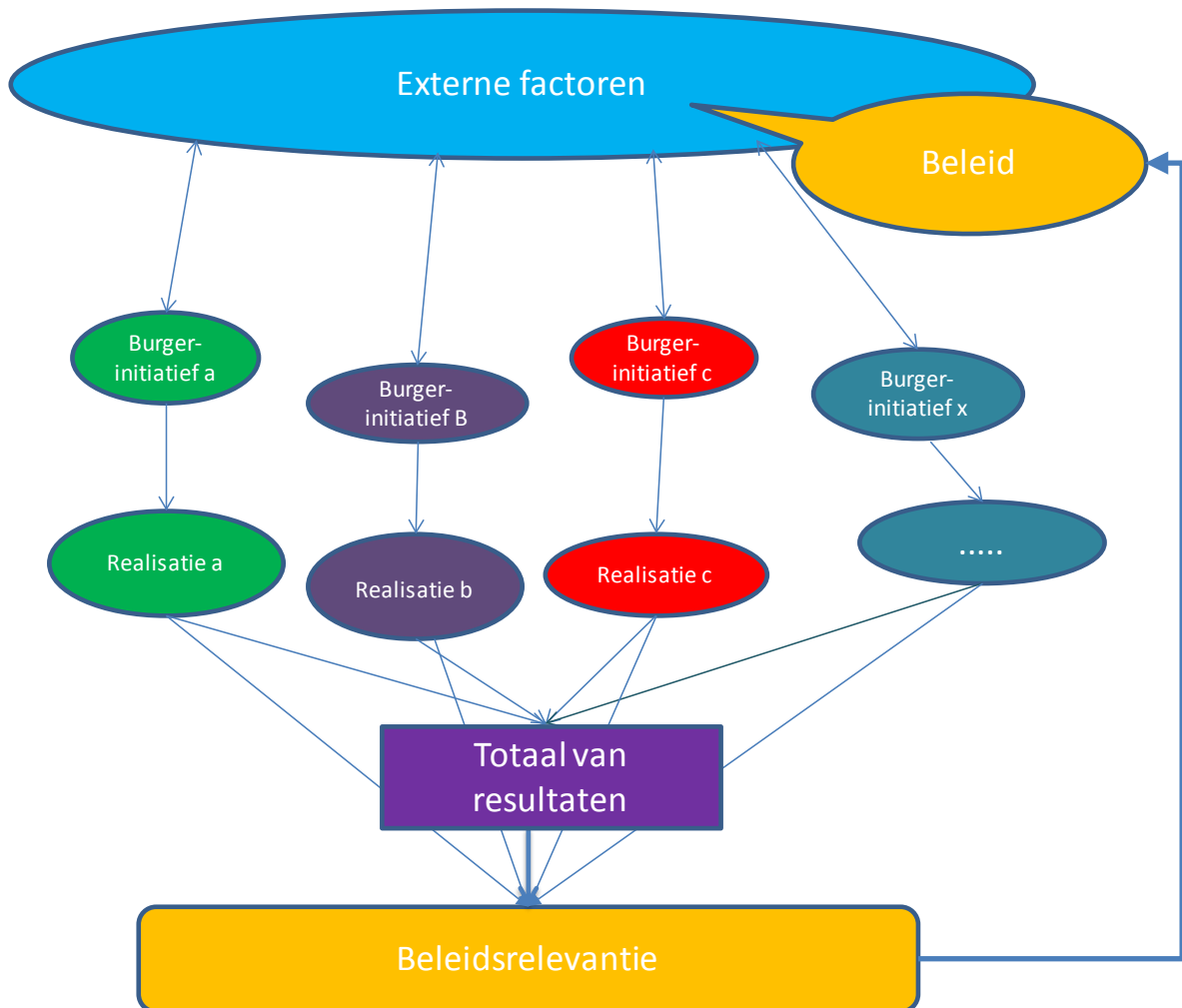
Het monitoringssysteem dat we in dit project ontwikkelen, beoogt een kwantitatief beeld van groene burgerinitiatieven en hun effecten (dus invulling geven aan het korte termijn doel van het PBL), dat op de langere termijn ook als input kan dienen om de bijdragen van burgerinitiatieven aan beleidsdoelen uit de Rijksnatuurvisie en het Natuurpact te kunnen begrijpen. Dit laatste zal echter beperkt mogelijk zijn, onder meer omdat de effectindicatoren niet zijn afgeleid van de beleidsdoelen. Een beleids-evaluatie is dan ook niet het doel van deze studie. Wel willen we door middel van de monitoring uitspraken kunnen doen over de relevantie van de groene burgerinitiatieven voor het natuurbeleid.

2.2.3 Monitoringstrategie

Burgerinitiatieven streven hun eigen doelen na. Interessant bij het beschouwen van burgerinitiatieven is dat deze doelen kunnen aansluiten bij beleidsdoelen, maar daaraan ook tegenstrijdig kunnen zijn, bijvoorbeeld in het geval van een protestgroep. Het beleid is voor burgerinitiatieven een van de externe factoren waar zij mee te maken kunnen krijgen.

Wat betreft burgerinitiatieven zijn er twee 'uitkomstenniveaus' te onderscheiden: het resultaat van het burgerinitiatief zelf en daarnaast het totaal van de resultaten van alle burgerinitiatieven (van de inventarisatie, per gemeente) bij elkaar. Uit zowel de individuele resultaten als het totale resultaat is dan de relevantie voor het beleid te halen dat gebruikt kan worden om eventueel het beleid bij te sturen. Hierbij kan gedacht worden aan dat in een bepaalde gemeente het merendeel van de groene burgerinitiatieven inzet op beheer en behoud en niet op aanleggen van nieuwe natuur en dat de gemeente hieruit kan concluderen dat ze indien gewenst zelf meer in moet zetten op creëren van nieuwe natuur.

In Figuur 2 is dit gevisualiseerd.

Figuur 2: De relatie tussen burgerinitiatieven en beleid

Op basis van de informatiebehoefte en bovenstaande beschrijving van de relatie tussen burgerinitiatieven en beleid zijn uiteindelijk twee soorten indicatoren geselecteerd: typerende kenmerken en gepercipieerde effecten (door initiatiefnemers zelf waargenomen effecten) van groene burgerinitiatieven. Een beschrijving van hoe deze selectie tot stand is gekomen staat in hoofdstuk 3 en een beschrijving van alle indicatoren in Bijlage 1.

Het volledig monitoren van alle Nederlandse burgerinitiatieven is door beperkingen van tijd en budget in dit project niet mogelijk (zie ook Vullings en Kamphorst, 2014). De kwantitatieve informatiebehoefte van de opdrachtgever, zoals 'neemt het aantal burgerinitiatieven en het aantal betrokken burgers toe?' vraagt wel om een methodiek die een representatief beeld geeft van het geheel, zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het geheel.

Hoewel het dus van belang is om zoveel mogelijk burgerinitiatieven te inventariseren, is het onmogelijk om dit voor heel Nederland, uitputtend, te doen binnen het kader van dit project, of voor een representatieve steekproef van bijvoorbeeld gemeenten. Gezien het beschikbare budget is gekozen om de monitoring in een klein aantal zorgvuldig gekozen gemeenten uit te voeren waar gestreefd is naar het in kaart brengen van alle burgerinitiatieven binnen de gekozen geografische afbakening.

Voor de keuze van de gemeenten hebben we volgende criteria gehanteerd:

- De gemeente is niet bekend als actieve ondersteuner van burgerinitiatieven of als onderdeel van eerdere onderzoeken.

-
- Verhouding buitengebied/bebouwde kom: het gaat om groene burgerinitiatieven, dus we achten de kans dat er veel groene burgerinitiatieven zijn in een gemeente waar weinig buitengebied is kleiner dan in een gemeente met veel buitengebied, en nemen deze verhouding dus mee in onze keuze.
  - Geografische spreiding van de gemeenten.
  - Bereikbaarheid van de gemeenten.
  - Spreiding in grootte van de gemeenten (klein <50 duizend inwoners, middel: tussen 50 en 100 duizend inwoners en een wijk van een grote stad).

Het aantal gemeenten in de nulmeting is erg klein en zeker niet representatief, maar door bovenstaande criteria te hanteren hopen we een aantal aspecten waarvan we aannemen dat ze effect kunnen hebben op het aantal en type burgerinitiatieven meegenomen te hebben, zodat de resultaten een zo'n breed mogelijk beeld geven.

Op basis van bovenstaande criteria zijn de volgende gemeenten en wijk gekozen.

- één van de vier grote steden (Utrecht: wijk Noordwest);
- één gemeente met 50-100 duizend inwoners: Roosendaal;
- twee gemeenten met minder dan 50 duizend inwoners: Haaksbergen (1 met veel natuur) en Tiel (1 met minder).

Per gemeente is geprobeerd alle burgerinitiatieven te identificeren door:

- De gemeente te bellen voor medewerking (go- no go) en informatie.
- Een internet-inventarisatie uit te voeren: algemene en specifieke websites (groen en doen, lokale krantjes, etc.).
- De provincie te benaderen voor relevante informatie of contactpersonen.
- Vervolgens: de sneeuwbalmethode.
- Alle gevonden burgerinitiatieven die mogelijk relevant zijn voor de inventarisatie worden genoteerd, ook als ze uiteindelijk geen groene burgerinitiatieven blijken te zijn. Bijgehouden wordt waarom ze niet meegenomen zijn in de inventarisatie.

Na een eerste check op relevantie is een telefonisch interview gehouden met een contactpersoon van ieder initiatief. Voor het interview is gebruik gemaakt van een vragenlijst, die in een enquêtetool is uitgewerkt, zodat de antwoorden direct opgeslagen worden in een database. Een enkele maal is bij wijze van uitzondering de vragenlijst door een contactpersoon zelf ingevuld of gebruik gemaakt van een andere bron voor het invullen van de database. Dit is in voorkomende gevallen ook in de database vermeld. Ten slotte is een link gestuurd naar de initiatiefnemers van een eenvoudige internet-kaartapplicatie en is gevraagd of ze in een googlemaps-achtige omgeving het oppervlak van het initiatief in willen tekenen.

De validatie van de antwoorden van de respondenten is niet achteraf gedaan, maar tijdens de gesprekken. De interviewer stelde de vragen in eerste instantie in de regel open, dat wil zeggen zonder antwoordcategorieën te benoemen. Het antwoord van de respondent is door de interviewer vertaald in een antwoordcategorie in de vragenlijst. Vervolgens is de respondent gevraagd of dit de correcte vertaling was. Bij deze check is voor vragen die de perceptie van de respondent betreffen zonder meer het antwoord van de respondent gevolgd. Waar het niet om de perceptie van de respondent ging, is ook de keuze van de respondent gevolgd, maar nadat met de respondent besproken is of de gemaakte keuze inderdaad de juiste is en of een andere niet beter is.

De keuze voor deze methodologie brengt met zich mee dat er niet diep kan worden ingegaan op de individuele initiatieven. Dat betekent dat dit project bijvoorbeeld wel informatie kan leveren op basis waarvan casussen geselecteerd kunnen worden om in een vervolgonderzoek te kijken naar het effect van beleidsstimulansen, omdat we bijvoorbeeld vragen of en indien bekend ook hoeveel gemeente-subsidie is gebruikt. Daarentegen levert dit project te weinig informatie op om zelf te analyseren of en zo ja, wat het effect van de subsidies is geweest.

2.2.4 Gegevensproductie en kwaliteitsborging

In deze stap wordt de monitoringsmethodiek gevolgd en worden de data geproduceerd. In de eerste cyclus is de methodiek uitgeprobeerd in de gemeente Tiel bij wijze van pilot. De resultaten hiervan staan beschreven in Bijlage 3. In de tweede cyclus is de nulmeting uitgevoerd.

Allereerst is de kwaliteitsborging van de indicatoren in factsheets beschreven (zie Bijlage 1). In het algemeen geldt dat volledigheid en compleetheid van de lijst van burgerinitiatieven zover mogelijk is gewaarborgd door gebruik te maken van verschillende bronnen bij het zoekproces, zoals gemeente, provincie, bestaande burgerinitiatieveninventarisaties, lokale krantjes en het internet. Het is niet 100% zeker dat alle bestaande burgerinitiatieven gevonden worden, echter door vijf bronnen te gebruiken bij de inventarisatie van de burgerinitiatieven, gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.

Om de nauwkeurigheid van de informatie per burgerinitiatief te waarborgen, zorgen we bij ieder initiatief voor bronvermeldingen. In de regel is dat de contactpersoon van het initiatief waarmee het telefonisch interview wordt gehouden. Tijdens dat telefonisch interview wordt tevens geverifieerd of het initiatief binnen onze definitie past. Deels is op basis van internetbronnen besloten een initiatief niet mee te nemen. Ook deze initiatieven worden vermeld.

Bij vervolgmetingen zal voor nieuwe initiatieven nagegaan worden of ze bij eerdere metingen al gevonden hadden moeten worden, door naar de startdatum te vragen. Als de startdatum voor de vorige meting ligt, kan het zijn dat het betreffende burgerinitiatief tijdens die meting ten onrechte is gemist en zal worden nagegaan waarom die toen gemist is. Het kan ook zijn dat het betreffende initiatief een ontwikkeling heeft doorgemaakt waardoor het bij een vervolgmeting relevant is om het mee te nemen waar dat eerder niet het geval was.

Verder wordt dit project begeleid door een begeleidingsgroep die op cruciale momenten advies heeft gegeven over te nemen beslissingen, mee heeft gedacht en documenten heeft gereviewd. Ook de workshop is een reviewmechanisme geweest voor de methodiek.

2.2.5 Gebruik van informatie

Het beoogde gebruik van de informatie is bepalend voor de informatiebehoefte, vandaar dat we er hier nader op in gaan. Na de eerste productie van de gegevens (de pilot in Tiel) is een workshop met opdrachtgever, direct betrokkenen, deskundigen en praktijkmensen gehouden, om de bruikbaarheid en zeggenschap van de indicatorenset en monitoringsmethodiek te toetsen in relatie tot de behoeften en ervaringen van de deelnemers. Zowel de pilot als de workshop hebben geleid tot aanpassingen van de oorspronkelijke set indicatoren, die voor de nulmeting is gebruikt. Ook is de methodiek iets aangescherpt. (Zie voor de beschrijving van dit proces en de aanpassingen hoofdstuk 3).

---

3 Indicatoren voor monitoren burgerinitiatieven

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe we van de voorlopige indicatorenset zijn gekomen via de pilot en de workshop tot de uiteindelijke indicatorenset, die in de nulmeting is gebruikt.

3.1 Keuze van indicatoren: de oorspronkelijke set

Er is voor gekozen om zoveel mogelijk burgerinitiatieven beknopt te beschrijven (en dus niet een beperkt aantal in de diepte uit te werken). Dat heeft geleid tot een keuze van indicatoren die via interviews met een gestructureerde vragenlijst te achterhalen zijn (zie Methode, paragraaf 2.3).

Het analysekader dat in de studie van Mattijssen *et al.* (2015) is gebruikt, en gesprekken met PBL over de informatiebehoefte zijn als uitgangspunt genomen voor de keuze van de indicatoren van deze studie. In eerste instantie is uitgegaan van een essentiële set en een uitgebreide set indicatoren. Het idee hierachter is dat met een minimale tijdsbesteding een essentiële set toch informatie biedt over de kenmerken van burgerinitiatieven; met de uitgebreide set worden ook de resultaten en effecten in beeld gebracht. De pilot diende onder andere om na te gaan of het inventariseren van de uitgebreide set haalbaar is qua tijd.

Essentiële set:

- aantal burgerinitiatieven;
- aantal burgers betrokken bij burgerinitiatieven;
- aantal hectares;
- geografische locatie van burgerinitiatieven;
- hulpbronnen die gebruikt worden bij burgerinitiatieven;
- externe actoren betrokken bij burgerinitiatieven;
- doelstelling van burgerinitiatieven;
- fase waarin burgerinitiatief zich bevindt.

De uitgebreide set omvat ook:

- resultaat tot nu toe (groen, economisch, sociaal);
- activiteiten van burgerinitiatieven;
- groen effect van burgerinitiatieven (beleving/gebruik effect en ecologische effect);
- economisch effect van burgerinitiatieven;
- sociale effecten.

3.2 Pilot, workshop en aanpassingen van de indicatorenset

In de gemeente Tiel is aan de hand van een vragenlijst die is ontwikkeld op basis van de voorlopige indicatorenset een pilot uitgevoerd. Nadat contact is gezocht met de gemeente is begonnen met de inventarisatie van de groene burgerinitiatieven. In de pilot is geprobeerd een zo compleet mogelijk overzicht te krijgen van de groene burgerinitiatieven in Tiel. Er is een aantal potentiële groene burgerinitiatieven gevonden en er is contact opgenomen met de initiatiefnemers. Uiteindelijk zijn negen groene burgerinitiatieven in Tiel gevonden. Vervolgens zijn door middel van een telefonisch interview twee sets indicatoren (essentieel en uitgebreid) geïnventariseerd. In de pilot is de tijd bijgehouden die nodig was voor de inventarisatie van beide sets. Ook zijn de ervaringen en vragen die opkwamen tijdens de inventarisatie bijgehouden. De resultaten van de pilot staan in Bijlage 3.

Een van de knelpunten bleek te zitten in de definitie van een groen burgerinitiatief. Hoewel geprobeerd is om een zo scherp mogelijke definitie te schrijven, blijkt in de praktijk dat er toch nog een grijs gebied is. Bijvoorbeeld is het realiseren van een speeltuin met groen een groen burgerinitiatief? En als de gemeente een initiatief start en het wordt geadopteerd door burgers, is het dan een burgerinitiatief? Het is dus niet makkelijk eenduidig vast te stellen, wat wel of niet een groen burgerinitiatief is. De aanpak is geweest dat bij twijfel dit tijdens het telefonische interview, aan de initiatiefnemer wordt gevraagd. Als zij aangeven dat het initiatief groen is en een burgerinitiatief, dan nemen we dat over. In het geval dat een initiatief geen groene doelstellingen heeft, maar wel als resultaat heeft dat de omgeving groener is geworden (bijvoorbeeld een speelweide waar anders een parkeerplaats zou geweest) wordt het initiatief meegenomen. Verder worden alle initiatieven die we tegenkomen bijgehouden en wordt aangegeven waarom een initiatief wel of niet meegenomen wordt als groen burgerinitiatief. Zoals eerder aangegeven gebeurt dit deels op basis van internetbronnen.

Na de pilot is een workshop georganiseerd met mensen die betrokken zijn bij het onderwerp burgerinitiatief, en het projectteam. De ervaringen, discussiepunten en de resultaten van de pilot zijn besproken in de workshop. Voor een lijst met de deelnemers zie Bijlage 4; het verslag staat in Bijlage 5. De workshop, samen met de pilot, heeft een heel aantal suggesties en tips opgeleverd en dat heeft, in overleg met de opdrachtgevers van dit project, geleid tot een paar wijzigingen in de lijst met indicatoren en een groot aantal (kleinere) aanpassingen in de vragenlijst.

Een belangrijke opmerking in de workshop was dat de indicatoren resultaten, effecten en activiteiten veel op elkaar leken en soms ook door elkaar liepen. Dit is opgelost door resultaten te laten vervallen, want in de uitwerking was er weinig verschil tussen resultaten en activiteiten. Verder is besloten om ook de indicatoren voor effect anders vorm te geven. Zoals het nu was vormgegeven was er niet sprake van effectmeting en het zou te veel tijd gaan kosten om wel echt effect te gaan meten (denk aan een veldbezoek van een ecooloog). Aangegeven werd tijdens de workshop dat het meten van het 'ervaren' ('gepercipieerde') effect van de betrokkenen binnen het bestek van de monitoring haalbaarder zou zijn voor alle categorieën effecten.

Verder werd in de workshop over de effecten opgemerkt dat er veel nadruk lag op het meten van het ecologisch effect, vergeleken met het economisch, gebruik en beleving- en sociaal effect. Bij de indicator sociaal effect hadden we aangegeven dat meting daarvan zelfs buiten de scope van de kwantitatieve monitoring zou vallen, aangezien kwalitatief onderzoek in casestudies hiervoor geschikter lijken. Dit heeft tot aanpassingen geleid. Nu zijn er voor alle vier de gepercipieerde effect categorieën ongeveer evenveel vragen opgenomen in de vragenlijst, ook voor het sociale gepercipieerde effect.

Ten slotte is bij de analyse van de resultaten van de workshop duidelijk geworden dat voor een klein aantal indicatoren de vraagstelling niet scherp genoeg was, zodat de resultaten niet goed vergeleken konden worden. Dit wordt geïllustreerd met de volgende voorbeelden:

- Voorbeeld 1: de oorspronkelijke vragenlijst bevatte een vraag over de bronnen van inkomsten van het burgerinitiatief. De antwoorden van de respondenten lieten zich moeilijk vergelijken. Oplossing: de vraag is aangescherpt naar bronnen van inkomsten in het afgelopen jaar.
- Voorbeeld 2. De hoeveelheid hectares waarop een burgerinitiatief betrekking had, liep soms sterk uiteen, van bijvoorbeeld enkele vierkante meters tot tientallen vierkante kilometers. Om dit op te lossen is onderscheid gemaakt tussen actiegebied en fysiek gebied (zie Bijlage 1 - Factsheet 3 aantal hectares voor uitleg).

Samengevat zijn de belangrijkste wijzigingen die naar aanleiding van de workshop zijn doorgevoerd:

- De indicator resultaten wordt weggelaten. Deze is geïntegreerd met de indicator gerealiseerde activiteiten.
- De indicator effecten is vervangen door gepercipieerde effecten.
- De verschillende typen gepercipieerde effecten zijn nu ongeveer gelijk qua aantal vragen in de vragenlijst.
- Verder is voor een aantal indicatoren, zoals de hoeveelheid hectares, en de hulpbronnen geld en grond de vraagstelling aangepast, zodat de antwoorden beter vergelijkbaar en optelbaar worden.

Ten slotte was het onderscheid tussen de essentiële set indicatoren en de uitgebreide set niet duidelijk in tijd uit te drukken. De meeste tijd is gaan zitten in het contact leggen met de initiatieven. Als dat contact er was, kostte het tijdens het telefonische interview relatief weinig tijd om de extra vragen te stellen. Tijd is dus geen reden gebleken om niet ook de extra vragen te stellen.

3.3 Indicatoren: de uiteindelijke set

Hieronder staan de uiteindelijk gekozen indicatoren waarmee we de nulmeting in zijn gegaan. Deze indicatoren zijn in Bijlage 1 uitgewerkt in factsheets.

Typerende kenmerken

- Aantal groene burgerinitiatieven.
- Aantal burgers betrokken bij groene burgerinitiatieven.
- Aantal hectare en geografische locatie van groene burgerinitiatieven.
- Hulpbronnen die gebruikt worden bij groene burgerinitiatieven.
- Externe actoren actief betrokken bij groene burgerinitiatieven.
- Doelstellingen van groene burgerinitiatieven.
- Fase waarin groene burgerinitiatief zich bevindt.
- Gerealiseerde activiteiten van groene burgerinitiatieven.

Gepercipieerde effecten

- Ecologisch gepercipieerde effect van groene burgerinitiatieven.
- Gebruik en beleving gepercipieerde effect van burgerinitiatief.
- Sociaal gepercipieerde effect van groene burgerinitiatieven.
- Economisch gepercipieerde effect van groene burgerinitiatieven.

In Bijlage 2 staat de aangepaste vragenlijst die naar aanleiding van de workshop en pilot is opgesteld.

---

4 Ervaring met de methodiek

In dit hoofdstuk komen de ervaringen aan bod bij de nulmeting in de gemeenten Haaksbergen, Roosendaal en de wijk Noordwest in Utrecht. De meeste van deze punten zijn ook relevant geweest in de pilot in Tiel. Verder wordt er op basis van deze ervaringen gereflecteerd op de methode en mogelijkheden om dit uit te rollen.

4.1 Afbakening; wel of geen groen burgerinitiatief

Tijdens de nulmeting is het, net als in de pilot in Tiel, een aantal keren voorgekomen dat het onduidelijk was of een initiatief nu wel of niet een groen burgerinitiatief was. Grofweg waren er twee 'grijze' gebieden waarover discussiepunten ontstonden. Ten eerste was niet altijd eenduidig vast te stellen of een bepaalde activiteit nu wel of niet een burgerinitiatief is en ten tweede was het niet altijd duidelijk of iets wel een groen initiatief was. Aan het begin van het interview zijn een aantal vragen gesteld om, in overleg tussen de onderzoeker die de enquête afneemt en de respondent, te bepalen of het betreffende initiatief wel of niet een groen burgerinitiatief was en meegenomen diende te worden in de monitoring. De rol van de onderzoeker was hier met name om informatie te krijgen om de afbakening goed te kunnen doen en dat gebeurde door te proberen te achterhalen hoe de initiatieven zich zelf zagen: vonden ze zelf dat het initiatief groen was en waarom? In 14 gevallen was het moeilijk om te beslissen of het initiatief nu wel of niet meegenomen moest worden en is het voorgelegd aan het projectteam. Dit grijze gebied beslaat net iets meer dan 10% van het totale aantal geïnterviewde initiatieven en 6% van het totaal aantal potentiële deelnemers (niet alle potentiële deelnemers zijn geïnterviewd doordat niet alle contactgegevens te achterhalen waren en sommige initiatieven niet mee wilden doen). Het is bijgehouden welke initiatieven uiteindelijk niet meegenomen zijn als groene burgerinitiatieven en er is gedocumenteerd waarom niet. Hieronder zijn deze afbakeningspunten toegelicht.

Wel of niet een groen burgerinitiatief

- In de afbakening is ervoor gekozen dat initiatieven een link moesten hebben met specifiek fysiek groen om meegenomen te worden. Bijvoorbeeld een vogelwerkgroep die alleen aan educatie deed is niet meegenomen, omdat er geen link is met fysiek groen.
- Een discussie speelde zich af rond hondenspeelplaatsen. Respondenten verschillen van mening over het al of niet groen zijn van hondenspeelplaatsen. Respondenten van een hondenspeelplaats zelf vinden het initiatief in de regel wel groen, en dan werd het initiatief op grond daarvan meegenomen. Andere respondenten refereren soms aan hondenspeelplaatsen en vinden die dan niet groen: "*waar de honden lopen verdwijnt het gras*".
- Ook stonden we voor de keuze of de grootte van het groene fysieke gebied mee moet wegen, dus: zijn zowel een initiatief gericht op een paar plantenbakken als op een heel natuurgebied een groen burgerinitiatief? Er is voor gekozen om alle initiatieven gericht op de kwaliteit van de publieke ruimte, waaronder groen, mee te nemen, ook bijvoorbeeld initiatieven gericht op plantenbakken, of het voorkomen of opruimen van zwerfafval of hondenpoep.

Wel of geen burgerinitiatief

- Initiatieven zijn meegenomen als ze geïnitieerd worden, of zelfstandig uitgevoerd, door burgers. Een voorbeeld: de Stichting Hervormde Begraafplaats Haaksbergen beheert met vrijwilligers de begraafplaats, waarvan een deel (100 x 100 m) dienst doet als een natuurbegraafplaats. Omdat de stichting, bestaande uit burgers, volledig zelfstandig het beheer uitvoert, is dit meegenomen als een groen burgerinitiatief. Daarentegen is een bedrijf in Haaksbergen, dat energie heeft gestoken in het duurzaam opzetten en realiseren van nieuwbouw, en daarbij contact heeft gezocht met de imkervereniging voor de realisatie van een natuurvriendelijke tuin, niet meegenomen, omdat het initiatief duidelijk bij een bedrijf lag.

- Het thema privé-eigendom stelde ons soms voor keuzes. Er is voor gekozen om initiatieven op grond in privé-eigendom, waarbij het initiatief publieke waarden produceren, wel mee te nemen.
  - Voorbeeld: Een binnentuin is gezamenlijk eigendom van de bewoners/eigenaren van de woningen eromheen. Een stichting met daarin bewoners/vertegenwoordiging van vier verenigingen van eigenaren, beheert een binnentuin. De tuin is niet openbaar toegankelijk. Dit initiatief is wel meegenomen, omdat dit het individuele privébelang overstijgt en er van uitgegaan is dat het in zeker mate wel publieke waarden produceert, althans voor de bewoners/eigenaren van de woningen er om heen.
  - Voorbeeld 2: De Stichting Egelopvang Roosendaal vangt zieke en jonge moederloze egels op en zet deze terug in de natuur. Verder wordt voorlichting gegeven over de habitat van egels, maar dan wel gericht op privétuinen. Het initiatief wordt wel meegenomen: het gaat over behoud/bevorderen van natuur (egels) dat verder gaat dan de privé-tuinen.
- Bedrijfsinitiatieven worden niet meegenomen. Grensgevallen zijn situaties waarbij werknemers in dienst van een bedrijf deelnemen aan een burgerinitiatief. Er is voor gekozen om deelname van werknemers in dienst van een bedrijf aan een burgerinitiatief wel mee te nemen voor zover er buiten werktijd wordt bijgedragen aan het initiatief.
  - Voorbeelden: In Roosendaal is een basisschool initiatiefnemer van de herinrichting van het openbaar groen voor de school. Er zijn geen beheeractiviteiten uitgevoerd. Dit initiatief is niet meegenomen omdat het is uitgevoerd door een werknemer van de school tijdens werktijd. Echter, een middelbare school in Roosendaal met een collectieve leer-buurtuin is wel meegenomen omdat leerkrachten daar behalve in werktijd ook als vrijwilliger in de tuin actief zijn. Ook buurtbewoners zijn als vrijwilliger betrokken.

4.2 Inventarisatie: het vinden en tellen van initiatieven en betrokkenen

Omdat het een kwantitatieve inventarisatie betreft van groene burgerinitiatieven per gemeente, bestond een deel van het werk uit tellen: het tellen van initiatieven en betrokken mensen bij die initiatieven. Omgaan met overlap was hierbij een belangrijke uitdaging.

4.2.1 Het vinden van initiatieven

Het op het spoor komen van initiatieven liep via contactpersonen van betrokken gemeenten, en door zelf te zoeken via internet. Contactgegevens vinden is een belangrijk knelpunt gebleken tijdens de inventarisatie. Vooral voor de kleinere initiatieven is het moeilijk om de contactgegevens boven water te krijgen. Vaak zijn die gegevens wel voorhanden bij de gemeente, maar die mogen die gegevens in verband met privacy pas doorgeven nadat ze de initiatiefnemers daarvoor om toestemming hebben gevraagd. Deze contactgegevens zijn via andere wegen niet of nauwelijks te vinden. Er was verschil in hoe de gemeenten omgingen met het vragen voor toestemming. De gemeente Haaksbergen kon in relatief korte tijd alle contactgegevens leveren van de respondenten die hier geen bezwaar tegen hadden. De gemeente Roosendaal moest (deels) beoogde respondenten opzoeken en hen om contactgegevens vragen. Het resultaat was dat het in Roosendaal slechts ten dele is gelukt om contactgegevens te krijgen, met name van zelfbeheerinitiatieven. In Utrecht heeft de gemeente per mail aan bekende initiatiefnemers gevraagd of ze de contactgegevens door mochten geven, maar veel initiatiefnemers hebben daar niet op gereageerd. Het was erg lastig om de contactgegevens op een andere manier te vinden en dat heeft er toe geleid dat we in Utrecht Noordwest met een kaart met initiatieven van de gemeente (die we via internet hadden bemachtigd) langs de initiatieven zijn gegaan om de initiatiefnemers te vinden.

Bovenstaande laat zien dat het contact met de gemeenten erg belangrijk is. Als de gemeente de gegevens om welke reden dan ook niet kan doorgeven, bijvoorbeeld omdat initiatieven niet reageren op het verzoek, moet er op een andere manier geprobeerd worden om aan de contactgegevens te komen.

Het inventariseren in Utrecht Noordwest werkte anders dan in de andere gemeenten, omdat het niet de hele gemeente besloeg, maar een wijk. Dat beperkte het zoeken, het ging slechts om de bebouwde kom, er valt geen buitengebied aan een wijk toe te wijzen, en er konden geen initiatieven worden meegenomen die zich op heel Utrecht richtten. Anderzijds moest er daardoor meer tijd worden besteed aan een check of een initiatief inderdaad in de beoogde wijk lag. Door deze keuze vallen initiatieven in het buitengebied en die gemeentebreed actief zijn buiten de monitoring. Dit is uiteraard van invloed op het aantal gevonden initiatieven en betrokkenen.

Het is lastig om uitputtend alle initiatieven binnen een gemeente of wijk te vinden. Soms zijn er wel lijstjes te vinden, bijvoorbeeld op internet of via de gemeente, maar in de regel zijn deze niet compleet. Maar ook als er lijstjes bestaan is het lastig om van alle initiatiefnemers de contactgegevens te vinden. Een overzicht van de in dit project gevonden initiatieven zijn in het geval van Tiel, Roosendaal en Haaksbergen teruggelegd bij de contactpersonen bij de gemeenten om na te gaan of er nog initiatieven missen. Dit terugleggen is niet gebeurd bij de wijk Utrecht Noordwest, aangezien de contactpersoon lange tijd afwezig was.

Na het vinden van contactgegevens volgt het leggen van het eerste contact met het initiatief en het maken van een afspraak voor een interview. Alles bij elkaar kan dit een behoorlijk periode beslaan, soms maanden. Vanwege de forse tijds- en arbeidsinvestering binnen een korte periode, moest gebruik worden gemaakt van meerdere onderzoekers bij het afnemen van de interviews.

4.2.2 Aantal initiatieven

In sommige gevallen vallen onder een groter initiatief of organisatie-eenheid meer kleinere initiatieven of projecten. Dan is het de vraag wat als initiatief geteld moet worden, de grotere of meer kleinere. Bijvoorbeeld: Wijkraden en organisaties als Natuur- en Milieufederaties hebben vaak diverse projecten onder hun hoede. We hebben ervoor gekozen om de projecten apart in kaart brengen, in overleg met de wijkraden of organisaties zelf (hoe vinden zij zelf dat alle activiteiten zijn gestructureerd bijvoorbeeld binnen de wijkraad?). Redenen voor deze werkwijze zijn praktisch van aard: de gevraagde informatie ligt soms bij verschillende personen of is voor de verschillende projecten bekend maar niet over het geheel. Nadelen van deze werkwijze zijn dat ook wel activiteiten door elkaar lopen en/of mensen in meer projecten meedoen. Bij de naamgeving in de database is wel telkens de naam van de wijkraad vooropgesteld, gevolgd door de naam van het project, zodat bij de indicator 'aantal initiatieven' deze projecten eventueel samengepakt kunnen worden. Wat als onderzoekseenheid wordt genomen (wijkraad of project) is van invloed op de indicator 'aantal initiatieven'.

Een consequentie van onze keuze is dat de inbreng van de overkoepelde organisatie of wijkraad niet altijd via de kleinere initiatieven goed in beeld komt. Bepaalde partijen zoals Stichting Natuur en Milieu Federatie Haaksbergen zijn bij veel projecten van andere initiatieven betrokken, maar hoe die betrokkenheid in elkaar steekt en wat daar het effect van is, was met deze methodiek niet te achterhalen.

4.2.3 Aantal betrokkenen

Het aantal betrokken personen wordt per initiatief in kaart gebracht. Aangezien een deel van deze betrokkenen actief is bij meer initiatieven, tellen deze mensen in de inventarisatie vaker mee. Het is niet bekend hoe vaak dit voorkomt en om hoeveel personen dit gaat. Dit is bij de huidige vorm van de monitoring niet te vermijden. Door de dubbeltelling geeft deze indicator mogelijk een overschatting van het aantal betrokkenen bij groene burgerinitiatieven in een gemeente. We hebben ervoor gekozen om een eventuele dubbeltelling als kanttekening bij de resultaten mee te nemen.

Aan de andere kant kan het aantal betrokkenen in een gemeente ook worden onderschat, omdat het de vraag is of alle initiatieven in een gemeente gevonden worden (zie hierboven). Een onderschatting van het aantal initiatieven heeft ook gevolgen voor het aantal betrokkenen dat wordt gemeten. Het is verder voorgekomen dat initiatieven zijn gevonden maar dat de contactgegevens van deze initiatieven niet beschikbaar kwamen. Er is dus ook geen inzicht in het aantal betrokkenen van deze initiatieven.

In Roosendaal en Utrecht Noordwest zijn niet alle betrokkenen gevonden, omdat we veel initiatieven niet konden benaderen vanwege het ontbreken van contactgegevens.

Verder komt het voor dat initiatieven niet bij alle activiteiten bijhouden hoeveel betrokkenen er zijn. Bijvoorbeeld: In Roosendaal heeft een wijkraad een werkgroep groen die de vrijwilligers van enkele projecten coördineert. Daarnaast zijn er per jaar een aantal tijdelijke activiteiten, die variëren in aantal betrokken personen. Het aantal activiteiten in een jaar en de aantallen betrokken personen worden niet bijgehouden, waardoor wij deze aantallen niet in kaart konden brengen.

4.3 Aanpassingen van de vragenlijst

Een enkele keer tijdens én na de nulmeting bleken er nog hiaten in de vragenlijst of liepen we tegen inhoudelijke discussiepunten aan, die hebben geleid tot aanpassing van de vragenlijst. Er zijn om die reden af en toe een vraag toegevoegd of veranderd. Hier moet rekening mee worden gehouden bij de analyse en als kanttekening worden meegenomen bij de presentatie van de resultaten. Ook zijn er soms antwoordopties toegevoegd, omdat de aanwezige antwoordopties niet toereikend bleken te zijn.

4.3.1 Wie neemt het initiatief en wat is de motivatie?

Een voorbeeld van een vraag die is toegevoegd betrof de aanleiding voor het nemen van het initiatief. Een deel van de burgerinitiatieven in onze monitor heeft betrekking op groenadoptie of zelfbeheer, waarbij burgers een deel van het openbaar groen beheren, dat eerder door de gemeente werd gedaan. Bij groenadoptie geeft een deel van de respondenten aan dat zij de initiatiefnemer zijn, soms wordt de gemeente genoemd als initiatiefnemer. In dat laatste geval is nagegaan of het initiatief toch binnen onze afbakening viel, bijvoorbeeld doordat de burgers zelfstandig het beheer uitvoeren. Een deel van de adoptiecontracten is volgens respondenten niet op eigen initiatief, ook niet op uitnodiging van de gemeente, maar onder druk van de gemeente tot stand gekomen. Zij voelden zich onder druk gezet nadat de gemeente had gedreigd het aanwezige groen te vervangen door gras. Zij ervaren het vervangen van bestaande beplanting door gras als verarming van de leefomgeving, of als verlies van privacy en worden actief om dat te voorkomen. Voor een deel van de mensen is het beheren van het groen de prijs die ze betalen voor het krijgen van inspraak bij de inrichting.

Om meer inzicht te krijgen in wat mensen motiveert om aan een initiatief te beginnen en daarbij ook eventuele negatieve motivaties voor het aangaan van zelfbeheer in beeld te krijgen, is in de loop van de nulmeting in de vragenlijst een nieuwe vraag opgenomen die expliciet naar de aanleiding voor het nemen van het initiatief vraagt.

4.3.2 Antwoordopties toegevoegd

Met name na de pilot zijn op een aantal plekken antwoordopties toegevoegd zoals bij de vraag 'Op wat voor soort groen heeft de doelstelling betrekking?' Bij deze vraag zijn de opties 'Recreatief groen' en 'Eetbaar groen' toegevoegd. Bij de vraag 'Van wie is de grond waar het initiatief zich op richt / waar u actief bent?' zijn de volgende twee opties toegevoegd: 'Van derden, toestemming voor gebruik wordt nagestreefd' en 'Van derden, aankoop wordt nagestreefd'.

4.3.3 Organisatievorm

Door de opdrachtgever is na de nulmeting de wens geuit om een aantal extra antwoordopties toe te voegen bij een mogelijk vervolg van de monitoring. Dit betrof bijvoorbeeld de vraag naar de organisatievorm. Er was geen mogelijkheid om de optie aan te vinken dat informele groepjes gevormd worden om gezamenlijk een contract met de gemeente (groenadoptie) te tekenen. Voor deze groep zou een extra antwoordoptie 'Informele organisatie' overwogen kunnen worden. Deze aanpassing heeft dus niet in de huidige monitoring plaats gevonden.

4.4 Omgaan met de vragenlijst

4.4.1 Methodische aspecten

De interviews zijn door verscheidene onderzoekers afgenomen. Sommige vragen en antwoorden van respondenten hebben tot verschillende interpretaties geleid. Dit is onderling gedeeld en vastgelegd, zodat daar rekening mee gehouden kan worden bij de analyse van de data. Afstemming tussen de verschillende personen die de interviews afnamen bleek erg belangrijk. Deze afstemming betrof met name hoe om te gaan met het verschil tussen vragen die op gepercipieerde effecten betrekking hadden en de vragen waarbij het om meer feitelijke informatie ging bij het vertalen van het verhaal van de respondent naar de aan te vinken antwoordopties. De inzet was om respondenten niet te veel te sturen en hen zelf met opties en ideeën te laten komen. Het bleek van belang dat afwegingen die daarbij een rol spelen tussen de verschillende interviewers gedeeld worden, om ervoor te zorgen dat er een zo consequent mogelijk ingevulde dataset ontstaat.

4.4.2 Doelen

De antwoordoptie in de vragenlijst bij het doel 'Politieke beïnvloeding' geeft niet altijd inzicht in het achterliggende doel dat met de politiek beïnvloeding wordt beoogd. Bijvoorbeeld: Stichting Natuur en Milieu Haaksbergen, heeft als top 3: 'Ecologie en natuurbescherming', 'Gebruik en beleving' en 'Politieke beïnvloeding'. Als belangrijkste doel wordt 'Politieke beïnvloeding' genoemd. Het is niet duidelijk of dat in de eerste plaats is voor ecologie en natuurbescherming, of voor gebruik en beleving. Een ander voorbeeld: een zorgboerderij heeft een groenadoptiecontract. Doel is draagvlak voor de boerderij creëren bij de gemeente. De discussie betrof de keuze om dit te plaatsen onder 'Politieke beïnvloeding', of de onder de optie 'Anders', nl. het creëren van draagvlak voor de eigen organisatie. Uiteindelijk is gekozen voor de optie 'Anders', omdat de politieke beïnvloeding hier niet gericht is op het specifieke stuk groen, dit in tegenstelling tot de politieke beïnvloeding bij bijvoorbeeld protestinitiatieven (bijv. protest tegen kap van bos).

4.4.3 Typen groen

Bij een groenadoptie-initiatief in Haaksbergen gaat het om 'behoud bomeninplant' volgens de respondent. Bij typen groen is zowel plantsoen als bos/heide/overige natuur ingevuld. De kaart applicatie en Google Maps laten zien dat het om een bomengroep gaat langs een fietspad en grotere weg (de N18). Aangezien het bij deze indicator niet gaat om dat deel van de vragenlijst waarbij de perceptie van de respondent doorslaggevend is (dat is namelijk alleen het geval bij gepercipieerde effecten), wordt met de respondent besproken of de door hem/haar gemaakte keuze klopt, gezien het kaartbeeld en of een andere keuze niet beter is.

Eetbaar groen is soms onderdeel van een stadstuin/stadsgroen, maar komt niet in beeld als alleen stadstuin/stadsgroen wordt aangevinkt. Dat vraagt alertheid van de interviewer om beide categorieën aan te vinken.

Een vrijwilligersgroep van Staatsbosbeheer (SBB) onderhoudt heide en hoogveen en houdt daarnaast de paden vrij. Valt een pad in bos/heide/overige natuur onder de categorie bos/heide/overige natuur, of onder recreatief groen? Er is voor gekozen om, als het alleen om het pad gaat, de optie recreatief groen te kiezen. Als ook heide en hoogveen wordt onderhouden naast het pad, dan worden beide opties aangegeven.

Een Park/plantsoen wordt soms deels recreatief gebruikt. Bij groenadoptie is soms (een deel) van een plantsoen speelgroen. De vraag is dan of het dan tevens recreatief groen is? In de indeling bodemgebruik CBS BBG 2012 zijn parken/plantsoenen ondergebracht bij 'recreatieterrein'. In de enquête valt dit in de categorie Park/plantsoen/stadsgroen/tuin.

4.4.4 Gepercipieerde ecologische effecten

Na de pilot in Tiel is de vragenlijst aangepast op het onderdeel effecten. In de pilot werd met de vragen beoogd om een zo feitelijk mogelijk beeld te krijgen van de ecologische effecten. In de nulmeting wordt uitgegaan van gepercipieerde effecten. Tijdens de uitvoering van de nulmeting bleek

dat de antwoordopties van de vraag naar het effect van het initiatief op reeds aanwezige soorten vaak niet voldoen om in beeld te brengen wat er aan de hand is. Het was vooral voor de respondenten van de groenadoptie lastig om hun beeld van het effect in deze antwoordopties te vertalen. Ook bleek dat kennis over soorten veelal ontbreekt bij de contactpersonen van de groenadoptie-initiatieven. Vaak hebben mensen geen idee welke soorten verwijderd of aangeplant zijn. De vragen over de algemene soorten zijn daardoor vaak moeilijk te beantwoorden. Het begrip 'Rode Lijstsoorten' is in de regel onbekend. Dit vroeg daarom om meer toelichting van de interviewer en als dat niet hielp is respondenten een open vraag gesteld naar de veranderingen. In de regel leverde dit informatie op bijvoorbeeld over grote bomen die vervangen zijn door kleinere, of dat er speciaal insectenplanten zijn aangeplant. In de vragenlijst is vervolgens de optie anders aangekruist, met in de toelichting de volgende omschrijving: 'afname aanwezige, toename nog niet aanwezige algemene soorten', en informatie over bijvoorbeeld de vervanging van bomen.

4.4.5 Gepercipieerde effect: Gebruik en beleving

Bij twee vragen vallend onder 'Gepercipieerde effect gebruik en beleving' was vaak meer uitleg nodig om de vraag begrijpelijk te maken voor de respondenten. Groenadoptie betekent dat burgers groen beheren waar zij dat eerder niet deden. De vraag komt dan op of voor alle groenadoptie geldt dat er nieuwe gebruiksmogelijkheden zijn gecreëerd van het type deelname aan beheer/onderhoud. Vaak gaat het om minimaal onderhoud met een zeer beperkte tijdsinvestering. Een deel van de burgers geeft aan dat zij zich hiertoe gedwongen voelden door de voorgenomen omzetting naar gras, met andere woorden zij zijn niet bezig met het creëren van mogelijkheden voor deelname aan beheer/onderhoud. Het beantwoorden van deze vraag werd door de respondenten vaak niet eenvoudig gevonden. Om de respondenten te helpen zijn, als zij geen idee hadden nadat de vraag open werd gesteld, alle antwoord opties genoemd en is benadrukt dat we graag wilden weten of in hun beleving nieuwe gebruiksmogelijkheden waren gecreëerd.

In het geval van groenadoptie geldt dat het openbaar groen betreft (vaak perken in straten). Deze zijn beschouwd als toegankelijk voor iedereen ook als mensen er alleen langs kunnen lopen en fietsen. Dit is in die gevallen in de toelichting vermeld. In andere gevallen kunnen mensen werkelijk het plantsoen in. In dat geval is de toevoeging iedereen kan er langslopen of fietsen niet genoteerd.

4.5 Tijds- en arbeidsintensief

De gebruikte methodiek is tijds- en arbeidsintensief. Dit komt omdat de initiatiefnemers per telefoon bevestigd worden. Dit betekent dat na een inventarisatie van initiatieven eerst contactgegevens gevonden moeten worden, vervolgens moet een afspraak gemaakt worden en dan neemt het interview nog zo'n 25 minuten tot een uur in beslag. In Tabel 1 is een grove schatting gegeven van de tijd die per gemeente is besteed aan inventariseren (zoeken van initiatieven en contactgegevens zoeken) en interviewen en het verwerken van de data. Het is een grove inschatting, omdat de tijd tijdens de inventarisatie niet is bijgehouden, maar achteraf is ingeschat.

Tabel 1: Inschatting van tijd besteed aan het inventariseren en interviewen

Activiteit	Haaksbergen	Roosendaal	Utrecht Noordwest
1. Inventariseren initiatieven/contactgegevens	65 uur (91 potentiële initiatieven)	90 uur (115 potentiële initiatieven)	120 uur (131 potentiële initiatieven)*
2. Contact leggen/Interviewen/ invoeren data	125 uur (61 geïnterviewde initiatieven)	85 uur (40 geïnterviewde initiatieven)	80 uur (23 geïnterviewde initiatieven)
3. Afstemming en overleg met team	20	20	20

*Inventarisatie en overige activiteiten in Utrecht zijn op moment van schrijven nog niet afgerond.

Er is een grove schatting gemaakt van de uren besteed aan het inventariseren en interviewen van de initiatieven per gemeente. In Tabel 1 zijn drie categorieën activiteiten onderscheiden. Voor het schatten van de benodigde tijd zijn de categorieën 1 en 2 maar ook de categorieën 2 en 3 moeilijk te scheiden. Tijdens het inventariseren van de initiatieven en het verzamelen van de bijbehorende contactgegevens wordt deels ook al tijd besteed aan het checken op relevantie en zo mogelijk aan 'ontdubbeling' en wordt soms ook al contact gelegd. Tijdens het contactleggen en interviewen wordt ook deels tijd besteed aan een check op relevantie. Voor de schatting is daarom alle tijd toebedeeld aan of het inventariseren van de initiatieven/contactgegevens, of aan het contactleggen/interviewen/invoeren data. Ook de scheiding tussen de uren besteed aan het inventariseren van initiatieven in de verschillende gemeenten is slechts een grove schatting aangezien dit niet is bijgehouden. Waar uren niet duidelijk gescheiden toebedeeld konden worden is dit in Tabel 1 weergegeven met een stippel- en onderbroken lijn.

Om de tijd te schatten die nodig is voor contactleggen/interviewen/invoeren gegevens is uitgegaan van een gemiddelde benodigde tijd per initiatief geschat door de onderzoekers (variërend van 2 tot 3.5 uur).

---

5 Uitrol van de methode

De nulmeting is uitgevoerd in twee gemeenten en in een wijk van Utrecht. Er is gezocht naar een andere manier om deze monitor verder uit te rollen, om (veel) meer gemeenten mee te kunnen nemen in het vervolg van de monitor. Hierbij is gekeken naar eventuele aanpassingen aan de methode, want zoals die nu is uitgevoerd is die tijds- en arbeidsintensief, en naar de mogelijke rol van verschillende partijen, zoals gemeenten. Verschillende scenario's zijn verkend.

5.1 De methode

Voor de methode zijn drie scenario's voor vervolg:

1. Op dezelfde manier doorgaan, met telefonische interviews.
2. De telefonische vragenlijst vervangen door een (online)-vragenlijst.
3. Een korte online-vragenlijst met een optioneel verdiepende vervolg voor initiatieven die daaraan mee willen doen.

Ad 1. Deze methode heeft de voor- en nadelen die in dit rapport besproken zijn. Een voordeel van doorgaan op dezelfde manier is dat de vergelijkbaarheid het grootst zal zijn. Een nadeel is dat de methode tijdsintensief is, waardoor uitbreiding met extra gemeenten om de representativiteit van de meting te vergroten veel kosten met zich meebrengt.

Ad 2. Door de interviews te vervangen door een online-vragenlijst, valt veel tijdswinst te behalen. Het vergt wel een slag om de vragen hierop aan te passen, want begrippen zullen uitgelegd moeten worden voor de respondenten, de vraagstelling moet soms anders (bij vragen waar in het interview vaak toelichting van interview-afnemers nodig was) en het totaal moet ook weer niet te groot worden, om te voorkomen dat mensen om die reden afhaken. Een online-vragenlijst zou in een pilot uitgetest moeten worden.

- Een aantal van de huidige vragen bevat termen die uitleg behoeven. Deze uitleg kan in de vorm van tekst aan de vragenlijst worden toegevoegd, maar dat betekent dat de respondent veel tekst moet doornemen. De enquête wordt daarmee veel arbeidsintensiever voor de respondent. Dit zal waarschijnlijk een negatief effect hebben op de respons en op de betrouwbaarheid van de resultaten.
- De antwoorden via een online-enquête zullen minder uitgebreid zijn dan via een interview. De mogelijkheid om bij vragen die zich daarvoor lenen, het gesprek met de respondenten aan te gaan, en door te vragen valt weg. Vragen zullen daardoor veelal de toelichting ontberen die ze nu juist betekenis geeft. Respondenten zijn doorgaans minder bereid om een toelichting in te vullen.
- De ervaring leert dat bij een online-enquête een deel van de respondenten niet alle vragen beantwoordt.
- Bij een groot deel van de vragen is het van belang dat een respondent goed leest. Een deel van de vragen gaat bijvoorbeeld over de hele looptijd van het initiatief, andere over het afgelopen jaar. Een interviewer kan hier alert op zijn. Bij een online-enquête is een check op dit soort punten niet mogelijk.
- Een online-vragenlijst vraagt mogelijk om een grotere tijdsinvestering en in ieder geval een grotere inspanning van de respondent. De huidige vragenlijst nam bij telefonisch afnemen doorgaans tussen een half uur en een uur in beslag. Beide hebben een negatieve invloed op de respons.

Het voordeel van deze optie is dat het kosten bespaart t.o.v. de interviews, omdat het mb.t. inzet van onderzoekers minder tijd kost. Het nadeel is dat de enquêtes minder diepgaande en minder betrouwbare informatie en lagere respons zal opleveren vergeleken met optie 1. Verder zal de vergelijkbaarheid met huidige nulmeting beperkt zijn. Een optie is om bij de herhaalde meting de huidige gemeenten alsnog interviews af te nemen zoals in de huidige monitor is gebeurd, en alleen nieuwe gemeenten online, zodat het laatste nadeel niet meer geldt.

Ad. 3. Een tweetrapsraket: beginnen met een korte online-vragenlijst, met de eenvoudig te stellen vragen en daarna een selectie van een beperkt aantal vragen die met (telefonische) interviews kunnen worden opgepakt. Dit heeft als voordeel dat ook de dieptevragen waar kwalitatieve methoden geschikt voor zijn tot hun recht komen. Nadeel is dat over de hele populatie minder kwantitatieve en vergelijkbare informatie wordt vergaard. Voor en nadelen zijn combinaties van de voor- en nadelen van 1) en 2)

5.2 Mogelijke rol van de verschillende partijen

Dit onderzoek is in eerste instantie ingezet als onderzoek met PBL als vragende partij en de gemeenten als 'onderwerp' van onderzoek. In de loop van de tijd is nagedacht over een hoe een rol van gemeenten als uitvoerder van de methode zou werken. We schetsen drie verschillende scenario's voor de uitrol. De keuze van rollen hangt nauw samen met de keuze van methode:

1. Een onderzoeksbureau voert het onderzoek uit in opdracht van PBL
2. Gemeenten voeren zelf het onderzoek uit
3. Een combinatie van beide.

Ad. 1. Voor het PBL als opdrachtgever zijn de data waardevol en te benutten voor producten als de Balans van de Leefomgeving. Deze worden waarschijnlijk waardevoller naarmate er meer gemeenten onderzocht worden, en bij herhaling in de tijd, zodat er trends kunnen worden weergegeven. Mogelijk zijn er nog andere onderzoeksinstituten zoals CBS of SCP die interesse hebben in deze monitor. Gemeenten blijven een belangrijke rol spelen in de eerste stap van de inventarisatie van initiatieven. Het onderzoek is echter niet afhankelijk van de bereidheid van gemeenten tot (herhaal)onderzoek. Wanneer het PBL het onderzoek in eigen hand houdt, is de continuïteit het grootst. Daarnaast is de betrouwbaarheid en geldigheid van de data optimaal gewaarborgd als PBL de expliciete opdrachtgever blijft van de dataverzameling. Nadeel zijn de substantiële kosten die gemoeid zijn met deze optie.

Ad. 2. De vraag kwam op of deze informatie uit de monitor ook interessant is voor de gemeenten zelf en of zij zelf aan de slag willen met deze methode. Dit is aan het einde van het project, nadat de gemeenten de monitorresultaten hadden ontvangen, aan de contactpersonen van de gemeenten Tiel, Haaksbergen en Roosendaal gevraagd (zie Bijlage 6). De contactpersonen van de door ons bekeken gemeenten geven aan dat ze het vergaren van de contacten, zoals ze nu gedaan hebben zeker weer willen doen. Dit zegt overigens niets over de bredere interesse van andere gemeenten. De contactpersoon van Tiel geeft wel aan dat ze alleen tijd erin kan stoppen als het onderwerp tegen die tijd nog steeds op de agenda van de gemeente staat. Is het geen beleidsprioriteit meer, dan heeft ze geen mandaat om ermee aan de slag te gaan. Met name wanneer het interview wordt vervangen door een online-vragenlijst, staan de gemeenten ervoor open om een vervolg op te pakken. Deze zouden de contactpersonen in de drie gevraagde gemeenten wel willen uitzetten. Gemeenten staan vaak dicht bij de initiatieven en ze zouden deze rol kunnen vervullen.

Bij het uitzetten van een online-vragenlijst door de gemeenten zijn er wel een paar punten van aandacht:

- De praktijk heeft geleerd dat zelfs de betrokken gemeenten vaak weinig tijd (en prioriteit) beschikbaar hebben om te investeren in het onderzoek. Nieuwe gemeenten waren geïnteresseerd, maar uiteindelijk hebben ze allemaal afgezegd voor een door het project georganiseerde workshop.
- Het gevaar bestaat van zelfselectie: alleen gemeenten waarbij burgerinitiatief een beleidsprioriteit is doen mee. Dat bedreigt de representativiteit van de data en zal leiden tot een overschatting van het aantal burgerinitiatieven.
- Longitudinale metingen worden bedreigd door veranderingen in beleidsprioriteit van gemeenten. Is de prioriteit na vier jaar verdwenen, dan vindt er geen herhaalmeting plaats.
- Lukt het om de kritische protestgroepen te vinden als we de gemeenten alleen vragen om de vragenlijst uit te zetten? Dit is een bedreiging voor de representativiteit van de data.
- Gemeenten geven aan dat er geen animo is om de monitoring geheel zelfstandig uit te voeren. Daar komt bij dat de vragenlijst ergens 'beheerd' moet worden, dus ook bij deze optie zal op de achtergrond een rol voor een regie-voerende partij nodig zijn. Daar komt bij dat de data

---

geanalyseerd moet worden en liefst in een gestructureerde en vergelijkbare manier. Ook hier geldt dat hiervoor een rol voor een regie-voerende partij wenselijk is.

- Durven respondenten open en eerlijk over de gemeente te zijn als de link door de gemeente zelf wordt opgestuurd (ook al zullen de antwoorden verzameld worden door de regie-voerende partij)?.

Een voordeel van deze optie is dat gemeenten hun eigen adresgegevens kunnen gebruiken en dat zal de doorlooptijd ten goede komen.

Ad.3. Een combinatie van beide. Een van de uitrolopties is een gezamenlijke constructie van gemeenten, gecombineerd met regie-voerende partij.

De drie gevraagde gemeenten geven aan zelf de data waardevol te vinden en zijn bereid om zelf initiatiefnemers te vragen een online-vragenlijst in te vullen en er voor te zorgen dat dat ook gebeurt. Het is voor deze gemeenten wel belangrijk dat er een regie-voerende partij is, die zorgdraagt voor het initiëren, analyseren en aanvullen. De rol van de regie-voerende partij kan zich beperken tot het beheer van de vragenlijst, een helpdeskfunctie en analyse van eindresultaten. Het is ook een optie dat de gemeente zelf de vragenlijst uitzet, maar daarnaast door de onderzoekers nog actief gezocht wordt naar andere initiatieven en waarbij eventueel na de vragenlijst nog interviews uitgevoerd worden met specifieke initiatieven en er een uitgebreidere analyse op de resultaten plaatsvindt tegen een vergoeding van de gemeente. Deze optie is overigens bijna vergelijkbaar met optie 1.

Als de rol van de regie-voerende partij beperkt is zijn de aandachtspunten die genoemd zijn onder ad 2 blijven hier ook belangrijk.

Als voor de derde optie gekozen wordt is een constructie zoals bij de PBL-draagvlakenquête te overwegen, waarbij de WOT Natuur & Milieu (WUR) om de paar jaar het initiatief neemt en voor een online-vragenlijst zorgt. In dit geval zou deze vragenlijst uitgezet worden bij geïnteresseerde/ geselecteerde gemeenten, die vervolgens zorgdragen voor het versturen van de vragenlijst naar de initiatiefnemers binnen hun gemeente en voor het bemoedigen van de initiatiefnemers om hieraan mee te doen. De WOT Natuur & Milieu zou dan de betrokken gemeenten verslag kunnen doen van de resultaten, eventueel in relatie tot het 'landelijke gemiddelde'. Ook zou de WOT Natuur & Milieu de communicatie vooraf en tijdens het proces kunnen verzorgen.

---

6 Conclusie en reflectie

6.1 Methodiek

Het doel van dit project was een concrete meetmethode voor het monitoren van burgerinitiatieven op te stellen, het doen van een nulmeting en het beschrijven van en reflecteren op de hiermee opgedane ervaringen. De ontwikkelde methodiek levert informatie die voor het PBL gebruikt zal worden in de Balans van de Leefomgeving (2018). Het project biedt het PBL kwantitatieve gegevens over groene burgerinitiatieven in vier gemeenten.

De methode die ontwikkeld is betreft een inventarisatie van kenmerken en gepercipieerde effecten van groene burgerinitiatieven door middel van gestructureerde telefonische interviews. Om de initiatieven te vinden, wordt gebruik gemaakt van contacten met de gemeente, internet en evt. andere bronnen. Vervolgens wordt van ieder initiatief de initiatiefnemer telefonisch geïnterviewd aan de hand van een gestructureerde vragenlijst. Er is voor deze manier gekozen om de respons zo groot mogelijk te maken (mensen doen eerder mee als ze persoonlijk voor een interview worden benaderd dan als ze gevraagd worden een enquête in te vullen) en omdat we dan zeker weten dat de vragen op dezelfde manier geïnterpreteerd worden en eenduidig beantwoord worden en om te ervaren hoe de respondenten op de vragen reageren.

De kwantitatieve informatiebehoefte van de opdrachtgever, zoals 'neemt het aantal burgerinitiatieven en het aantal betrokken burgers toe?' vraagt wel om een methodiek die een representatief beeld geeft van het geheel, zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het geheel, maar alle groene burgerinitiatieven van Nederland in kaart brengen was gezien het budget niet mogelijk. De methode gaat uit van een geografische afbakening (gemeente of wijk) waarbinnen geprobeerd wordt alle groene burgerinitiatieven te inventariseren. De volledige populatie burgerinitiatieven is niet bekend, maar op deze manier wordt die zo dicht mogelijk benaderd binnen een geografische eenheid en kunnen er toch uitspraken gedaan worden over het geheel (van die gemeenten/wijk). Gezien het budget is gekozen voor het uitvoeren van de monitoring in een klein aantal zorgvuldige gekozen gemeenten waar gestreefd is naar het in kaart brengen van alle burgerinitiatieven binnen de gekozen geografische afbakening.

De belangrijkste conclusies voor de methodiek zijn dat de ontwikkelde methodiek om empirische data te verzamelen voor groene burgerinitiatieven werkt en werkbaar is. Het is haalbaar gebleken om data te verzamelen, zeker op gemeenteniveau. Door goede vastlegging van de gegevens over de initiatieven is herhaalde meting mogelijk, waarmee ook monitoring van longitudinale ontwikkelingen mogelijk wordt.

Hierin bestaan echter twee belangrijke uitdagingen. De data voor alle vier de onderzochte gemeenten (Tiel, Haaksbergen, Roosendaal en Utrecht Noordwest) zijn in onze ogen representatief en valide. Het bereiken van representativiteit vereist tijdsinvestering in het zoeken naar initiatieven, mede omdat gebleken is dat gemeenten geen compleet overzicht hebben van de initiatieven. Het verzamelen en analyseren van valide data is mede tot stand gekomen door de telefonische interviews met behulp van interviewers die kennis van het onderzoeksdomein hebben, en daarmee de respondenten deskundig door het interview konden begeleiden. Het voor een vervolg meting inzetten van de minder tijdsintensieve vormen van dataverzameling zoals beschreven in dit document, via bijvoorbeeld webbased vragenlijsten, vergt nog onderzoek in de vorm van het aanpassen van de vragenlijst om de monitor passend te maken voor deze aanpak en het testen van de vragenlijst.

In het huidige project was het niet mogelijk om een nulmeting te doen bij meer dan vier gemeenten. Opscaling van representatieve data op gemeentelijk niveau naar landelijke representativiteit vereist echter dat meer dan drie gemeenten worden gemonitord. Voor representativiteit op nationaal niveau zou gedacht kunnen worden aan een kleine en een grote gemeente en een (deel van een) stad voor

---

een aantal provincies. Ook is het voor monitoring van veranderingen noodzakelijk om meer inzicht te hebben in (veranderingen in) de governance-context waarbinnen initiatieven in de onderzochte gemeenten ontstaan. In de governance-context van Haaksbergen heeft de gemeente bijvoorbeeld sterk ingezet op groenadoptie, waardoor inderdaad veel groenadoptie projecten zijn ontstaan.

Er is een heel aantal vragen en discussiepunten in dit document de revue gepasseerd, die tijdens het proces van de ontwikkeling van de methode en de vragenlijst zijn opgekomen. In alle gevallen zijn deze door discussie in het projectteam en met andere betrokken en opgelost door gemotiveerde en gedocumenteerde keuzes te maken. Uiteindelijk heeft dit geleid tot een redelijk consequente dataset. Hieronder reflecteren we op de belangrijkste aandachtspunten ten aanzien van de methodiek.

Representativiteit

Een belangrijke kanttekening bij de gegevens is dat het om vier gemeenten gaat, die niet representatief zijn voor het heel Nederland. Het is dan ook niet mogelijk om bevindingen van een of meer gemeenten te extrapoleren naar algemene bevindingen over groene burgerinitiatieven in heel Nederland. Wel is het mogelijk om met een paar jaar de meting te herhalen, zodat trends in de tijd kunnen worden gesignaleerd, over de groei of afname, en veranderingen voor groene burgerinitiatieven. Ook hiervoor geldt dat deze trends niet geëxtrapoleerd kunnen worden naar geheel Nederland

De validiteit van de meting

De gegevens zijn verzameld via telefonische interviews met een gestructureerde enquête. Bij het indelen van de antwoorden zijn steeds de opvattingen van de respondenten gevolgd, soms was er sprake van een gezamenlijke interpretatie van de interviewer en de respondent. Na het beantwoorden van de vraag heeft de interviewer steeds aangegeven welk antwoord zij had ingevuld en had de respondent nog de mogelijkheid om dit te wijzigen. Voor de validiteit zou het belangrijk kunnen zijn om de gegevens nog (evt. steekproefsgewijs) terug te leggen met de vraag: vindt u dat uw antwoord zo goed is ingedeeld? Dit is in de pilot en nulmeting niet gebeurd.

Afbakening

Zowel tijdens de pilot als tijdens de nulmeting bleek de afbakening lastig (wat is nu wel/niet een groen burgerinitiatief). Uiteindelijk waren er 14 gevallen die we als grijs gebied hebben gekarakteriseerd, omdat in die gevallen de betreffende onderzoeker twijfelde en het aan het projectteam heeft voorgelegd. Dit is niet een heel groot deel van het geheel (zie par. 4.1), maar het is een issue dat ook zal spelen in het vervolg. Gedurende de pilot en nulmeting is een aantal vragen geformuleerd om te bepalen of een initiatief wel of niet een groen burgerinitiatief is. Een dergelijke handreiking om dit systematisch aan te pakken, zal ook in een vervolg (met evt. andere interviewers, of een online-vragenlijst) een plek moeten krijgen. Bijvoorbeeld bij een online-vragenlijst is zo'n toevoeging ook nodig om naderhand nog te kunnen bepalen of een initiatief nu wel of niet een groen burgerinitiatief is. Het is wel belangrijk om te onderkennen dat een gezamenlijke interpretatie van een respondent en een onderzoeker andere inhoudelijke interpretatie zal opleveren dan een respondent die online een vragenlijst invult.

Is een enquête/ gesloten interview geschikte methode?

Uit de resultaten van de nulmeting blijkt dat bij sommige vragen, met name de vragen over gepercipieerde effecten ecologie over de Rode Lijstsoorten, vaak de categorie overig is ingevuld, met daarbij een verhaal in de toelichting. Dit wijst op de grenzen van de enquête als methode bij het in kaart brengen van deels kwalitatieve data. Hoewel de gekozen vorm van data verzamelen (d.m.v. interviews) vrij veel ruimte bood voor doorvragen en het noteren van het verhaal van de respondent in de toelichting, ligt voor sommige vragen een meer open interviewmethode meer voor de hand.

Voor het beter kwantificeerbaar maken van de data is deels het aanpassen of uitbreiden van de antwoordcategorieën een mogelijke oplossing (zie par. 4.1.3).

De resultaten geven soms aanleiding tot andere vragen, die dieper inzicht zouden kunnen bieden in het functioneren van burgerinitiatieven. Bijvoorbeeld: naar aanleiding van de bevinding dat burgerinitiatieven verschillen in hoeveel samenwerking ze aangaan met anderen is een relevante

---

vraag of een initiatief dat meer samenwerkt kansrijker is dan een initiatief dat minder samenwerkt? Of: naar aanleiding van de bevinding dat initiatieven vaak subsidie van de gemeente ontvangen is een relevante verdiepende vraag of ze daarmee erg afhankelijk van gemeenten zijn? Voor dit soort vragen zou een netwerkanalyse in een aantal cases een optie zijn.

Belang van context

De resultaten van het onderzoek roepen vragen op over de relatie tussen het beleid van de gemeente en de burgerinitiatieven. Dit is in de huidige monitor niet aan de orde gesteld. Achteraf bezien was het daardoor lastig om conclusies te trekken aangaande de beleidsverschillen tussen gemeenten en de relatie met de burgerinitiatieven, omdat er te weinig bekend was van wat er binnen de gemeenten op dit onderwerp speelt. Sommige gemeenten hebben een actief beleid voor burgerinitiatieven, maar niet specifiek gericht op groene burgerinitiatieven, sommige gemeenten hebben wel specifieke beleid voor groene burgerinitiatieven en anderen hebben helemaal geen beleid rond dit onderwerp. Als er meer bekend is over de beleidscontext kan dat helpen bij de duiding van de resultaten, met name ook als dit onderzoek in de toekomst herhaald wordt en er binnen een gemeente wijzigingen zijn opgetreden (nieuw beleid, medewerker weg gegaan e.d.). Dit is ondervangen door de contactpersonen van de betrokken gemeenten een aantal vragen over dit onderwerp te stellen om zo een beeld te krijgen van wat er speelt op dit vlak in de gemeente.

Kanttekening bij vragen over ecologische gepercipieerde effecten

In de pilot in Tiel is de respondenten gevraagd naar de effecten van hun initiatief. Mede omdat dit langs de weg van interviews nu eenmaal alleen 'gepercipieerde effecten' oplevert en we de schijn van objectiviteit wilden voorkomen, is gekozen om dit in het vervolg ook als gepercipieerde effecten te benoemen.

Kijkend naar de antwoorden valt op dat veel initiatiefnemers veel moeite hadden met het beantwoorden van vragen over hun beeld van het ecologie-effect van het initiatief (Rode Lijstsoorten e.d.). Dit resulteerde in het niet uit de voeten kunnen met de antwoord categorieën en dat er hele verhalen in de categorie 'overig' terecht komen. Dit zou te maken kunnen hebben met een gebrek aan ecologische kennis. We zien dat initiatieven die ecologische doelen als belangrijkste doelen hebben wel uit de voeten kunnen met de vragen, maar initiatieven die andere doelen hebben er meer moeite mee hebben. Je zou dit kunnen ondervangen door de vragen en antwoordopties te kiezen die dichter liggen bij het gewone spraakgebruik van mensen, zoals ook bij de andere gepercipieerde effecten is gedaan.

Wanneer het PBL meer wil dan de gepercipieerde ecologische effecten meten, en hier een objectieve vaststelling van wil, moeten hier andere vormen van dataverzameling worden ontwikkeld. Te overwegen valt om een on-site validatie te doen van de gepercipieerde ecologische effecten in een deel van de huidige cases. In een vervolg is het een optie om de ogenschijnlijk meest ecologisch waardevolle cases on-site te evalueren. Als alternatief kan een off-site analyse door een enigszins ecologisch onderbouwd onderzoeker worden gedaan tijdens het interview.

De bruikbaarheid van de resultaten van de categorie ecologische gepercipieerde effecten is minder dan die van de andere gepercipieerde effecten doordat initiatiefnemers moeite hadden de ecologische effecten in te schatten. Initiatieven met ecologische doelstelling konden wel uit de voeten met de vragen hierover, maar de andere initiatieven waar eventueel wel sprake zou kunnen zijn van ecologische effecten wisten meestal niet goed wat ze moesten antwoorden op de vragen hierover. Gezien het grote aantal initiatieven dat geen ecologisch doelstelling heeft geven de resultaten daardoor geen goed beeld van de ecologische effecten. Voor de overige gepercipieerde effecten waren de vragen minder specialistisch en hadden de initiatiefnemers geen moeite met invoeren. Deze resultaten geven dus wel een goed beeld.

Objectiviteit en onafhankelijkheid

Tijdens de nulmeting kwam naar voren dat niet alle initiatiefnemers vanuit een intrinsieke motivatie (zoals een bepaalde ideologie of bevlogenheid) een initiatief is gestart. In het geval van een aantal groenadoptie initiatieven voelde de mensen zich gedwongen door de gemeente om het beheer en onderhoud van een openbaar groenstrook op zich te nemen, omdat het alternatief (gras i.p.v. begroeiing, minder privacy etc.) dat de gemeente bood als ze het beheer en onderhoud niet op zich

---

zouden nemen hen tegenstond. Dat de interviews niet door de gemeente maar door een onafhankelijk onderzoeksinstituut (WENR) heeft waarschijnlijk bijgedragen aan de bereidheid deze kritiek te delen met de interviewer, en heeft daarmee bijgedragen aan de objectiviteit van het onderzoek. Het is belangrijk ook in toekomstige projecten aandacht te besteden aan dergelijke kritische aspecten van burgerinitiatieven.

6.2 Uitrol

Het doel om een methode voor het meten van groene burgerinitiatieven en een nulmeting op te leveren is dus gehaald, maar dat roept wel gelijk de vraag op: en hoe gaat het nu verder?

Geconcludeerd kan worden dat de ontwikkelde methode tijd- en arbeidsintensief is en dat daardoor maar vier gemeenten/wijken zijn onderzocht. Op basis daarvan is het niet mogelijk om op nationaal niveau conclusies te trekken. Er is dan ook gezocht naar andere manieren om deze monitor uit te rollen. In paragraaf 4.3 zijn daarvoor verschillende scenario's geschetst. Voor ieder scenario zijn de voors en tegens besproken. Of en welke keuze er uiteindelijk gemaakt wordt voor het vervolg zal grotendeels afhangen van de waarde van de ingewonnen informatie in relatie tot de beleidsagenda (nu en in de toekomst) en de bereidwilligheid van de verschillende partijen om hierbij betrokken te zijn.

Onze eigen voorkeur gaat uit naar het herhalen van de huidige methode voor de vier (deel)gemeenten en daarnaast een online-vragenlijst met daarna eventueel een interview voor aantal verdiepende vragen (optie 2 of optie 3 in par. 5.1.1). Met deze combinatie is de vergelijkbaarheid geborgd, maar wordt er ook gewerkt aan de representativiteit. Het is wel van belang dat goed gekeken wordt naar de online-vragenlijst en dat deze uitgebreid getest wordt. De vragenlijst die in dit project gebruikt is, is een goed uitgangspunt, maar die moet wel aangepast worden. Om de vragen te selecteren, zou ook gekeken moeten worden naar de informatie die uiteindelijk in de Balans van de Leefomgeving is gebruikt, want de vragen die daaraan ten grondslag liggen zouden in ieder geval meegenomen moeten worden. Verder denken wij de dat een gezamenlijke constructie van gemeenten, gecombineerd met regie-voerende partij (optie 3 in par. 5.1.2) het beste resultaat zal opleveren, omdat de betrokkenheid van gemeenten van belang is gebleken in het project, maar dat een regie-voerende partij wel cruciaal zal zijn om tot valide en samenhangende resultaten te komen.

Literatuur

- Arnouts, R.C.M., Kamphorst, D.A., Arts, B.J.M., Van Tatenhove, J.P.M. (2012). Innovatieve governance voor het groene domein - Governance-arrangementen voor vermaatschappelijking van het natuurbeleid en verduurzaming van de koffieketen. WOT-werkdocument 306. WOT Natuur en Milieu, WUR, Wageningen.
- Buijs, A.E.; Dam, van R.I.; Mattijssen, T.J.M. & B.H.M. Elands (2015) Betekenis van groene burgerinitiatieven voor het natuurbeleid in Nederland. Wot-paper 44. WOT Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.
- Ten Cate, B., Dirx, G.H.P., Hinssen, P.J.W., van Koppen, C.S.A., Vader, J. (2013). Burgerinitiatieven zijn beter voor de natuur. Of niet?, Wot-paper 23. WOT Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.
- Dam, R.I van., Salverda, I.E., en During, R. (2010). Burgers en Landschap 3 – strategieën van burgerinitiatieven. Alterra, WUR, Wageningen.
- Dam, R.I. van, Salverda, I.E., en During, R. (2011). Burgers en Landschap 5 – effecten van burgerinitiatieven en de rol van de overheid. Alterra, WUR, Wageningen.
- Duineveld, M., van Dam, R.I., During, R., Zande, A. van der (2010). The importance of being nimby. Een essay over erfgoed en burgerverzet. , Burgers en Landschap. Deel 4. Wageningen UR / Alterra, Wageningen.
- Groot M. de, I.E. Salverda, R.I. van Dam & J.L.M. Donders (2012). Drijfveren, sociaal kapitaal en strategie van collectieve burgeracties tegen grote landschappelijke ingrepen. Wot-rapport 117. WOT Natuur en Milieu, WUR, Wageningen.
- Heijden, J. van der, van Dam, R.I., van Noortwijk, R., Salverda, I.E., Zanten, I. van (2011). Experimenteren met burgerinitiatief, van Doe-het-zelf naar Doe-het-samen Maatschappij. University of Amsterdam.
- Kamphorst, D.A., T.A. Selnes, W. Nieuwenhuizen (2015). Vermaatschappelijking van natuurbeleid. Een verkennend onderzoek bij drie provincies. WOT-technical report 42. WOT Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.
- Kuindersma, W.; Boonstra, F.G.; Arnouts, R.; Folkert, R.; Fontein, R.J.; Hinsberg, A. van; Kamphorst, D.A. (2015) Vernieuwing in het provinciaal natuurbeleid; Vooronderzoek voor de evaluatie van het Natuurpact. Wot technical report 35. WOT Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.
- Mattijssen, T.J.M., A.E. Buijs, B.H.M. Elands & R.I. van Dam (2015). De betekenis van groene burgerinitiatieven; analyse van kenmerken en effecten van 264 initiatieven in Nederland, Wot-rapport 127. WOT Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.
- Mattijssen, T.J.M. (2016). Ideaaltypen en analysekader van groene burgerinitiatieven; Bijlage bij het rapport 'De betekenis van groene burgerinitiatieven: analyse van kenmerken en effecten van 264 initiatieven in Nederland', Wot-technical report 85. WOT Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.
- Ministerie van Economische Zaken (2014). Natuurlijk verder. Rijksnatuurvisie. Ministerie van Economische Zaken, Den Haag.
- Salverda, I., M. Pleijte en A. Papma (2012). Meervoudige overheidssturing in open, dynamische en lerende netwerken. Alterra, WUR, Wageningen.
- Selnes, T.A Kamphorst, D.A., Arts, B.J.M., Van Tatenhove, J.P.M. (2013). Innovatieve governance-arrangementen – op zoek naar vernieuwing in het groene domein. Wot-werkdocument 340. WOT Natuur en Milieu, WUR, Wageningen.
- Schmidt, A.M.; Turnhout, C.A.M. van; Wolterbeek, T.; Bijlsma, R.J.; Soldaat, L.; Swaaij, C.A.M. (2017). Naar een samenhangend monitoring- en beoordelingssysteem voor het natuurbeleid. WENR-rapport 2758. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Vullings, L.A.E., A.E. Buijs, J.L.M. Donders, D.A. Kamphorst, H. Kramer & S. de Vries (2018). Monitoring van groene burgerinitiatieven; Analyse van de resultaten van een pilot en nulmeting in vier gemeenten. Wot-technical report 123. WOT Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.

Niet-gepubliceerde bronnen

- Vullings, L.A.E. en Kamphorst, D.A. (2014). Indicator participatie van de maatschappij bij natuur. Wot-interne notitie 104. WOT Natuur & Milieu, WUR, Wageningen.

Verantwoording

Dit project werd begeleid door Eva Kunseler (Planbureau voor de Leefomgeving), Hendrien Bredenoord (Planbureau voor de Leefomgeving), Froukje Boonstra (WUR) en Martin Goossens (WUR). In een workshop zijn de resultaten van de pilot en de methodiek besproken met betrokkenen bij het project, maar ook mensen die betrokken zijn bij het onderwerp (zie Bijlage 4). De resultaten van de nulmeting zijn besproken met de contactpersonen van de betrokken gemeenten (zie Bijlage 6).

Het rapport is beoordeeld door Eva Kunseler, Hendrien Bredenoord, opdrachtgevers namens het PBL en Froukje Boonstra namens de WOT Natuur & Milieu.

De auteurs bedanken allen voor hun bijdrage aan het tot stand komen van deze rapportage.

Bijlagen

Bijlage 1 Factsheets indicatoren monitoring burgerinitiatieven

Algemene kenmerken

1 Aantal groene burgerinitiatieven

Indicator: Aantal groene burgerinitiatieven

Hoofd bevinding: Deze indicator biedt inzicht in het aantal groene burgerinitiatieven per gemeente; en bij meerdere metingen in de kwantitatieve toe- of afname van het aantal burgerinitiatieven in de tijd, per gemeente.

Rationale: In de huidige netwerksamenleving worden natuur, milieu en landschap steeds meer vorm gegeven in nauwe samenwerking met een grote groep diffuse actoren. Draagvlak voor natuurbeleid krijgt daarmee een veel bredere en dynamischere invulling, waarbij ook burgerinitiatieven een steeds grotere rol spelen/zouden moeten gaan spelen. Het is daarom van belang om kwantitatieve gegevens te hebben over de toe- of afname van het aantal burgerinitiatieven in de tijd. Door bij een klein aantal strategisch gekozen gemeenten de groene burgerinitiatieven te inventariseren en dit te herhalen is het mogelijk om een beeld van een trend (toe-afname) te verkrijgen.

Presentatie van de indicator: De indicator kan worden weergegeven als een absoluut getal per gemeente (aantal burgerinitiatieven in 2016 in gemeente x). Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname van het aantal burgerinitiatieven over een periode van tijd voor een bepaalde gemeente worden weergegeven. Ook kunnen de burgerinitiatieven op een kaart van de gemeente worden weergegeven als punten of oppervlakten.

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de toe- of afname van burgerinitiatieven in een bepaalde gemeente. Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen van de totale populatie in Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Uitwerking indicator: zie onderstaande tabel

Methode	Een inventarisatie door middel van het bevragen van de gemeenten, internet, algemene overzichten van burgerinitiatieven, lokale krantjes en de sneeuwbalmethode levert een lijst met potentiële groene burgerinitiatieven. Per initiatief worden de initiatiefnemers gebeld en gevraagd of ze inderdaad een groen burgerinitiatief zijn.
Meet-variabele(n)	Aantal groene burgerinitiatieven
Eenheid	Aantal
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	Alle burgerinitiatieven die mogelijk relevant zijn voor de inventarisatie worden genoteerd, ook als ze uiteindelijk in deze monitoring niet als groene burgerinitiatieven worden ingedeeld. Bijgehouden wordt waarom ze niet meegenomen zijn in de inventarisatie. Aan de initiatiefnemers wordt zelf gevraagd of ze zich zelfzelf classificeren zien als een 'groen' burgerinitiatief. We hebben daar verschillende criteria voor (nl. is het een groen initiatief (t.o.v. overwegend andere doelen en is het een burgerinitiatief (t.o.v. overwegend ander type initiatiefnemers/ trekkers). De beslissing of ze classificeren als groen burgerinitiatief ligt bij het initiatief zelf.

Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bron te vermelden en algemene sites en andere overzichten te gebruiken als cross-check. Voor het identificeren van andere indicatoren worden de initiatiefnemers ook gebeld, en tijdens het gesprek wordt geverifieerd dat het initiatief volgens onze definitie een initiatief is. Het is niet 100% zeker dat alle bestaande burgerinitiatieven gevonden worden, echter door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie van de burgerinitiatieven, gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is. Bij vervolgmetingen zal bij nieuwe initiatieven nagegaan worden of ze bij eerdere metingen al gevonden hadden moeten worden.
Referenties	nvt

2 Aantal burgers betrokken bij groene burgerinitiatieven

Indicator: Aantal burgers betrokken bij groene burgerinitiatieven

Key-message: Deze indicator biedt inzicht in het aantal burgers dat is betrokken bij een burgerinitiatief, en bij meerdere metingen de kwantitatieve toe- of afname van het aantal burgers betrokken bij burgerinitiatieven.

Rationale: Met behulp van deze indicator wordt een beeld gegeven van de gemiddelde omvang, of minimale en maximale omvang van burgerinitiatieven qua betrokken burgers en verschuivingen daarin in het afgelopen jaar. In vraagstukken mbt participatie van burgers in landschap, groen en natuur is het van belang kwantitatieve gegevens hierover te inventariseren.

Presentatie van de indicator: De indicator kan worden weergegeven als een absoluut getal per burgerinitiatief of per gemeente (aantal bij burgerinitiatieven betrokken burgers in 2016 in gemeente x). Ook kan per burgerinitiatief of per gemeente het aantal kern-actoren en het totaal aantal actief betrokkenen (= kerngroep+ andere betrokkenen) aangegeven worden. Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname van het aantal bij burgerinitiatieven betrokken over een periode van tijd voor een bepaald initiatief of gemeente worden weergegeven. Ook kunnen de aantallen bij burgerinitiatieven betrokken burgers op een kaart van de gemeente worden weergegeven als punten of oppervlakten, bijvoorbeeld cirkels met een omvang die staat voor aantallen burgers, per initiatief of per gemeente.

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de toe- of afname van het aantal bij burgerinitiatieven betrokken burgers in een bepaalde gemeente. Ook is er onderscheid te maken tussen het aantal burgers betrokken in de kerngroep en andere betrokkenen. Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen van de totale populatie in Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Uitwerking indicator: zie onderstaande tabel

Methode	Per initiatief worden de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar het aantal bij het initiatief betrokken burgers. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar type betrokkenheid: kernbetrokkenen en schil van betrokken eromheen.
Meet-variabele(n)	Aantal bij een burgerinitiatief betrokken burgers volgens de initiatiefnemers.
Eenheid	Aantal
Ruimtelijke schaal	Burgerinitiatief Gemeente
Operationaliteit	Gevraagd wordt naar 1 getal voor de kernbetrokkenen en 1 getal voor de rest van de betrokkenen. Het gaat om het gemiddelde over het afgelopen jaar. De initiatiefnemer bepaalt zelf wie hij/zij tot de kerngroep rekent. Als

	de respondent meerdere getallen noemt, dan gezamenlijk met de interviewer komen tot 1 getal met het oog op de optelbaarheid voor totale gemeente.
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bron te vermelden en algemene sites en andere overzichten te gebruiken als cross-check. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande burgerinitiatieven gevonden worden, is het daarmee ook niet 100% zeker dat alle betrokken burgers in beeld komen. Echter door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie van de burgerinitiatieven, gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Nvt

3 Aantal Hectares

Indicator: Aantal hectares burgerinitiatieven zich (fysiek) mee bezig houden en locatie waar dit plaats vindt..

Key-message: Deze indicator biedt inzicht in de kwantitatieve toe- of afname van het aantal hectares waar burgerinitiatieven zich op richten fysiek, dat wil zeggen, hoe groot is het terrein dat een burgerinitiatief met haar (fysieke) activiteiten probeert te beïnvloeden? En deze indicator biedt inzicht in de geografische ligging, en verschuivingen daarin in de tijd, van groene burgerinitiatieven.

Rationale: Door bij een klein aantal strategisch gekozen gemeenten de burgerinitiatieven en het aantal hectares van het terrein/ de terreinen waarop ze hun werkzaamheden concentreren, te inventariseren en dit te herhalen is het mogelijk om een beeld van een trend (toe-afname) van het aantal hectares in beeld te brengen. Dit is van belang om inzicht te krijgen in hoe groot het gebied is binnen een gemeente waar burgerinitiatieven fysiek bezig zijn met groen. Het gaat hier niet om het gebied waarop het burgerinitiatief impact heeft, maar wel om het gebied waar het burgerinitiatief zich 'afspeelt'.

Presentatie van de indicator: De indicator kan worden weergegeven als een absoluut getal per burgerinitiatief of per gemeente en als oppervlakte op kaart, per burgerinitiatief of per gemeente (locaties van burgerinitiatieven in 2016 in gemeente x). Verder kan met behulp van deze indicator een beeld worden gegeven van het gemiddelde aantal hectares, of minimale en maximale omvang van burgerinitiatieven en verschuivingen daarin. Er zijn twee varianten: aantal hectares waar een burgerinitiatief zich fysiek mee bezig houdt en aantal hectares waarbinnen het burgerinitiatief impact heeft in het afgelopen jaar in gemeente x. Het fysieke gebied kan gelijk zijn aan het actiegebied. Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname van het aantal hectares over een periode van tijd voor een bepaalde gemeente worden weergegeven. De actiegebieden kunnen ook op een kaart van de gemeente worden weergegeven als oppervlakten. De fysieke gebieden worden alleen als getal geïnventariseerd.

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in het aantal hectares en bij meerdere metingen in de toe- of afname van het aantal hectares van het terrein of de terreinen (fysiek én actiegebied) waar groene burgerinitiatieven zich met hun activiteiten op richten in een bepaalde gemeente. Per initiatief wordt bepaald hoe groot het terrein is waar het burgerinitiatief zich mee bezig houdt en het actiegebied waar het burgerinitiatief plaats vindt. Er zijn grote verschillen in de grootte van het fysieke gebied waar de burgerinitiatieven zich concreet mee bezig houden ('waar de schep in de grond gaat'). Bijvoorbeeld: het onderhoud van 10 geveltuintjes van 2 m² per stuk beslaat in totaal 20 m², terwijl de aanleg van een stuk natuur over een of meerdere hectares kan gaan. Ook is er een verschil van impact mogelijk, want hoewel die geveltuintjes maar een heel klein oppervlak hebben, hebben ze impact binnen de hele wijk/straat waar in ze liggen. Dat zelfde gebeurt bij het onderhoud van een wandelpad binnen een natuurgebied. Het fysieke oppervlak van het wandelpad is misschien niet zo groot, maar het heeft impact op het hele natuurgebied. Om hieraan tegemoet te komen werken we met een 'actiegebied': hieronder verstaan we het gebied waarin de fysieke gebieden zich bevinden (dus straat of wijk). Het kan ook zijn dat het fysiek gebied gelijk is aan het actiegebied, zoals bij het

ontwikkelen van het natuurgebied. Vervolgens kan dit worden opgeteld voor alle initiatieven per gemeente. Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen voor Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Uitwerking indicator: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar het aantal hectares dat door het initiatief onder handen wordt genomen en de locatie. Er wordt onderscheid gemaakt naar fysiek en actiegebied.
Meet-variabele(n)	Aantal hectares van het terrein/ de terreinen waar burgerinitiatieven hun activiteiten op richten: fysiek en actiegebied.
Eenheid	Hectares
Ruimtelijke schaal	Burgerinitiatief Gemeente
Operationaliteit	Indien het fysieke gebied heel klein of versnipperd is (geveltuintjes, wandelpad, boomspiegels etc.) en kleiner dan het actiegebied dan wordt tijdens het interview gevraagd naar een inschatting van het fysieke oppervlak. Vervolgens wordt gevraagd het actiegebied (bijv. buurt, straat etc.) in te tekenen via een webapplicatie. Is het fysieke gebied gelijk aan het actiegebied, dan wordt gevraagd dit in te tekenen via een webapplicatie. Er kunnen meerdere actiegebieden per burgerinitiatief ingetekend worden. Na het interview wordt de link doorgestuurd naar de respondent en de respondent kan de locatie zelf intekenen.
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bron te vermelden en algemene sites en andere overzichten te gebruiken als cross-check. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande burgerinitiatieven gevonden worden, is het daarmee ook niet 100% zeker dat alle hectares in beeld komen. Echter door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie van de burgerinitiatieven, gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	nvt

4 Hulpbronnen die gebruikt worden bij burgerinitiatieven

Indicator: Hulpbronnen

Key-message: Deze indicator biedt inzicht in de verschillende hulpbronnen die gebruikt worden bij de realisatie van burgerinitiatieven:

- de omvang van gebruik van de verschillende hulpbronnen, gemeten naar het aantal keren dat een bepaald type hulpbron (indien mogelijk gekwantificeerd in bijv. euro's) voorkomt
- de relatieve omvang, gemeten naar het aantal keren dat een type hulpbron in verhouding tot de andere typen voorkomt.
- Verschuivingen van bovenstaande in de tijd.

Rationale: Hulpbronnen zijn de input die nodig is om een burgerinitiatief te realiseren, zoals financiering, materiële hulpbronnen zoals gereedschap en immateriële hulpbronnen zoals mankracht en allerlei soorten kennis en deskundigheid (Mattijssen *et al.*, 2015). Door bij een klein aantal strategisch gekozen gemeenten na te gaan welke hulpbronnen de aangetroffen burgerinitiatieven gebruiken, en dit te herhalen, is het mogelijk om een beeld van de kwantitatieve toe- of afname van (het relatieve

aandeel van) de verschillende hulpbronnen weer te geven. Deze indicator geeft aan wat burgerinitiatieven gebruiken tijdens de uitvoering.

Presentatie van de indicator: De indicator kan worden weergegeven als een absoluut getal per hulpbrongecategorie (eventueel per gemeente: aantal burgerinitiatieven met hulpbron type x in gemeente x). Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname hiervan over een periode van tijd per hulpbron categorie (per gemeente) worden weergegeven. Verder procentueel de verdeling tussen de verschillende hulpbrongecategorieën binnen een gemeente.

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de (relatieve) toe- of afname van hulbrongecategorieën bij burgerinitiatieven in een bepaalde gemeente. De typen hulpbronnen die worden onderscheiden zijn:

- Grond: Eigendom of afspraken m.b.t. gebruik van grond (bijv. toestemming voor gebruik van grond door partij)
- Kennis: kennis die is ingezet voor het realiseren van het initiatief (benoemd aan de hand van bron/type)
- Geld: bronnen van inkomsten en hoeveelheid geld dat beschikbaar is geweest in het afgelopen jaar
- Eigen menskracht: Mensdagen per jaar

Er wordt gevraagd naar schattingen van hoeveelheid ha, euro's en mensdagen. Bij geld wordt ook expliciet gevraagd naar de ratio bijdrage door overheid en bijdrage van anderen dan overheid. Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen voor Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Uitwerking indicator Geld: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de hulpbron geld, die het burgerinitiatief gebruikt. De volgende opties zijn beschikbaar: – Subsidie: Een tijdelijke bijdrage van de overheid of een niet commerciële organisatie ten behoeve van het starten van een activiteit waarvan het economische belang niet direct voor de hand ligt (Wikipedia). Zowel de bedragen als de herkomst is van belang. – Sponsoring en donaties : Financiële giften van bedrijfsleven en privé personen. Zowel de bedragen als de herkomst is van belang. – Opbrengsten: Financiering door het leveren van producten en/of diensten. Zowel de bedragen als de herkomst is van belang – Contributie: Indien het burgerinitiatief een vereniging is kan financiering door contributie van leden voorkomen – Eigen middelen: Initiatiefnemers zetten eigen financiële middelen, of eigen grond in voor realiseren van burgerinitiatief (bedrag en/of ha) Materiele hulpbronnen die in natura worden ontvangen worden apart geregistreerd. Hier kunnen de volgende opties aangegeven worden: – Arbeid – Plantmateriaal – Gereedschap – Bouwmateriaal – anders
Meet-variabele(n)	Financiële bijdrage en bijdrage in natura
Eenheid	Euro's
Ruimtelijke schaal	Gemeente

Operationaliteit	Gevraagd wordt naar de hoeveelheid ontvangen geld in het afgelopen jaar. Er wordt geen onderscheid gemaakt in eenmalige of jaarlijkse bijdragen. Het is belangrijk één bedrag te krijgen, zodat het optelbaar wordt. Giften die in natura worden ontvangen, kunnen apart aangegeven worden.
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bron te vermelden en algemene sites en andere overzichten te gebruiken als cross-check. Aangezien het niet helemaal zeker is dat alle (d.w.z. 100%) van de bestaande burgerinitiatieven gevonden worden, is het daarmee ook niet zeker dat we 100% van de hulpbronnen in beeld komen. Echter door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie van de burgerinitiatieven, gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Nvt

Uitwerking indicator Grond: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de hulpbron grond. Gevraagd wordt of het burgerinitiatief grond gebruikt, en gevraagd wordt naar de eigendomssituatie van de grond of afspraken m.b.t. gebruik van de grond (bijv. toestemming voor gebruik van grond) die het burgerinitiatief gebruikt. De mogelijke opties zijn: - In eigendom van het initiatief zelf, dwz gekocht van derden - Van derden, er is toestemming voor gebruik - Van derden, toestemming voor gebruik wordt nagestreefd - Van derden, aankoop wordt nagestreefd - Eigen grond van initiatiefnemers zelf - Geen grond (bv bij protestgroep) - Overig/toelichting
Meet-variabele(n)	grond/gebied
Eenheid	Ha
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	Het gaat om vragen met betrekking tot gebruik en eigendom van de grond waar het burgerinitiatief zich op richt. Ook als er geen grond in gebruik is (bijv. omdat het initiatief om politieke beïnvloeding draait) kan dit worden vermeld. Ook is de mogelijkheid dat een initiatief nog bezig is met aankoop van de grond van derden of met het verkrijgen van toestemming voor gebruik van derden in de antwoordopties verwerkt.
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bron te vermelden en algemene sites en andere overzichten te gebruiken als cross-check. Aangezien het niet helemaal zeker is dat alle (d.w.z. 100%) van de bestaande burgerinitiatieven gevonden worden, is het daarmee ook niet zeker dat we 100% van de hulpbronnen in beeld komen. Echter door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie van de burgerinitiatieven, gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Nvt

Uitwerking indicator Kennis: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de hulpbron kennis die is ingezet voor het realiseren van het initiatief (benoemen aan de hand van bron/type). De mogelijke opties zijn: - Ecologische kennis - Overige groene kennis (speel-, gezondheids-, eetbaar-, recreatief groen) - Proceskennis (bv advies over aanpak, omgaan met knelpunten, netwerken, draagvlak ed) - Juridische kennis (bv juridisch advies over het opstellen van contracten) - Kennis over subsidies (bv waar en hoe subsidies aanvragen) - Overige kennis Ook wordt gevraagd naar de herkomst van de kennis: gemeente, provincie, externe partijen, eigen expertise, overige partijen.
Meet-variabele(n)	Kennis
Eenheid	Kennis wordt beschreven naar type/bron, bijvoorbeeld: juridische kennis, kennis m.b.t. groen, en kennis over subsidies.
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	Nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bron te vermelden en algemene sites en andere overzichten te gebruiken als cross-check. Aangezien het niet helemaal zeker is dat alle (d.w.z. 100%) van de bestaande burgerinitiatieven gevonden worden, is het daarmee ook niet zeker dat we 100% van de hulpbronnen in beeld komen. Echter door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie van de burgerinitiatieven, gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Nvt

Uitwerking indicator Menskracht: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de menskracht kennis die is ingezet voor het realiseren van het initiatief. De vraag wordt gesteld hoeveel tijd wordt besteed aan het initiatief, in mensdagen per jaar of dagen per week.
Meet-variabele(n)	Menskracht
Eenheid	Mensdagen per jaar
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	Deze vraag is vaak lastig te beantwoorden. Door het te koppelen aan de vraag over het aantal betrokkenen (kerngroep en overige) is het eenvoudiger om een inschatting te maken.
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bron te vermelden en algemene sites en andere overzichten te gebruiken als cross-check.

	Aangezien het niet helemaal zeker is dat alle (d.w.z. 100%) van de bestaande burgerinitiatieven gevonden worden, is het daarmee ook niet zeker dat we 100% van de hulpbronnen in beeld komen. Echter door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie van de burgerinitiatieven, gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Nvt

5 Externe actoren betrokken bij burgerinitiatieven

Indicator: Externe actoren betrokken bij burgerinitiatieven

Key-message: Deze indicator biedt inzicht in de betrokkenheid van verschillende externe actoren bij burgerinitiatieven en, bij meerdere metingen, de kwantitatieve toe- of afname van de betrokkenheid van de verschillende typen actoren; het relatieve aandeel in betrokkenheid en verschuivingen tussen de verschillende typen actoren in de tijd.

Rationale: Door bij een klein aantal strategisch gekozen gemeenten de burgerinitiatieven en de verschillende betrokken actoren te inventariseren en dit te herhalen is het mogelijk om een beeld van (de kwantitatieve toe- of afname van) de betrokkenheid van de verschillende typen externe actoren, het relatieve aandeel in betrokkenheid en verschuivingen tussen de verschillende typen actoren in de tijd weer te geven. Deze indicator is van belang om na te gaan welke andere partijen een rol spelen bij het uitvoeren van burgerinitiatieven.

Presentatie van de indicator: De indicator kan worden weergegeven als een absoluut getal per actorcategorie (eventueel per gemeente (aantal burgerinitiatieven waar een actortype bij betrokken is in 2016 in gemeente x). Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname hiervan over een periode van tijd per actortype (per gemeente) worden weergegeven. Verder procentueel de verdeling tussen de verschillende actortypen (evt. in de verschillende gemeenten). Ook wordt aangegeven welk type externe actoren betrokken zijn bij een initiatief.

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de ((relatieve) toe- of afname van) de betrokkenheid van actortypen bij burgerinitiatieven in een bepaalde gemeente. Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen voor Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland. Het al of niet betrokken zijn van een actortype wordt in beeld gebracht, Verschillen in mate van betrokkenheid vallen buiten de inventarisatie.

Uitwerking indicator: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens wordt per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar betrokken actoren. Er wordt gevraagd naar het aantal bij burgerinitiatief betrokken actoren van: - Overheden (rijk, provincie, gemeente, waterschap) - TBOs - Bedrijfsleven - Agrariërs - Overige, particulieren / vrijwilligers - Andere burgerinitiatieven
Meet-variabele(n)	Aantal bij burgerinitiatief betrokken actoren
Eenheid	Aantal % per categorie t.o.v. totale betrokkenheid (per gemeente, over totaal van gemeenten) en totale aantal externe betrokkenen per initiatief

Ruimtelijke schaal	Gemeente/ onderzochte gemeenten
Operationaliteit	Nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en algemene sites en andere overzichten te gebruiken als cross-check. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat met het beeld dat ontstaat ook 100% van de externe actoren in beeld is gebracht, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Nvt

6 Doelstelling van burgerinitiatieven

Indicator: Doelstelling van burgerinitiatieven

Key-message: Deze indicator biedt inzicht in de verschillende doelstellingen die burgerinitiatieven hanteren:

- De mate waarin een type doelstelling voorkomt
- de relatieve omvang, gemeten naar het aantal keren dat een type doelstelling in verhouding tot de andere typen voorkomt.
- Verschuivingen van bovenstaande in de tijd.

Rationale: Door bij een klein aantal strategisch gekozen gemeenten na te gaan welk doelstelling de aangetroffen burgerinitiatieven hanteren, en dit te herhalen, is het mogelijk om een beeld van de kwantitatieve toe- of afname van de verschillende doelstellingen, het relatieve aandeel van de verschillende doelstellingen en verschuivingen daarin in de tijd weer te geven. Dit is van belang om inzicht te krijgen in wat burgerinitiatieven zelf belangrijk vinden en waar ze zich hard voor willen maken.

Presentatie van de indicator: De indicator kan worden weergegeven als een absoluut getal per doelstelling categorie (eventueel per gemeente (aantal burgerinitiatieven met doelstelling type x in 2016 in gemeente x)). Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname hiervan over een periode van tijd per doelstellingstype (per gemeente) worden weergegeven. Verder procentueel de verdeling tussen de verschillende doelstellingstypen binnen een gemeente voor zowel de belangrijkste doelstelling als de drie belangrijkste doelstellingen.

Voorbeeld tabel:

	Park/plantsoen/ tuin/stadsgroen	Landschaps- elementen	Bos/heide/ overige natuur
Ecologie en natuurbescherming	X		x
Cultuurhistorie en landschap		X	
...		X	
....	X		
			x

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de (relatieve) toe- of afname van doelstellingcategorieën bij burgerinitiatieven in een bepaalde gemeente.

Hierbij wordt uitgegaan van het dominante doelstelling van het burgerinitiatief. De typen doelstellingen die worden onderscheiden zijn:

1. Naar type groene omgeving waar burgerinitiatief zich op richt:
  - Park/plantsoen/ stadsgroen/tuin
    - Burgerinitiatief betreft realisatie, verbetering, bescherming of beheer van park, plantsoen tuin of stadsgroen
  - Landschapselementen
    - Burgerinitiatief betreft realisatie, verbetering, bescherming of beheer van landschapselementen, zoals houtwallen, heggen e.d.
  - Bos/heide/overige natuur
    - Burgerinitiatief betreft realisatie, verbetering, bescherming of beheer van bos, heide of overige natuur, zoals moeras, stuifgronden e.d.
  - Agrarisch groen/grasland
    - Burgerinitiatief betreft realisatie, verbetering, bescherming of beheer van agrarisch groen of grasland
  - Specifieke soorten
    - Burgerinitiatief betreft bescherming (of verbetering van leefomgeving) van specifieke soorten
  - Recreatief groen
    - Burgerinitiatief betreft realisatie, verbetering, bescherming of beheer van recreatieve elementen in een groene omgeving, zoals speelgroen.
  - Eetbaar groen/moestuin
    - Burgerinitiatief betreft realisatie, verbetering, bescherming of beheer van voornamelijk eetbaar groen, veelal in de vorm van moestuingroen of hoogstamfruit.
  - Niet specifiek/overig
    - Burgerinitiatief betreft realisatie, verbetering, bescherming of beheer van groen dat *niet specifiek* op een of meerdere soorten groen gericht of heeft (o.a.) betrekking op groen dat buiten de hierboven genoemde categorieën valt (zoals het landschap in zijn algemeenheid, al het groen in een bepaalde regio of gemeente.
2. Naar type doel binnen het groen
  - Ecologie en natuurbescherming
    - Burgerinitiatief heeft tot doel ecologie, biodiversiteit en natuurbescherming zoals het behouden en herstellen van natuurwaarden; beschermen van weidevogels; onderhouden van een kruidentuin met bijzondere soorten; bieden van een reservaat functie voor soorten; het realiseren van een ecologische verbindingzone; behoud van een bepaald natuurgebied; uitbreiden van het areaal groen in de stad; of het creëren van nieuwe natuur.
  - Cultuurhistorie en landschap
    - Burgerinitiatief waarbij cultuurhistorie en streekeigenheid van groen een belangrijke drijfveer zijn. Via dergelijke doelstellingen beogen initiatieven bijvoorbeeld om het historische streekbeeld te herstellen; om erfgoed te behouden; streekeigen beplanting te bevorderen; het karakteristieke landschap te beschermen en versterken; waarden van het cultuurlandschap te behouden; of cultuurhistorische landschapselementen zoals knotwilgen, houtwallen en heggen terug te brengen of te beschermen.
  - Gebruik en beleving
    - Burgerinitiatieven die betrekking hebben op het benutten van groen voor menselijk gebruik, zoals het verfraaien van de stad of het landschap; het bieden van ruimte voor activiteiten; bieden van toegang tot groen of natuur; stimuleren van natuurrecreatie; bieden van natuurlijke speelruimte voor kinderen; of het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving
  - Voedsel
    - Burgerinitiatieven met voedsel doelstellingen gaan voornamelijk over het (kleinschalig) produceren van voedsel, vaak groente of kruiden en soms ook (hoogstam)fruit
  - Bewustwording en educatie
    - Burgerinitiatieven met doelstellingen op het gebied van bewustwording omvatten onder andere het bieden van natuureducatie; de natuur dichterbij stadsbewoners brengen; het onder de aandacht brengen van het landschap; vergroten van

natuurkennis onder mensen; kinderen in contact brengen met de natuur; en het creëren van bekendheid over de waarden van een gebied

- Betrokkenheid
  - o Burgerinitiatieven met doelen op het gebied van betrokkenheid beogen om mensen actief te betrekken in beheer en behoud van groen
- Sociale cohesie
  - o Burgerinitiatieven met als doel sociale cohesie beogen vaak om (verschillende soorten) mensen met elkaar in contact te brengen; mensen bij het maatschappelijk leven te betrekken; of om te zorgen dat mensen elkaar ontmoeten
- Gezondheid
  - o Burgerinitiatieven met gezondheidsdoelen hebben bijvoorbeeld te maken met rust, het tegengaan van milieuvervuiling en de helende werking van natuur
- Economisch
  - o Burgerinitiatieven met economische doelstellingen zijn bijvoorbeeld het winnen van energie of bieden van werkgelegenheid
- Beleid

Burgerinitiatieven met institutionele doelstellingen gaan over het beïnvloeden van beleid van overheden of van andere aspecten van de institutionele context te beïnvloeden

Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen voor Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Uitwerking indicator: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de belangrijkste doelstellingen en het type groen waar burgerinitiatief zich op richt. Mogelijke opties bij doelstelling: - Ecologie/natuurbescherming - Cultuurhistorie en/of landschap - Gebruik en beleving - Voedsel - Bewustwording/educatie - Betrokkenheid bij beheer of behoud groen - Sociale cohesie - Gezondheid - Economisch - (Politieke/institutionele) beïnvloeding - Anders Mogelijke opties bij type groen: - Park/plantsoen/stadsgroen/tuin - Landschapselementen - Bos /heide/overige natuur - Agrarisch groen/grasland - Habitat voor specifieke soorten - Recreatief groen - Eetbaar groen/moestuin - Niet specifiek/overig
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat een doelstellingscategorie of groen categorie voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven).
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie t.o.v. totale aantal aangetroffen doelstellingen (per gemeente, over totaal van gemeentes)

Ruimtelijke schaal	Gemeente/ totaal over onderzochte gemeenten
Operationaliteit	Er wordt gevraagd naar zowel de belangrijkste doelstelling als de drie belangrijkste doelstellingen.
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat met het beeld dat ontstaat ook 100% doelstellingen van burgerinitiatieven in beeld is gebracht, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Categorieën gebaseerd op Mattijssen <i>et al.</i> (2015)

7 Fase waarin burgerinitiatief zich bevindt

Indicator: Fase waarin burgerinitiatief zich bevindt

Key-message: Deze indicator biedt inzicht in de fase (plan, opstart, steady, groeifase, afronding, gestopt) waarin het burgerinitiatief zich bevindt.

Rationale: De fase waarin het burgerinitiatief zich in bevindt is van belang om de waarden van de andere indicatoren in perspectief te zetten, bijvoorbeeld in een opstartende fase horen andere activiteiten dan in een steady fase.

Presentatie van de indicator: De indicator kan worden weergegeven per burgerinitiatief of per gemeente (zoveel initiatieven in de opstartende fase...). Als er meerdere metingen gedaan zijn kunnen veranderingen van fasen in de tijd van burgerinitiatieven weergegeven worden of per gemeenten kan aangegeven worden dat er op een moment meer burgerinitiatieven in de afrondende fase zijn dan ten tijde van de vorige meting.

Analyse: Deze indicator laat zien of er in een bepaalde gemeente veel of juist weinig burgerinitiatieven in een bepaalde fase zitten. Verder is deze indicator van belang in relatie tot de andere indicatoren (welke activiteiten, resultaten e.d. zijn te verwachten).

Uitwerking indicator: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de fase waarin het burgerinitiatief zich bevindt. De mogelijke opties zijn: plan, opstart, steady, groeifase, afronding, gestopt
Meet-variabele(n)	Volgens de initiatiefnemers, of volgens de bronnen die we raadplegen over het initiatief.
Eenheid	Fase
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	Nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bron te vermelden en algemene sites en andere overzichten te gebruiken als cross-check. Aangezien het niet helemaal zeker is dat alle (d.w.z. 100%) van de bestaande burgerinitiatieven gevonden worden, is het daarmee ook niet zeker dat we 100% van de locaties in beeld komen. Echter door 5

	invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie van de burgerinitiatieven, gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Categorieën zijn gedeeltelijke overgenomen van MAex index (https://www.maex.nl/company/)
Opmerkingen	Nvt

8 Activiteiten van burgerinitiatieven

Indicator: Activiteiten van burgerinitiatieven

Key-message: Deze indicator biedt inzicht in de verschillende typen activiteiten van burgerinitiatieven:

- de omvang, gemeten naar het aantal burgerinitiatieven dat een bepaalde activiteit uitvoert
- de relatieve omvang, gemeten naar het aantal keren dat een type activiteit in verhouding tot de andere typen activiteiten voorkomt.
- Verschuivingen van bovenstaande in de tijd.

Rationale: Door bij een klein aantal strategisch gekozen gemeenten na te gaan welk doelstelling de aangetroffen burgerinitiatieven hanteren, en dit te herhalen, is het mogelijk om een beeld van de kwantitatieve toe- of afname van de verschillende activiteiten, het relatieve aandeel van de verschillende activiteiten en verschuivingen daarin in de tijd weer te geven. Het belang van deze indicator is dat het inzicht geeft in wat burgerinitiatieven ondernemen om hun doelstellingen te realiseren.

Presentatie van de indicator: De indicator kan worden weergegeven als een absoluut getal per activiteit (eventueel per gemeente (aantal burgerinitiatieven met activiteit type x in 2016 in gemeente x). Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname hiervan over een periode van tijd (per gemeente) worden weergegeven. Verder procentueel de verdeling tussen de verschillende activiteitstypen binnen een gemeente.

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de (relatieve) toe- of afname van activiteitstypen bij burgerinitiatieven in een bepaalde gemeente. De typen activiteiten die worden onderscheiden zijn:

- Opstartactiviteiten
  - Activiteiten die nodig zijn om het burgerinitiatief op te starten: bijv. startbijeenkomsten, procesafspraken maken, gebruik van grond regelen, juridische afspraken maken zoals een stichting opzetten etc.
- Beheer/onderhoud
  - Fysieke activiteit die draait om beheer en onderhoud van bestaand groen zoals het opruimen van afval; het knotten van wilgen; het baggeren van sloten; het maaien van gras; het onderhouden van groene speeltoestellen; het bijknippen van heggen; het markeren van nesten ter bescherming bij het maaien; en het kappen van bomen zijn slechts enkele voorbeelden van beheersactiviteiten
- Aanplant/realisatie
  - Fysieke activiteit die draait om de realisatie en aanplant van nieuw groen zoals het planten van bomen; graven van sloten; inrichten van tuinen; maken van bijenkasten; bouwen van een vogelkijkhut; of vlechten van een wilgentunnel.
- Educatie/voorlichting
  - Activiteit op gebied van educatie/voorlichting waarbij kennisoverdracht vaak centraal staat zoals het geven van excursies, lessen of lezingen. Er zijn echter ook voorbeelden van meer 'emancipatoire' educatie (Hubeek et al., 2006), die erop gericht zijn om het ontdekken van de natuur te faciliteren. Hierbij worden mensen gestimuleerd om hun eigen leerproces te doorlopen, bijvoorbeeld door groene stages of al spelenderwijs (bij kinderen).
- Inventarisatie/monitoring

- Activiteit waarbij inventariseren en monitoring centraal staat zoals tellingen en inventarisaties met betrekking tot het voorkomen van bepaalde soorten planten of dieren. Ook kan het gaan om het in kaart brengen van factoren zoals waterpeil, bodem en allerlei natuurlijke omstandigheden. In een enkel geval kan onderzoek ook betrekking hebben op rechtspraak/jurisprudentie of politieke ontwikkelingen.
- Protest
  - Politieke activiteit die een vorm van protest of actievoeren is zoals het organiseren van protestacties, inzamelen van handtekeningen en mobiliseren van de publieke opinie. Ook dient men soms formele bezwaarschriften in, wordt er druk uitgeoefend richting de (lokale) politiek, of worden er formele juridische procedures of rechtszaken aangespannen.
- Samenwerking/planvorming/inspraak
  - Politieke activiteit op het gebied van *samenwerking/planvorming/inspraak*. Dit omvat allerlei activiteiten die enig politiek of beleidsgericht karakter hebben. Zo is er regelmatig overleg met gemeenten of neemt men vanuit initiatieven van groene zelf-governance deel aan gebiedsprocessen of gebiedsoverleggen. Er kan ook sprake zijn van interactieve planvorming, waarbij gezamenlijk met andere partijen wordt gewerkt aan de ontwikkeling van natuur/landschap. Ook kan er samenwerking zijn met andere partijen om gezamenlijke doelen te realiseren.
- Verwerven van hulpbronnen
  - Financieel, grond, kennis
- Sociale activiteiten
  - Betrekken van bijvoorbeeld speciale groepen bij onderhoud of andere zaken.

Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen voor Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Uitwerking indicator: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de belangrijkste activiteiten die het burgerinitiatief verricht. De mogelijke opties zijn: – Opstart activiteiten (bv organisatie op poten zetten) – Beheer/onderhoud – Aanplant/realisatie – Educatie/voorlichting – Inventarisatie/monitoring – Protest – Samenwerking/planvorming/inspraak richting overheden – Verwerven van hulpbronnen (bv geld, grond, kennis) – Sociale activiteiten (bv gericht op ontmoeting; gezelligheid; doelgroepactiviteiten) – Overige (geef nadere toelichting)
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat activiteit voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven).
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal aangetroffen activiteiten (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente/ totaal over onderzochte gemeenten
Operationaliteit	Nvt

Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat met het beeld dat ontstaat 100% activiteiten van burgerinitiatieven in beeld worden gebracht, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Categorieën gebaseerd op Mattijssen <i>et al.</i> (2015)
Opmerkingen	Nvt

Gepercipieerde Effect-indicatoren

9 Gepercipieerde ecologisch effect

Indicator: Gepercipieerde ecologisch effect van groene burgerinitiatieven

Key-message: Deze indicator biedt inzicht in het gepercipieerde ecologisch effect van de activiteiten van groene burgerinitiatieven.

Rationale: Bij een klein aantal strategisch gekozen gemeenten wordt gekeken naar burgerinitiatieven die zich met name bezig houden met behoud, beheer of realisatie van natuur (doelstelling). Aangenomen wordt dat door in te zoomen op het eigen beeld van het effect en op keuzes die burgerinitiatieven maken tav monitoring, een indruk kan worden verkregen van de ecologische effecten van de activiteiten van burgerinitiatieven. Ook wordt het al of niet aansluiten bij overheidsnatuurdoelen hierin meegenomen.

Presentatie van de indicator: Deze indicator is opgedeeld in drie deelindicatoren: monitoring, eigen beeld van ecologisch effect en het aansluiten bij andere doelen. Het monitoren kan worden gevisualiseerd als het aantal burgerinitiatieven dat systematisch monitort vs het aantal dat niet/aneddotisch monitort in 2017 in gemeente x. Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname hiervan over een periode van tijd (per gemeente) worden weergegeven. Verder kan procentueel de verdeling tussen de verschillende monitoringstypen binnen een gemeente worden weergegeven. Het deel dat gaat over het eigen beeld van het effect en over aansluiting bij doelen kan op dezelfde manier worden gevisualiseerd.

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de (relatieve) toe- of afname van monitoringsactiviteiten, eigen beeld van ecologisch effect en aansluiting bij andere doelen bij burgerinitiatieven in een bepaalde gemeente. Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen voor Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met natuurbehoud/beheer of realisatie als doel, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar omgang met monitoring. De mogelijke opties die er zijn: – Monitoring natuurwaarden ○ Niet of anekdotisch ○ systematisch – Monitoring door/mbv ○ Door vrijwilligers bijvoorbeeld IVN, waarneming.nl ○ Professioneel in opdracht van BI

	○ Gegevens uit bestaande raapporten of via Nationale Databank Flora en Fauna ○ Protocollen van soortenorganisaties als SOVON en RAVON
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat monitoringstype voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven) en manier van monitoring
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal aangetroffen monitoringstype (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

Uitwerking indicator algemene soorten: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met natuurbehoud/beheer of realisatie als doel, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de stand van zaken van de algemene soorten in het gebied. Er wordt gevraagd hoe het gaat met de algemene soorten die al in het gebied waren. De mogelijke opties die er zijn: - Afname - Afremmen afname - Behoud - Toename - Sterke toename - Anders Daarna wordt gevraagd of er algemene soorten gezien zijn die eerder niet in het gebied zaten. De mogelijke opties zijn: - Nee - Ja, maar in kleine aantallen - Ja - ja, in grote aantallen - Anders
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat het aantal algemene soorten is toegenomen of afgenomen (zie opsomming boven) en indien toegenomen, de hoeveelheid waarmee het is toegenomen.
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal categorieën van algemene soorten (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	Het gaat hier om het eigen beeld dat de initiatiefnemer heeft. Indien er ecologisch effect wordt geconstateerd door een initiatiefnemer dan zal een ecooloog een bezoek brengen aan het burgerinitiatief om naar het ecologisch stand van zaken te kijken.

Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

Uitwerking indicator zeldzame soorten (Rode Lijst): zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met natuurbehoud/beheer of realisatie als doel, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de stand van zaken van de zeldzame soorten (Rode Lijst) in het gebied. Er wordt gevraagd hoe het gaat met de zeldzame soorten die al in het gebied waren. De mogelijke opties die er zijn: - Afname - Afremmen afname - Behoud - Toename - Sterke toename - Anders Daarna wordt gevraagd of er zeldzame soorten gezien zijn die eerder niet in het gebied zaten. De mogelijke opties zijn: - Nee - Ja, maar in kleine aantallen - Ja - ja, in grote aantallen - Anders
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat het aantal zeldzame soorten is toegenomen of afgenomen (zie opsomming boven) en indien toegenomen, de hoeveelheid waarmee het is toegenomen.
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal categorieën van zeldzame soorten (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	Het gaat hier om het eigen beeld dat de initiatiefnemer heeft. Indien er ecologisch effect wordt geconstateerd door een initiatiefnemer dan zal een ecoloog een bezoek brengen aan het burgerinitiatief om naar het ecologisch stand van zaken te kijken.
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

Uitwerking indicator aansluiting bij doelen: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met natuurbehoud/beheer of realisatie als doel, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar het aansluiten bij andere doelen. De mogelijke opties die er zijn: – doelen sluiten aan bij gemeentedoelen – doelen sluiten aan bij landschap/regio – doelen sluiten aan bij doelen provincie – doelensluiten bij geen van beide bovengenoemde aan
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat een van bovenstaande categorieën voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven).
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal aangetroffen type aansluiting bij andere doelen (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

10 Gepercipieerde effect: Gebruik, beleving en natuurbetrokkenheid

Indicator: Gepercipieerde effect: Gebruik, beleving en natuurbetrokkenheid

Key-message: Deze indicator biedt inzicht in het belevings-, gebruiks- en natuurbetrokkenheidseffect van de activiteiten van burgerinitiatieven. De focus ligt hier op burgerinitiatieven die zich richten op recreatie, gebruik en beleving van natuur.

Rationale: Bij een klein aantal strategisch gekozen gemeenten wordt gekeken naar burgerinitiatieven die zich met name bezig houden met beleving en gebruik van natuur (doelstelling/resultaat). Aangenomen wordt dat door in te zoomen op de keuzes die burgerinitiatieven maken tav beleving en gebruik, een indruk kan worden verkregen van de effecten van de activiteiten van burgerinitiatieven op dit gebied.

Presentatie van de indicator: Deze indicator is opgedeeld in drie deelindicatoren: Toename gebruik, Diversiteit gebruik en Toegankelijkheid gebied. Diversiteit gebruik kan worden gevisualiseerd als diagram waarin staat welke type gebruik is toegenomen in 2017 in gemeente x. Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname hiervan over een periode van tijd (per gemeente) worden weergegeven. Verder kan procentueel de verdeling tussen de verschillende typen gebruik binnen een gemeente worden gevisualiseerd.

Toename gebruik en toegankelijkheid gebied kan worden weergegeven als het aantal burgerinitiatieven waarbij het gebruik of toegankelijkheid van een gebied van een gebied is toegenomen in 2017 in gemeente x.

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de (relatieve) toe- of afname van het gebruik, de toegankelijkheid van het gebied en de diversiteit van het gebruik bij burgerinitiatieven in een bepaalde gemeente. Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen voor Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Uitwerking indicator toename gebruik: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met beleving en gebruik als doel en/of als resultaat, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar toename gebruik. De mogelijke opties zijn: - Sinds het BI is het aantal gebruikers toegenomen - Sinds het BI is het aantal gebruikers afgenomen - Het BI heeft geen effect gehad op het aantal gebruikers - Niet bekend Ook wordt gevraagd naar hoeveel verschillende groepen het BI bezoeken. - Om welk percentage jongeren gaat het ongeveer? - Percentage mensen met migratieachtergrond ongeveer? - Percentage ouderen ongeveer? - Percentage andere groepen?
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat een van bovenstaande categorieën voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven).
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal aangetroffen categorie toename gebruik (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	nvt

Uitwerking indicator toename diversiteit gebruik: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met beleving en gebruik als doel en/of als resultaat, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar toename in diversiteit van het gebruik. De mogelijke opties zijn: • Voor wandelen • Voor fietsen • Spelen/kinderactiviteiten • Voor joggen/sporten • Voor ruitersport • Voor vissen • Voor tuinieren

	• Deelname aan beheer/onderhoud • Georganiseerde activiteiten/evenementen • Overig
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat een van bovenstaande categorieën van gebruik voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven).
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal aangetroffen categorie gebruik (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

Uitwerking indicator toegankelijkheid gebied: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met beleving en gebruik als doel en/of als resultaat, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar toegankelijkheid gebied. De mogelijke opties zijn: – Ja, voor iedereen – Ja, voor direct betrokkenen bij BI en voor beperkte groep daarbuiten (bv leden) – NVT – Nee
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat een van bovenstaande categorieën voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven).
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal aangetroffen categorie toegankelijkheid gebied (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

---

11 Gepercipieerde effect: Sociaal/gemeenschap van burgerinitiatieven

Indicator: gepercipieerde sociaal/gemeenschaps effect van burgerinitiatieven

Key-message: Deze indicator laat zien wat burgerinitiatieven de maatschappij opleveren in sociale/gemeenschaps zin.

Rationale:

- Betrokkenheid
- Sociale cohesie
- Bewustwording en educatie

Bij een klein aantal strategisch gekozen gemeenten wordt gekeken naar burgerinitiatieven die zich met name bezig houden sociale aspecten zoals betrokkenheid, sociale cohesie en bewustwording en educatie in relatie tot natuur (doelstelling/resultaat). Aangenomen wordt dat door in te zoomen op de keuzes die burgerinitiatieven maken tav betrokkenheid, sociale cohesie en bewustwording en educatie, een indruk kan worden verkregen van de effecten van de activiteiten van burgerinitiatieven op dit gebied.

Presentatie van de indicator: Deze indicator is opgedeeld in drie deelindicatoren: Betrokkenheid, sociale cohesie en bewustwording en educatie. Sociale cohesie kan worden weergegeven als het aantal burgerinitiatieven waarbij het aantal sociale contacten dat volgens de initiatiefnemers door het burgerinitiatief is toegenomen in 2017 in gemeente x. Voor betrokkenheid wordt gekeken of het initiatief effect heeft op de betrokkenheid van burgers door naar de toename gebruik te kijken en ook naar de toename van gebruik door verschillende groepen (zie indicator toename gebruik). Voor bewustwording en educatie wordt gekeken naar welke effect het initiatief heeft op kennis en bewustwording over natuur en natuurbescherming.

Analyse: Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de (relatieve) toe- of afname van het door de initiatiefnemers waargenomen sociale interactie. Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen voor Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Voor betrokkenheid wordt gebruik gemaakt van de resultaten van de indicator toename gebruik

Uitwerking indicator Sociale cohesie: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met beleving en gebruik als doel en/of als resultaat, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de verandering in sociale contacten die het burgerinitiatief te weeg heeft gebracht. De mogelijke opties zijn: – Nee – Er zijn meer contacten tussen buurtbewoners [om hoeveel mensen gaat het ongeveer?] – Buurtbewoners leren andere buurtbewoners beter kennen [vul hieronder in om hoeveel mensen dat ongeveer gaat] – De contacten tussen buurbewoners zijn verbeterd – Er ontstaan contacten tussen verschillende sociale groepen in de buurt [welke groepen? (gehandicapten, leeftijdsgroepen, allochtonen)] – De integratie tussen verschillende bevolkingsgroepen is toegenomen – (Nog) nvt – Overig

Meet-variabele(n)	Aantal en type sociale contacten
Eenheid	Aantal en type sociale contacten
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	De antwoordmogelijkheden worden niet opgelezen, maar gescoord door de interviewer tijdens interview
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

Uitwerking indicator bewustwording en educatie: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met beleving en gebruik als doel en/of als resultaat, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd of het initiatief effect op kennis en bewustwording over natuur en natuurbescherming? Zo ja, welke effecten zijn merkbaar? De mogelijke opties zijn: • Het BI heeft bezoekers van rondleiding/Excursies of lessen voor – Aantal bezoekers (verdeling over aparte groepen is niet bekend); aantal per jaar ongeveer? – Volwassenen; hoeveel deelnemers per jaar ongeveer? Of aantal onbekend – Kinderen en jongeren (0-18 jaar) ; hoeveel per jaar ongeveer? Of aantal onbekend – Mensen met migratieachtergrond; Hoeveel per jaar ongeveer? Of aantal onbekend – Andere groep; aantal per jaar ongeveer? Of aantal onbekend • Respondent merkt dat mensen van elkaar leren / door te samen te werken • Informatie over natuur en/of natuurbescherming aanwezig op terrein (bv bordjes), of in folders, of op de eigen website • Anders nl
Meet-variabele(n)	Aantal en type sociale contacten
Eenheid	Aantal en type sociale contacten
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	De antwoordmogelijkheden worden niet opgelezen, maar gescoord door de interviewer tijdens interview
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

12 Gepercipieerde economisch effect van burgerinitiatieven

Indicator: Gepercipieerde economisch effect van burgerinitiatieven

Key-message: Deze indicator laat zien wat burgerinitiatieven de maatschappij opleveren in termen van winst, maar ook in termen van het besparen van kosten en leveren aan producten en duurzame oplossingen.

Rationale: Burgerinitiatieven kunnen winst maken, bijvoorbeeld door contributie te vragen of diensten of producten te verkopen. Daarnaast kunnen burgerinitiatieven ook kosten besparen door dat er diensten uitgevoerd worden die anders door overheden uitgevoerd hadden moeten worden (bijv onderhoud van boomspiegels in wijk or realisatie van groen). Verder kunnen burgerinitiatieven ook producten en duurzame oplossingen leveren.

Presentatie van de indicator: Deze indicator is opgedeeld in drie deelindicatoren: economisch effect, productie en bijdrage aan duurzame oplossingen. Economisch effect kan worden weergegeven als een diagram waarin staat welke type economisch effect is toegenomen in 2017 in gemeente x. Als er meerdere metingen gedaan zijn kan de toe- of afname hiervan over een periode van tijd (per gemeente) worden weergegeven. Verder kan procentueel de verdeling tussen de verschillende typen economisch effect binnen een gemeente worden gevisualiseerd. Productie en bijdrage aan duurzame oplossingen kunnen op dezelfde wijze gevisualiseerd worden.

Analyse:

Deze indicator is een kwantitatieve indicator die inzicht biedt in de (relatieve) toe- of afname van het door de initiatiefnemers waargenomen economisch effect, productie en bijdrage aan duurzame oplossingen. Hoewel deze indicator bepaald is voor een aantal strategische gekozen gemeenten, is het niet mogelijk deze gemeenten zodanig te kiezen dat daarmee een representatieve steekproef wordt genomen voor Nederland. De trend die zichtbaar is in de geïnventariseerde gemeenten is dus niet zonder meer te extrapoleren naar het geheel van Nederland.

Uitwerking indicator economisch effect: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met beleving en gebruik als doel en/of als resultaat, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar het waargenomen economisch effect van het burgerinitiatief. De mogelijke opties zijn: - Winst [in € bij toelichting] - Productie - Werkgelegenheid - Economische bedrijvigheid - Uitvoering van diensten die anders door overheid worden uitgevoerd (onderhoud boomspiegels; realisatie groen in wijk) - Nog geen economische resultaat - Nvt - Overig
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat een van bovenstaande categorieën voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven).
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal aangetroffen categorie economisch effect (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	nvt

Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

Uitwerking indicator productie: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met beleving en gebruik als doel en/of als resultaat, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar het waargenomen productie van het burgerinitiatief. De mogelijke opties zijn: - Nee - Ja, bloemen - Ja, voedsel - Ja, vissen - Ja, biomassa - Overige (geef nadere toelichting)
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat een van bovenstaande categorieën voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven).
Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal aangetroffen categorie productie (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

Uitwerking indicator bijdrage aan duurzame oplossingen: zie onderstaande tabel

Methode	Van alle gevonden burgerinitiatieven binnen een geselecteerde gemeente met beleving en gebruik als doel en/of als resultaat, wordt de website bekeken indien aanwezig. Vervolgens worden per initiatief de initiatiefnemers gebeld en gevraagd naar de bijdrage aan duurzame oplossingen van het burgerinitiatief. De mogelijke opties zijn: - Nee - Ja, waterberging - Ja, piekopvang water - Ja, verbetering waterkwaliteit - Ja, anders
Meet-variabele(n)	Aantal malen dat een van bovenstaande categorieën voorkomt bij burgerinitiatieven (zie opsomming boven).

Eenheid	Aantal (maal dat een categorie voorkomt) % per categorie tov totale aantal aangetroffen categorie duurzame oplossing (per gemeente, over totaal van gemeentes)
Ruimtelijke schaal	Gemeente
Operationaliteit	nvt
Kwaliteit	Kwaliteitsborging door bij ieder initiatief de bronnen te vermelden en een eventuele website van burgerinitiatief te checken. Aangezien het niet 100% zeker is dat alle bestaande initiatieven gevonden worden kan ook niet met zekerheid gezegd worden dat het beeld dat ontstaat 100% klopt, maar door 5 invalshoeken te gebruiken bij de inventarisatie gaan wij ervan uit dat het beeld redelijk volledig is.
Referenties	Pm nav pilot

Bijlage 2 Vragenlijst

NB: Deze vragenlijst is opgeslagen in een survey-software en gebruikt tijdens telefonische interviews. Het is dus niet als vragenlijst naar deelnemers gestuurd. Vandaar dat er soms opmerkingen/vragen tussen staan die als geheugensteun/support voor de interviewer bedoeld zijn.

Vooraf

1. [in te vullen door onderzoeker] Starttijd interview/invullen enquête

2. Naam invuller

3. Enquête wordt ingevuld op basis van informatie van (meer antwoorden mogelijk):

Interview met respondent (betrokkene van initiatief)

Gemeente

Internet

Overige (geef nadere toelichting)

4. Invullen voor zover relevant:

Datum interview

Datum verkrijgen

informatie van gemeente

Datum verkrijgen overige

Informatie

Deel 1 Algemeen

5. Naam initiatief:

6. Contactgegevens initiatief:

Naam respondent:

Emailadres initiatief:

Telefoon:

7. Om welke gemeente gaat het?

Haaksbergen

Roosendaal

Utrecht

8. Check GROEN BURGERinitiatief

Wie is de initiatiefnemer? Is dat een burger of een ander type actor?

Is het volgens de respondent een BURGERinitiatief?

Wie heeft de lead?

Hebben burgers voor meer dan 50% de lead, in het hele proces of in delen daarvan? Indien in delen daarvan: in welke fasen?

Gaat het om een publiek belang?

Is het een GROEN burgerinitiatief? Waarom is het (volgens de respondent) een GROEN initiatief?

Wat is de link met fysiek groen?

Optioneel: Wat gebeurt er als het initiatief zichzelf opheft?

AANLEIDING / Overig

9. Datum ontstaan initiatief:

10. In welke fase bevindt het initiatief zich (naar eigen oordeel initiatiefnemers)?

- Planfase [plannen maken]
- Startfase [schop gaat de grond in/start acties]
- Steadyfase [wil in huidige vorm duurzaam blijven bestaan]
- Groeifase [bestaan al enige tijd en hebben al iets bereikt, maar nog groeiambities]
- Afrondende fase [toewerken naar stoppen]

Gestopt [datum, bij toelichting]

Toelichting

11. Was/is het BI beoogd als tijdelijk of structureel?

- Tijdelijk
- Structureel
- Onduidelijk / n.v.t.

Evt. toelichten

12. Organisatievorm:

- Geen
- Stichting
- Vereniging
- Overige (geef nadere toelichting)

13. Maakt het initiatief deel uit van een groter geheel?

Gaat het bv om een project van een dorpsraad, of om een lokale afdeling van een andelijke organisatie

- Ja
- Nee

Overige (geef nadere toelichting)

14. Wat zijn de 3 belangrijkste doelstellingen van het initiatief? Welke doelstelling is daarvan het belangrijkste?

	Top 3	Belangrijkste doel
A. Ecologie/natuurbescherming	☐	☐
B. Cultuurhistorie en/of landschap	☐	☐
C. Gebruik en beleving	☐	☐
D. Voedsel	☐	☐
E. Bewustwording/educatie	☐	☐
F. Betrokkenheid bij beheer of behoud groen	☐	☐
G. Sociale cohesie	☐	☐
H. Gezondheid	☐	☐
I. Economisch	☐	☐
J. (Politieke/institutionele) beïnvloeding	☐	☐
K. Anders [toelichten]	☐	☐

Toelichting

15. Heeft u aansluiting gezocht bij doelstellingen van andere overheden of organisaties?

- A. Nee
- B. Ja, doelen sluiten aan bij gemeentedoelen
- C. Ja, doelen sluiten aan bij doelen van landschaps/natuurorganisaties
- D. Ja, doelen sluiten aan bij doelen van provincie
- E. Ja, doelen sluiten aan bij landelijke doelen
- F. Niet bekend

Toelichting

16. Op wat voor soort groen heeft de doelstelling betrekking (meer antwoorden mogelijk)?

- A. Park/plantsoen/stadsgroen/tuin
- B. Landschapselementen
- C. Bos /heide/overige natuur
- D. Agrarisch groen/grasland
- E. Habitat voor specifieke soorten
- F. Recreatief groen
- G. Eetbaar groen/moestuin
- H. Niet specifiek/overig

Toelichting

17. Hoeveel burgers zijn het afgelopen jaar IN TOTAAL betrokken bij het initiatief? Hoeveel daarvan vormen volgens u de kern?

- Burgers die actief iets doen of hebben gedaan; niet passieve betrokkenheid of goedkeuring (bv via likes op sociale media)
- Afgelopen jaar: terugkijkend vanaf nu

Totaal aantal betrokkenen

afgelopen jaar:

Kern (aantal):

Toelichting

18. Hoeveel tijd besteden betrokkenen aan het initiatief? (schatting) [mensdagen afgelopen jaar]

19. Hoe groot is het Fysieke gebied waar het initiatief zich op richt ? Hoe groot is het Actiegebied?

- Fysiek gebied: gebied waar de schop de grond in gaat
- Actiegebied: bij meerdere KLEINE fysieke gebieden, het gebied waarin de fysieke gebieden zich bevinden. Bv bij geveltuintjes de straat of wijk. Het gaat dus NIET om het gebied waarop het fysieke gebied impact heeft.

Het kan zijn dat het fysieke gebied gelijk is aan het actiegebied.

Omvang Fysiek gebied (opp. eenheid?):

Omvang Actiegebied (opp. eenheid?):

Toelichting

---

20. Wat is de geografische ligging van het initiatief? Gaat om **Actiegebied!**

Voorstel aan respondent: wij sturen per mail tool voor intekenen actiegebied op kaart. Als regel direct na het gesprek naar respondent sturen.

Actiegebied wordt met behulp van onze tool op digitale kaart ingetekend en gemaïld naar josine.donders@wur.nl

Initiatief richt zich op de hele gemeente X; kaartje intekenen is niet nodig

Anders

Anders

21. Welke partijen zijn [volgens de respondent] buiten de eigen organisatie nog meer actief bij het project betrokken?

[actief: niet bv alleen toestemming gegeven om; wel bv subsidie of grond ter beschikking stellen, meedenkend/adviserend tot samenwerkend; mede-mogelijkmakend]

A. Andere BI's

B. Gemeente

C. Provincie

D. Rijk

E. Waterschap

F. Terreinbeherende organisatie [hieronder aangeven welke]

G. Bedrijfsleven

H. Agrariërs

I. Individuen/vrijwilligers

J. Overig (geef toelichting)

Toelichting overig / toelichting TBO's

22. Van wie is de grond waar het initiatief zich op richt / waar u actief bent (meer antwoorden mogelijk)?

A. In eigendom van het initiatief zelf, dwz gekocht van derden

B. Van derden, er is toestemming voor gebruik

C. Van derden, toestemming voor gebruik wordt nagestreefd

D. Van derden, aankoop wordt nagestreefd

E. Eigen grond van initiatiefnemers zelf

F. Geen grond (bv bij protestgroep)

H. Overig [toelichten]

Overig/toelichting

23. Welke kennis is tot nu toe ingezet voor het realiseren van het initiatief? En wie leverde die kennis? (meer antwoorden mogelijk)

	1. Gemeente	2. Provincie	3. Externe experts	4. Eigen expertise	5. Overige partijen
A. Ecologische kennis	☐	☐	☐	☐	☐
B. Overige groene kennis (speel-, gezondheids-, eetbaar-, recreatief groen)	☐	☐	☐	☐	☐
C. Proceskennis (bv advies over aanpak, omgaan met knelpunten, netwerken, draagvlak ed)	☐	☐	☐	☐	☐
D. Juridische kennis (bv juridisch advies over het opstellen van contracten)	☐	☐	☐	☐	☐
E. Kennis over subsidies (bv waar en hoe subsidies aanvragen)	☐	☐	☐	☐	☐
F. Overige kennis [toelichten]	☐	☐	☐	☐	☐

Overige/toelichting

24. Welke hulp of sponsoring heeft u afgelopen jaar in natura ontvangen van derden? [Geef herkomst aan bij de toelichting]

- A. Geen
- B. Niet bekend
- C. Arbeid
- D. Plantmateriaal/zaden
- E. Gereedschap
- F. Bouwmaterialen
- G. Kennis
- H. Anders

Toelichting A t/m H

---

25. Zijn de volgende bronnen van inkomsten van toepassing? Kunt u een schatting geven van de betreffende bedragen? [bedrag over afgelopen jaar]

[Indien een bron wel van toepassing is maar er geen schatting gegeven kan worden 'weet niet' invullen]

A. Subsidie

B. Sponsoring en donaties

C. Opbrengsten (bv van verkoop goederen of diensten)

D. Contributies

E. Eigen middelen

F. Overig/toelichting?

26. Kunt u een schatting geven van de relatieve bijdrage van overheden (inclusief bijdragen in natura) t.o.v. andere actoren?

27. Welke activiteiten zijn tot nu toe uitgevoerd?

- A. Opstart activiteiten (bv organisatie op poten zetten)
- B. Beheer/onderhoud
- C. Aanplant/realisatie
- D. Educatie/voorlichting
- E. Inventarisatie/monitoring
- F. Protest
- G. Samenwerking/planvorming/inspraak richting overheden
- H. Verwerven van hulpbronnen (bv geld, grond, kennis)
- I. Sociale activiteiten (bv gericht op ontmoeting; gezelligheid; doelgroepactiviteiten)
- J. Overige (geef nadere toelichting)

Vragen over SOCIALE effecten van het initiatief zoals de respondent dit ervaart!

28. Heeft het initiatief effect op de contacten tussen buurtbewoners/bezoekers? (meer antwoorden mogelijk)[Gepercipieerde sociaal effect]

- A. Nee
- B. Weet niet
- C. Er zijn meer contacten tussen buurtbewoners [om hoeveel mensen gaat het ongeveer?]
- D. Buurtbewoners leren andere buurtbewoners beter kennen [hoeveel mensen ongeveer?]
- E. De contacten tussen buurtbewoners zijn verbeterd
- F. Er ontstaan contacten tussen verschillende sociale groepen in de buurt [welke groepen? (jongeren (18-), ouderen (65+), mensen met migratieachtergrond)]
- G. De integratie tussen verschillende bevolkingsgroepen is toegenomen
- H. (Nog) nvt
- I. Overig

Toelichting A t/m H

29. Heeft het BI volgens de respondent effect op kennis en bewustwording over natuur en natuurbescherming [gepercipieerde sociaal effect]?

A. N.v.t.

B. Niet bekend

C. Het BI heeft bezoekers van rondleidingen, excursies of lessen: schatting van aantal afgelopen jaar / aantal onbekend?

D. Schatting van het percentage kinderen/jongeren (18-) dat deelneemt aan excursies, rondleidingen of lessen: schatting van aantal afgelopen jaar / aantal onbekend?

E. Schatting van het percentage ouderen (65+) dat deelneemt aan excursies, rondleidingen of lessen: schatting van aantal afgelopen jaar / aantal onbekend?

F. Schatting van het percentage mensen met migratieachtergrond dat deelneemt aan excursies, rondleidingen of lessen: schatting van aantal afgelopen jaar / aantal onbekend?

G. De respondent merkt dat mensen van elkaar leren / door samen te werken

H. Er is informatie over natuur en of natuurbescherming aanwezig op het terrein, in folders of op de website

Eventueel toelichting A t/m H:

Vragen over ECOLOGISCHE effecten van het initiatief zoals de respondent dat waarneemt!

30. Heeft het initiatief volgens u effect op algemene (plant- en dier) soorten die al aanwezig waren? Graag toelichten om welke soorten het gaat! [Gepercipieerde ecologisch effect]

- Afname
- Afremmen afname
- Behoud
- Toename
- Sterke toename
- Onbekend
- Anders

Toelichting/soorten

31. Zijn er algemene (plant- en dier)soorten die eerder niet maar nu wel aanwezig zijn in het gebied? Graag toelichten om welke soorten het gaat! [Gepercipieerde ecologisch effect]

- Nee
- Onbekend
- Ja, maar in kleine aantallen
- Ja
- ja, in grote aantallen
- Anders

Toelichting/soorten

32. Wat is volgens u het effect van het initiatief op reeds aanwezige bijzondere soorten (Rode Lijst)? Graag toelichten om welke soorten het gaat! [Gepercipieerde ecologisch effect]

- Afname
- Afremmen afname
- Behoud
- Toename
- Sterke toename
- Onbekend
- Anders

Toelichting/soorten

---

33. Zijn er zeldzame soorten (Rode Lijst) die eerder niet in het gebied waren te vinden daar nu wel aanwezig dank zij het initiatief? Graag toelichten om welke soorten het gaat! [Gepercipieerde ecologisch effect]

- Nee
- Onbekend
- Ja, in kleine aantallen
- Ja
- Ja, in grote aantallen
- Anders

Toelichting/soorten

34. Voor welk type gebruik zijn nieuwe mogelijkheden gecreëerd? (meer antwoorden mogelijk) [Gepercipieerde effect gebruik en beleving]

- A. Voor wandelen
- B. Voor fietsen
- C. Spelen/kinderactiviteiten
- D. Voor joggen/sporten
- E. Voor ruitersport
- F. Voor vissen
- G. Voor tuinieren
- H. Deelname aan beheer/onderhoud
- I. Georganiseerde activiteiten/evenementen
- J. Overig toelichten

Nee

toelichting

35. Is het terrein van het BI toegankelijk? [Gepercipieerde effect gebruik en beleving]

- Ja, voor iedereen
- Ja, voor direct betrokkenen bij BI en voor beperkte groep daarbuiten (bv leden)
- NVT
- Nee

36. Aantallen en diversiteit bezoekers/gebruikers van BI [Gepercipieerde effect gebruik en beleving]

A. N.v.t.

B. Schatting van het aantal bezoekers / gebruikers van het BI

C. Schatting percentage kinderen/jongeren (18-)

D. Schatting percentage ouderen (65+)

E. Schatting percentage mensen met migratieachtergrond

Eventueel toelichten At/mE

37. Wat is volgens de respondent het effect van het BI op het aantal mensen dat gebruik maakt van het terrein?[Gepercipieerde effect gebruik en beleving]

- Sinds het BI is het aantal gebruikers toegenomen
- Sinds het BI is het aantal gebruikers afgenomen
- Het BI heeft geen effect gehad op het aantal gebruikers
- Niet bekend
- N.V.T.

Toelichting/aantal (extra) bezoekers/bezoeken?

Vragen over het economisch effect van het BI

38. Zijn er economische effecten? (meer antwoorden mogelijk) [Economisch effect]

- A. Winst [in € bij toelichting]
- B. Productie
- C. Werkgelegenheid
- D. Economische bedrijvigheid
- E. Uitvoering van diensten die anders door overheid worden uitgevoerd (onderhoud boomspiegels; realisatie groen in wijk)
- F. Nog geen economische resultaat
- G. Nvt
- H. Overig

Toelichting overig / winst (€)

39. Levert het BI producten op?

Producten voor de verkoop of voor eigen gebruik mits dat substantieel is. [Economisch effect]

- Nee
- A. Ja, bloemen
- B. Ja, voedsel
- C. Ja, vissen
- D. Ja, biomassa
- E. Overig (toelichten)

toelichting (overig)

40. Levert het BI volgens u een bijdrage aan duurzame oplossingen?

Bijdragen aan duurzame oplossingen meenemen als dit een doel was van het BI of als men zich bewust is van een bijkomend voordeel van het BI aan een duurzame oplossing.

- Nee
- A. Ja, waterberging
- B. Ja, piekopvang water
- C. Ja, verbetering waterkwaliteit
- D. Ja, anders

toelichting

41. Monitoren jullie effecten van het BI?

- Ja
- Nee

Toelichting

42. Wat monitoren jullie?

- Ecologisch effect van BI
- Effect van BI op gebruik en beleving
- Sociaal effect van BI
- Economisch effect van BI

Overige (geef nadere toelichting)

43. Hoe worden de gemonitorde effecten in beeld gebracht?

	Eenmalig	Systematisch
Verhalend	☐	☐
Volgens eigen methode, format of protocol	☐	☐
Volgens methode, format, of protocol van anderen (bv subsidieverstrekker, gemeente, grondeigenaar, soortenorganisaties als bv SOVON of RAVON)	☐	☐

Toelichting?

44. Op welke schaal heeft uw BI impact (uitstraling), ecologisch, sociaal, of als voorbeeld (bekendheid)?

- A. Straat
- B. Wijk
- C. Gemeente
- D. Streek
- E. Provincie
- F. Landelijk

Als de keuze ingewikkeld is toelichting gebruiken

45. Kent u nog andere BI's in de gemeente x?

46. Hartelijk dank voor het beantwoorden van de vragen! Opmerkingen?

47. Opmerkingen onderzoeker?

48. [invullen door onderzoeker] Tijdstip einde enquête

Bijlage 3 Resultaten pilot

Deze bijlage geeft een visualisatie van de resultaten van de pilot, die we hebben uitgevoerd in de periode oktober- december 2016. Omdat we in de pilot maar eenmalig naar 1 gemeente hebben gekeken, zijn er nog geen trendvisualisaties of vergelijkingen met andere gemeenten mogelijk. Ook zijn hier alle gegevens ook de opmerkingen zoveel mogelijk weergegeven, om zo een goed beeld te geven van welke data er beschikbaar is.

NB let op, in de pilot is uitgegaan van de oorspronkelijke indicatorenset. De gebruikte indicatoren in deze bijlage wijken dus af van de indicatorenlijst die in Bijlage 1 is gepresenteerd.

Aantal burgerinitiatieven

In de pilot is geprobeerd een zo compleet mogelijk overzicht te krijgen van de groene burgerinitiatieven in Tiel. Er zijn bij de inventarisatie 28 potentiële initiatieven/ingangen tot initiatieven in Tiel gevonden die ook nader zijn onderzocht. Hiervan zijn 9 groene burgerinitiatieven opgenomen in een database en nader onderzocht via een telefonische enquête. Het gaat om de volgende initiatieven:

1. Stichting TielCentrumXL (project Meer groen op straat)
2. Klompenpaden Zennewijnen
3. woonvereniging (landschapswerkgroep) Thedingsweert
4. Waardevol Tiel
5. Bol van Zende
6. Speeltuin Neerrijnenlaan
7. Tijdelijk park Santwijckse Poort (projectnaam); Prominent wonen (groepsnaam)
8. Multi Culti Tuin Hertogenwijk Tiel
9. Dorpsraad/Werkgroep Dorpsontwikkelingsplan-thema dorpsverfraaiing

Hierbij moet opgemerkt worden dat het burgerinitiatief Klompenpaden Zennewijnen pas net is opgestart en er nog geen aanspreekpunt was en ook veel vragen niet beantwoord konden worden.

De afweging om een initiatief als groen burgerinitiatief aan te merken en wel/niet op te nemen in de database, is te vinden in Bijlage 7.

De resultaten in dit hoofdstuk hebben verder betrekking op deze 9 groene burgerinitiatieven die in de database zijn opgenomen.

Aantal betrokken burgers

Burgerinitiatief	Totaal aantal betrokkenen:	Kern (aantal):
1	20	10
2	-	
3	Er zijn 60 leden, niet (vaak in het verleden wel) actief betrokken en 9 (8-10) wel actief	9 (8-10)
4	67: 50-60 (landgoed) + 12 externen	2 (coördinatoren)
5	5	5
6	9 (nu); 17 (ttv aanleg)	9
7	6 a 7	3
8	54 gezinnen (met en zonder kinderen) (totaal 108 mensen gerekend)	
9	20 (werkgroep) 150 (bijeenkomst); 40 (klankbordgroep)	20

Dit betekent dat in totaal 476 burgers in de periode oktober - december 2016 betrokken zijn bij groene burgerinitiatieven in Tiel, waarvan 58 burgers tot de kern behoren van een van de groene burgerinitiatieven.

Aantal hectares

In de vragenlijst is gevraagd naar het aantal hectares waar het burgerinitiatief zich fysiek op richt.

Burgerinitiatief	Omvang (ha):
1	130 geveltuintjes van meerdere stoeptegels + 2 plantenkasjes
2	-
3	Opp. gemeente Tiel 34,81 km ² (Wikipedia)
4	8 ha
5	2500 m2 (opp. pad)
6	850 m2
7	7000 m2 (6000-8000)
8	? respondent vraagt dit na
9	? afhankelijk van de uiteindelijke plannen? Of opp dorp?

Het is nog niet haalbaar een totaal antwoord te geven op de vraag op hoeveel hectares de groene burgerinitiatieven betrekking hebben.

Hulpbronnen: Grond, kennis en geld

Grond

Onderstaande tabel geeft aan of de burgerinitiatieven grond als hulpbron gebruiken en van wie die grond is.

De mogelijk opties die gegeven konden worden waren

1. In eigendom van het initiatief zelf, dwz gekocht van derden
2. Van derden, er is toestemming voor gebruik
3. Eigen grond van initiatiefnemers zelf
4. Geen grond (bv bij protestgroep)

Burger-initiatief	In eigendom van initiatief	Van derden	Eigen grond van initiatiefnemers zelf	Geen grond	Overig/toelichting
1					Grond van gemeente
2					
3					De grond is niet van de bewonersgroep/landwerkgroep zelf, maar van aparte stichting die is opgericht om de woonfunctie veilig te stellen, maar zonder particulier eigendom.
4					
5					Strikt genomen richt het BI zich op het pad, maar in feite om het landschap daaromheen toegankelijk te maken. Toestemming voor gebruik omringende landschap is nog onderwerp van gesprek (gemeente/Rijkswaterstaat) toegang is er volgens mij wel
6					Grond is van de gemeente; er is een contract voor gebruik tot 2020
7					
8					

Burger-initiatief	In eigendom van initiatief	Van derden	Eigen grond van initiatiefnemers zelf	Geen grond	Overig/toelichting
9					Gemeente; nu nog nvt, maar toestemming van particuliere eigenaren is nodig bij uitvoering

Kennis

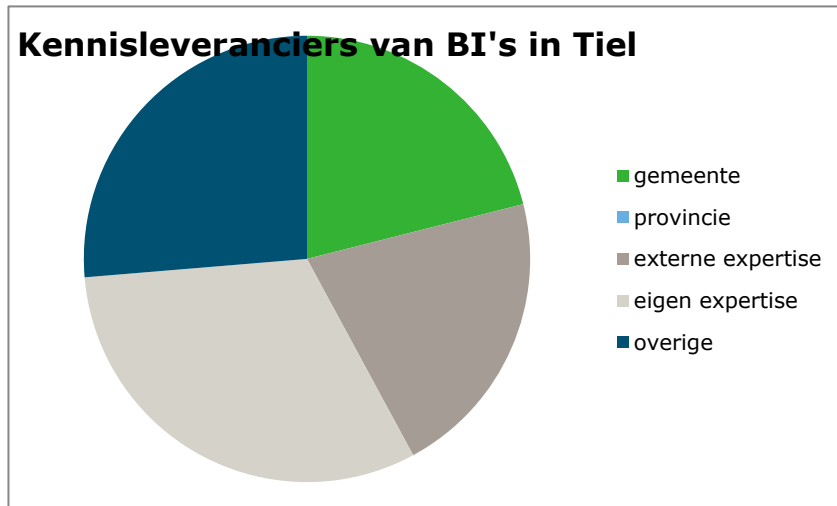
Onderstaande tabel laat zien dat alle burgerinitiatieven (op BI 2 na) gebruik maken van kennis. Ze maken allemaal gebruik van meerdere typen kennis.

BI	Ecologische kennis -	Overige groene kennis (speel-, gezondheids-, eetbaar-, recreatief groen)	Proceskennis (bv advies over aanpak, omgaan met knelpunten, netwerken, draagvlak ed)	Juridische kennis (bv juridisch advies over het opstellen van contracten)	Kennis over subsidies (bv waar en hoe subsidies aanvragen)	Overige kennis
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						

Onderstaande tabel laat zien wie de kennisleveranciers zijn voor verschillende burgerinitiatieven.

	gemeente	provincie	externe expertise	eigen expertise	overige	Toelichting overig
1						
2						
3						Gereedschapsonderhoud/komt ook cursus voor van LBG
4						overige partijen juridisch en ecologie: GNMF; overig : archeologie Oudheidskamer
5						
6						Plaatsen toestellen/rooien bomen; Proces: gewoon gedaan zonder kennis van zaken. Vriendin is juriste leverde juridische kennis;
7						Kennis aanwezig bij ontwerp bureau; kennis over subsidies wordt ernstig gemist
8						Juridische kennis oa van collega BI. Stichting Hertogenwijk Tiel heeft kennis over subsidies. Is dit wel/niet eigen kennis? Grens moeilijk te trekken
9						Ecol. kennis overig: media/gesprekken Proceskennis: VKK Er is een poging gedaan sponsoring te verwerven maar dat is mislukt. Geen kennis in huis

Onderstaande taartdiagram laat zien door welke kennisleveranciers kennis wordt geleverd aan de burgerinitiatieven in Tiel. Wat opvalt is dat de provincie niet genoemd is als kennisleverancier.

Geld

Onderstaande tabel laat zien waar het geld dat de BI's tot hun beschikking hebben vandaan komt en in de meeste gevallen ook hoeveel het is. Het is moeilijk hier iets over te zeggen omdat de antwoorden soms jaarlijkse bijdragen betreffen, eenmalige donaties of bijdragen in natura.

BI	Subsidie (in Euro's)	Sponsoring en donaties	Opbrengsten	Contributies	Eigen middelen	
1	1		bedrag onbekend			
2						
3	3000		250		4500/jaar	
4		natura	50	720/jaar		8000
5	8000					
6	2950	natura; 320			1200	
7	3750; natura	natura				
8	bedrag onbekend; 800/jaar	natura		800/jaar		
9	bedrag onbekend					

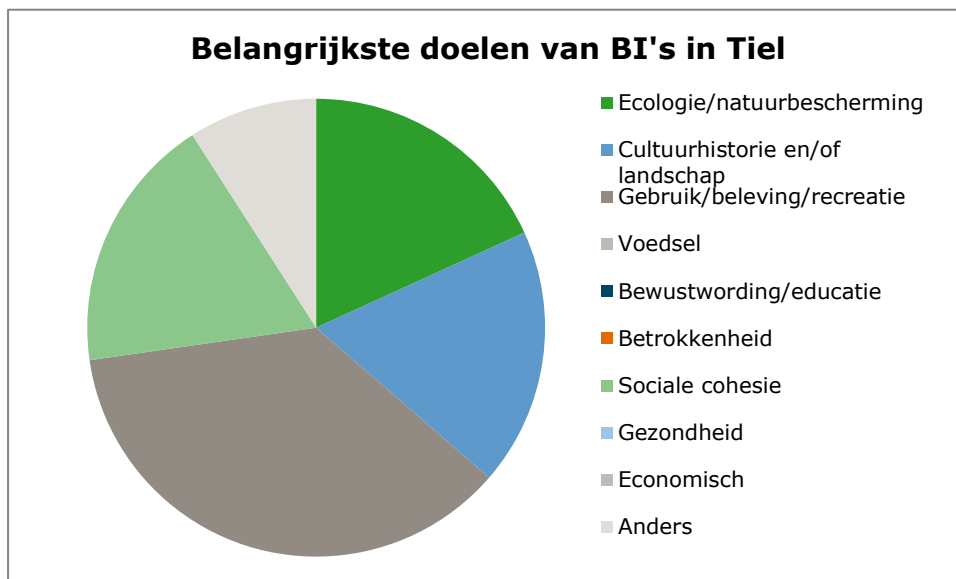
Onderstaande tabel geeft informatie over de relatieve bijdrage van overheden tov andere actoren.

BI	Kunt u een schatting geven van de relatieve bijdrage van overheden t.o.v. andere actoren?
1	
2	
3	Wisselend
4	0%
5	100%
6	0% in geld; deel realisatie door gemeente moeilijk in te schatten
7	Overheid (aanleg park/aannemer) : Aannemer(aanleg jeu de boulesbaan)+Oranjefonds
8	Nee
9	100% overheid afgelopen 3 jaar; in de toekomst NLDoet??

Doelstelling van BI

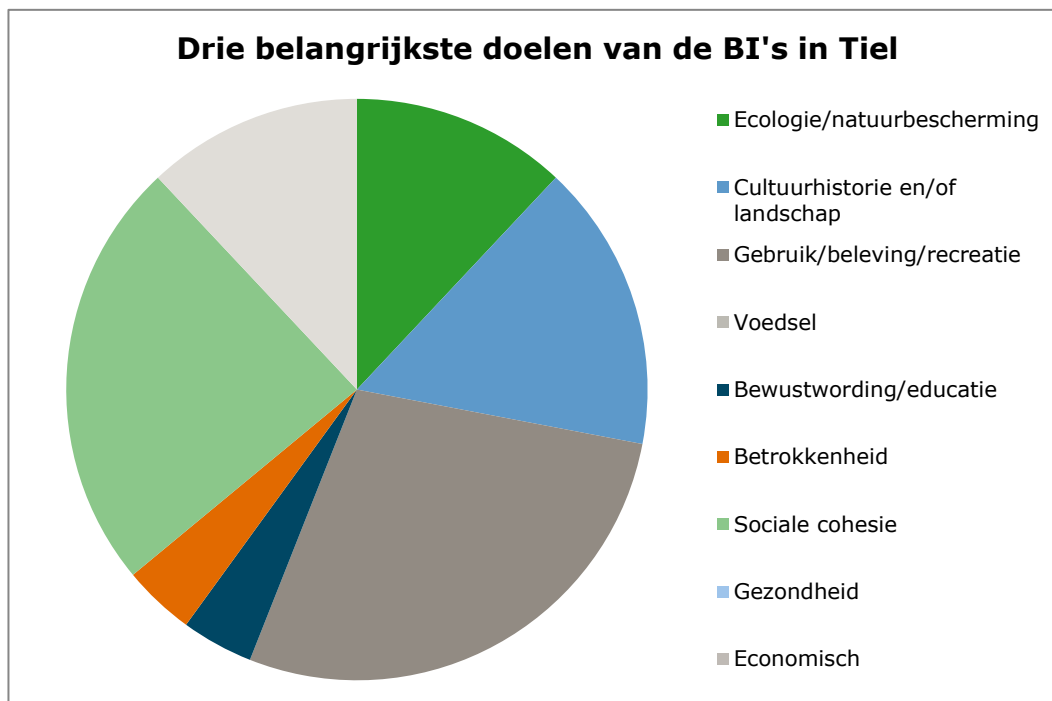
In onderstaande tabel en taart diagram wordt aangegeven wat de BI's als belangrijkste doelstelling van hun BI aangaven. De doelstelling die het meest genoemd wordt is gebruik/beleving/recreatie.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ecologie/natuurbescherming									
Cultuurhistorie en/of landschap									
Gebruik/ beleving/ recreatie									
Voedsel									
Bewustwording/educatie									
Betrokkenheid									
Sociale cohesie									
Gezondheid									
Economisch									
Anders									

In de volgende taartdiagram wordt aangegeven wat de BI's als belangrijkste drie doelstellingen van hun BI aangaven. Hier verschijnen nu ook doelstellingen zoals betrokkenheid en bewustwording.

Drie belangrijkste doelen van de BI's in Tiel

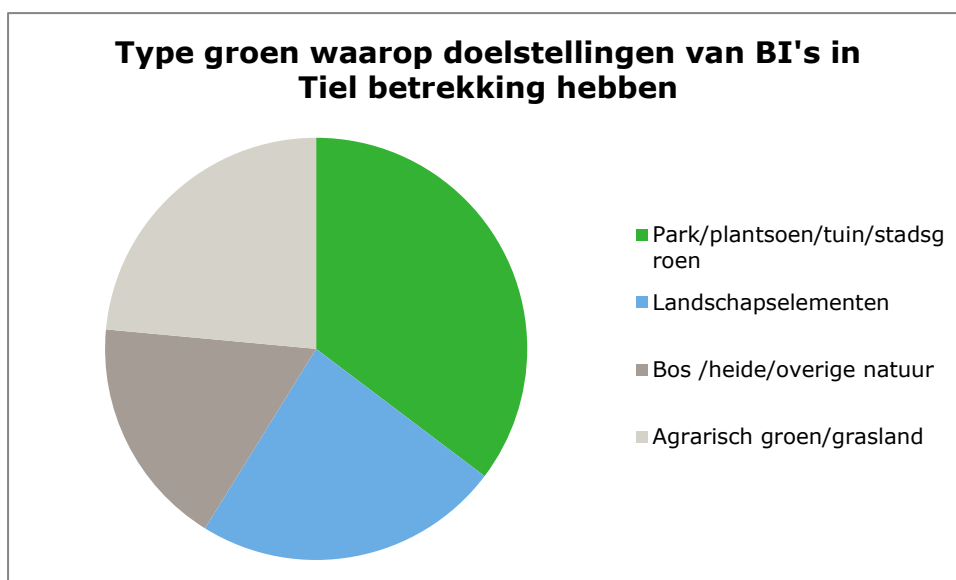
Bij andere doelstellingen zijn de volgende opmerkingen geplaatst:

- Overige doelen: Mogelijk economisch (eigen inkomen/verkoop zaden) in ieder geval ook: aanpakken overlast/vernietiging; regelen verkeersstromen
- In 1991 hebben werknemers van een opleidingscentrum voor biologische landbouw dat uit Thedingsweert vertrok, het initiatief genomen om de woonfunctie van het landgoed en het landgoed te behouden dmv aankoop van het landgoed door een stichting.
- Anders: Milieu Opmerking overig: Belangrijkste doel is niet aan te geven, hangt af van wat er op het pad komt, in principe zijn ecologie en cultuurhistorie even belangrijk; milieu inmiddels iets minder.
- Relatie herstellen van gemeenschap met Waal.
- Speelplek in de buurt voor jongste kinderen was eerst enige doel. Later is daarbij gekomen het bij elkaar brengen van jong en oud. De wijk bestaat uit koopwoningen (jonge gezinnen) en flats (ouderen); ouderen werken nu ook mee in de tuin: recreatie en beleving (ouderen).
- Belangrijk onderdeel is (natuurlijke) speelmogelijkheden voor kinderen Volgens respondent richt groep zich op de Leefomgeving en dat omvat de natuurlijke leefomgeving voor mn vleermuizen en roeken, maar ook die van kinderen en omwonenden.
- Er wordt voedsel geproduceerd voor eigen gebruik, maar ook tbv het koken voor speciale groep, 2x per week door activiteitencentrum (niet BI zelf).

Onderstaande tabel en taartdiagram laat zien op wat voor soort groen de doelstellingen van de BI's betrekking hebben. Park/plantsoen/tuin/stadsgroen wordt het meest genoemd.

BI	Park/plantsoen/tuin/stadsgroen	Land-schaps-elementen	Bos/heide/overige natuur	Agrarisch groen/grasland	Habitat voor specifieke soorten	Niet specifiek /overig	Toelichting
1							geveltuintjes, plantenkasjes
2							
3							landgoed; agrarisch groen betreft agrarisch natuurbeheer met koeien en schapen ten behoeve van beheer dmv begrazing
4							BI komt dingen tegen, onderzoekt die en richt zich dan daar op

BI	Park/plantsoen/tuin/stadsgroen	Landschapselementen	Bos/heide/overige natuur	Agrarisch groen/grasland	Habitat voor specifieke soorten	Niet specifiek /overig	Toelichting
5							Er wordt niets aan landschap veranderd; initiatief richt zich op het toegangspad/nu beheer daarvan)
6							Groenste speeltuin van Tiel: gras en struiken/beplanting; bebouwing terrein ook voorkomen in ieder geval tot 2020
7							het gaat om een park maar dat wordt ingericht op een manier dat het aansluit bij de begroeiing van de uiterwaarden
8							
9							het gaat om recreatief groen en specifiek soorten (oude fruitrassen) maar niet habitat/specifieke soorten

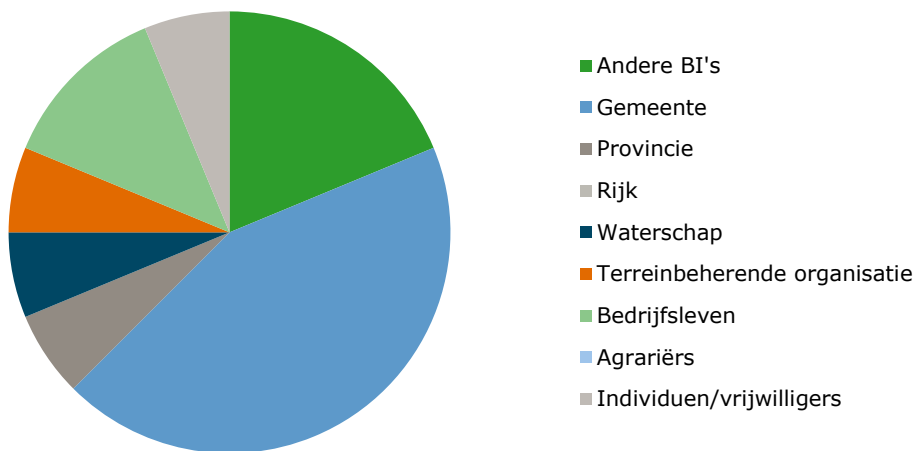
Netwerk/Actoren

Onderstaande tabel en taartdiagram geven aan welke partijen zijn buiten de eigen organisatie nog meer actief bij het project betrokken (niet bv alleen toestemming gegeven om; wel bv subsidie, meedenkend/adviserend tot samenwerkend). De gemeente is de meest genoemde externe actor. Het rijk en agrariërs worden niet genoemd.

BI	Andere BI's	Gemeente	Prov.	Rijk	Waterschap	TBO	Bedrijfsleven	Agrariërs	Individen/vrijwilligers	Overige
1										
2										
3										
4										overig: GNMF
5										

BI	Andere BI's	Gemeente	Prov.	Rijk	Waterschap	TBO	Bedrijfsleven	Agrariërs	Individue/vrijwilligers	Overige
6										
7										
8										
9										Woningbouwcoöperatie zat in klankbordgroep ; VKK: procesbegeleiding

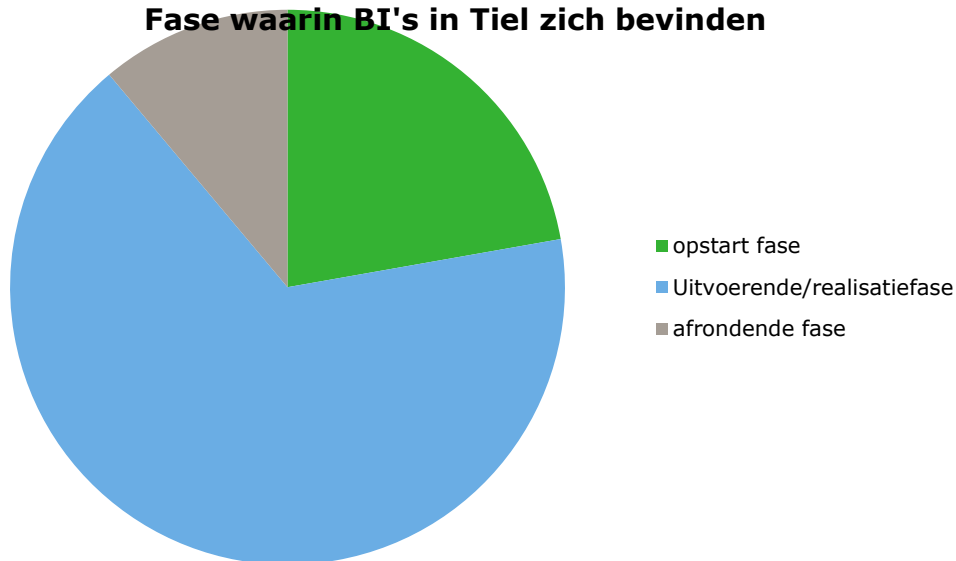
Betrokkenheid van partijen bij BI's in Tiel

Fase waarin BI zich bevindt

Onderstaande taartdiagram geeft aan in welke fase de BI's zich bevinden. De meeste BI's bevinden zich in de uitvoerende fase.

Fase waarin BI's in Tiel zich bevinden

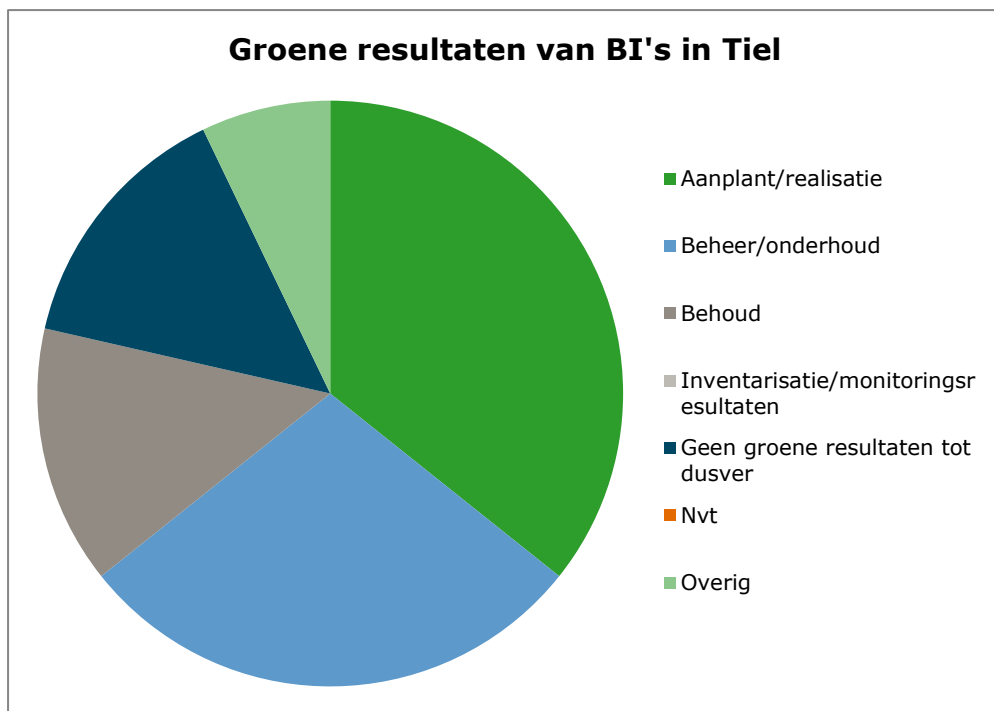
Activiteiten

Onderstaande tabel geeft aan welke activiteiten per BI zijn uitgevoerd. Inventarisatie en monitoringsactiviteiten worden door geen enkele BI uitgevoerd.

BI	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Opstart activiteiten									
Beheer/onderhoud									
Aanplant/realisatie									
Educatie/voorlichting									
Inventarisatie/ monitoring									
Protest									
Samenwerking/ planvorming/ inspraak richting overheden									
Verwerven van hulpbronnen									
Sociale activiteiten									

Groene resultaten

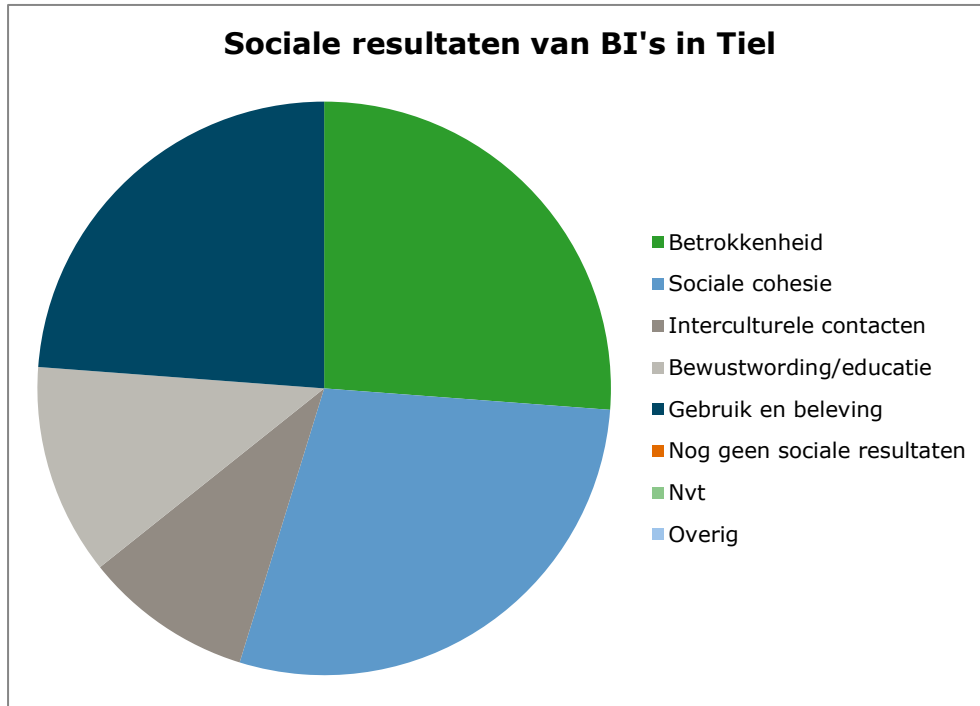
Onderstaande taartdiagram geeft aan wat de resultaten zijn van de BI's in Tiel. Tweederde van de resultaten vallen onder aanplant/realisatie en beheer/onderhoud. Wat opvalt is dat als resultaat wel inventarisatie en monitoringsresultaten worden genoemd, terwijl die niet als activiteit zijn benoemd.

- Opmerking bij overig: Wel inventarisatie maar niet duidelijk vanuit een beleid Toelichting
- Aanplant/realisatie: betreft bv aanplant vogelbosje, geen grote realisatie van nieuwe natuur bv
- Opmerking bij behoud: Behoud in de zin van voorkomen van allerlei vormen van aantasting

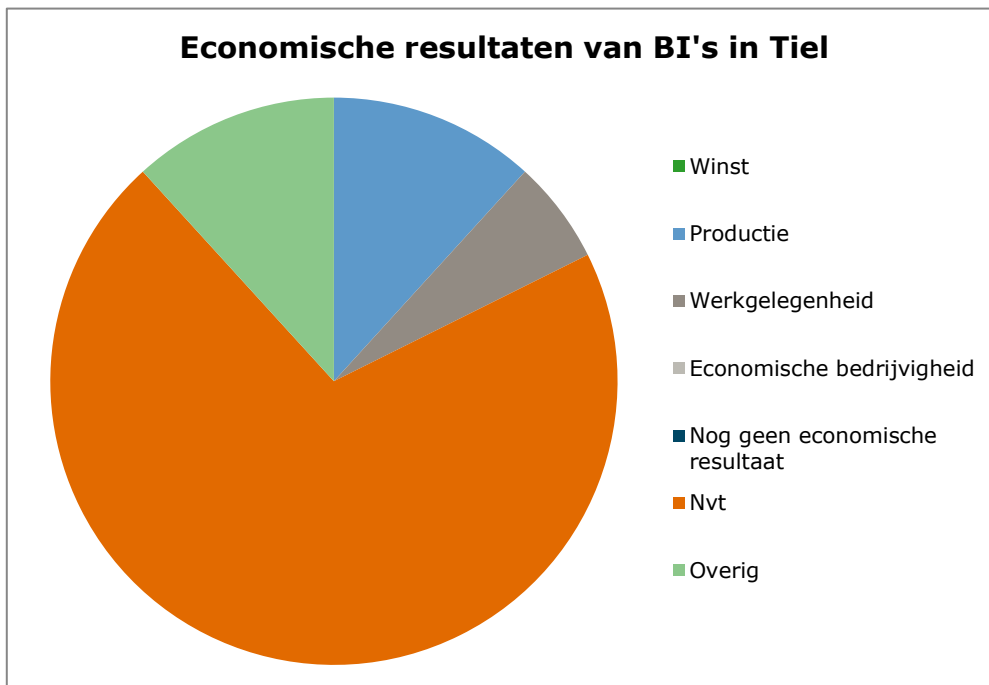
Sociale resultaten

In onderstaande taartdiagram staan de sociale resultaten. Betrokkenheid en sociale cohesie worden het meest genoemd.

Economische resultaten

Onderstaande taartdiagram geeft de economische resultaten weer. Voor heel veel burgerinitiatieven is dit niet van toepassing.

Ecologische impact

Eerst is nagegaan welke BI's aangeven dat ze ecologische doelstellingen hebben. Dit zijn de BI's 3, 4 en 7. Van deze 3 BI's hebben BI 3 en 7 aangegeven dat ze beheermaatregelen hebben genomen of gepland.

Burgerinitiatief	3	3	7	7
	toegepast	gepland	toepast	gepland
Knotten, snoeien, onderhoud				
Maaien met afvoer van maaisel				
Begrazing				
Afgraven voedselrijke bovengrond				
Baggeren, opschonen poelen				
Herprofilering van slootkanten				
Creëren van nestgelegenheid of specifieke habitats				
Beschermen/markeren van nesten				
Overig				

Opmerkingen door BI3: Oude greppeltjes in weilanden zijn hersteld voor water afvoer; nest gelegenheid: bijenstal en speciale beplanting; overig: versnipperen takken voor paden; verzorging overwinteren koeien

Opmerking door BI 7: Schoonhouden gebied; verder moeten er nog afspraken worden gemaakt met de gemeente over taakverdeling; vooralsnog onduidelijk hoe dit eruit gaat zien

Vervolgens is gevraagd of realisatie een van de doelstellingen van het BI is. BI 3 en 7 hebben hier positief op gereageerd. Hieronder is weergegeven welke methoden voor realisatie zijn toegepast.

	3	3	3	7	7	7
	gepland	In uitvoering	uitgevoerd	gepland	In uitvoering	uitgevoerd
Spontane ontwikkeling						
Uitleggen van maaisel soortenrijke vegetatie uit de directe omgeving						
Aanplant van inheems plantenmateriaal (bv van Stichting Bronnen; herkomst plantgoed is bekend)						
Aanplant van plantenmateriaal van onbekende herkomst						
Inzaaien, inheemse soorten (zaaigoed van bekende herkomst)						
Inzaaien soorten zaaigoed van onbekende herkomst						
Creëren van specifieke habitats						
Overig						

Toelichting door BI 3: Herkomst bekend zaaigoed uit natuurterreinen voor oevers; creëren specifieke habitats: vogelbosje, insecten

Toelichting door BI 7: Wordt door aannemer/gemeente gedaan; BI heeft hier geen kennis over

Alleen BI4 geeft aan dat er ecologische resultaat is in de vorm aan behoud van populieren met roekenkolonie

BI7 geeft aan dat er niet of alleen anekdotisch gemonitord wordt of het beoogde ecologische effect behaald En BI4 geeft aan dat er gemonitord wordt door vrijwilligers, bijv. IVN, waarneming.nl, maar niet op maar niet op verzoek van WT (?) . BI4 geeft aan dat het wel zin heeft om een ecooloog het ecologisch impact in te laten schatten.

Groene impact: Recreatie

Alle BI's behalve BI2 geven aan dat ze recreatie als doelstelling hebben en onderstaande tabel geeft aan voor welk type recreatie nieuwe recreatiemogelijkheden gecreëerd worden of zijn.

	1	3	4	5	6	7	8	9
Voor wandelen								
Voor wandelen								
Voor fietsen								
Spelen/kinderactiviteiten								
Voor joggen/sporten								
Voor ruiterspor								
Voor vissen								
Voor tuinieren								
Deelname aan beheer/onderhoud								
Georganiseerde activiteiten/evenementen								
Overig								

Toelichting

Gepland

In uitvoering

Gerealiseerd

Is het terrein van het BI toegankelijk?

1	Ja, voor iedereen	
3	Ja, voor direct betrokkenen bij BI en voor beperkte groep daarbuiten (bv leden)	
4	(Nog) niet van toepassing	
5	Ja, voor iedereen	
6	Ja, voor iedereen	open van 8.00-17.00/20.00
7	(Nog) niet van toepassing	
8	Ja, voor iedereen	
9	(Nog) niet van toepassing	

BI 5, 6 en 8 geven dat sinds het BI het aantal recreanten is toegenomen. BI3 geeft aan niet te weten wat het effect van het BI op het gebruik van het terrein door recreanten is.

Heeft het BI andere doelstellingen op het vlak van gebruik en beleving dan recreatie?

BI	Reactie	Toelichting
1	Ja	
2		
3	Ja	Wonen
4	Ja	
5	Nee	
6	Nee	
7	Ja	
8	Ja	
9	Nee	

Economische impact

In onderstaande tabel wordt aangegeven welke producten de BI's opleveren.

	bloemen	voedsel	vissen	biomassa	Overige (geef nadere toelichting)
1					Zaden, planten
2					
3					Hout; voedsel is voor eigen gebruik
4					
5					
6					
7					fruit voor eigen gebruik
8					
9					

Onderstaande tabel laat zien of BI's vinden dat ze een bijdrage leveren aan duurzame oplossingen.

	Nee	Ja, waterberging	Ja, piekopvang water	Ja, verbetering waterkwaliteit	Ja, anders
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					

BI3: Helofytenfilter is aangelegd; Woongroep is niet op riolering aangesloten maar zuivert eigen water dmv flowform park (waterbewegingspark) van Wilkings

BI4: Als dat op de weg komt van WT, maar anders niet

BI8: Zelf composteren: er gaat geen afval van het terrein af.

Bijlage 4 Lijst met deelnemers workshop

Deelnemers

- Pepijn van Houwelingen, SCP, doet onderzoek naar maatschappelijke initiatieven, en heeft hierover gepubliceerd, o.a. het rapport Burgermacht op eigen kracht.
- Judith Westerink, WUR, gaat voor PBL/WOT onderzoek doen naar maatschappelijke betrokkenheid.
- Rinske van Noortwijk, Greenwish, heeft sinds oprichting van Greenwish meer dan 1300 initiatieven bijgestaan, samen met andere organisaties.
- Thomas Mattijssen, WUR, doet promotieonderzoek naar groene burgerinitiatieven.
- Hendrien Bredenoord, PBL, is contactpersoon voor dit onderzoek vanuit PBL, PBL wil het onderwerp burgerinitiatieven steviger neer kunnen zetten.
- Claudia Beckers, beleidsmedewerker Tiel, is vanuit het onderzoek benaderd voor de pilot.
- Froukje Boonstra, WUR, is vanuit de Evaluatie Natuurpact betrokken bij dit onderzoek.
- Janneke Vader, Wageningen Economic Research, is opdrachtgever van het onderzoek.
- Eva Kunseler, PBL, is opdrachtgever van het onderzoek.
- Wies Vullings, WUR, is de projectleider, met een achtergrond vanuit kwantitatieve evaluatie en monitoring.
- Dana Kamphorst, WUR, lid projectteam, heeft onderzoek gedaan naar vermaatschappelijking van provinciaal natuurbeleid.
- Josine Donders, WUR, lid projectteam, heeft de pilot Tiel uitgevoerd, en doet onderzoek naar burgerinitiatieven.
- Arjen Buijs, WUR, lid projectteam, onderzoekt de rol van burgers in natuur en landschapsbeleid.

Bijlage 5 Verslag workshop

Verslag van de workshop Monitoring burgerinitiatieven – PBL/WUR

De Reehorst, Ede, 2 februari 2017, 9.30-12u

Deze workshop was onderdeel van het project Monitoring Burgerinitiatieven dat in opdracht van PBL wordt uitgevoerd door de Wettelijke Onderzoekstaak Natuur en Milieu, bij Wageningen University en Research (WUR). In 2016 is een methodiek opgesteld voor het monitoren van burgerinitiatieven en is de methodiek uitgeprobeerd in een pilot in de gemeente Tiel.

Doel van de workshop was om de bruikbaarheid en zeggingskracht van ontwikkelde indicatorenset te toetsen in het licht van behoeften en ervaringen van deelnemers. Daarnaast om interesse en mogelijkheden te peilen voor verdere uitrol van de monitoring.

Wies Vullings geeft een presentatie over het project. De methodiek, de indicatorenset en de resultaten van de pilot in Tiel worden toegelicht.

Vragen en opmerkingen bij de presentatie

- Afbakening van het begrip burgerinitiatief is belangrijk. In welke mate is wie het initiatief neemt belangrijk bij de afbakening? Waar ligt de scheidslijn qua levensduur? Ook groepen die al langere tijd duurzaam bestaan, zijn meegenomen. Waar ligt de scheidslijn van de rol van burgers en overheid in de initiatieven: als 80% van het geld van de overheid komt, is dat dan een burgerinitiatief? Het is nuttig om dilemma's en de grenzen die worden getrokken goed te documenteren. Afbakeningskwesaties komen verder aan de orde het tweede deel van de workshop.
- Het project is geen beleidsevaluatie, maar wel is het belangrijk te kijken naar de relevantie van burgerinitiatieven voor beleid.
- Vraag aan Claudia Beckers n.a.v. de pilot Tiel: Zijn er burgerinitiatieven opgespoord die ze niet kende? Ja dat is zeker het geval.
- Hoe voorkom je bij de methode van gegevensverzameling dat je iets mist? Dit kan als kwestie worden toegevoegd bij het tweede deel van de workshop.
- Wat doe je met politieke initiatieven? Bijv. Groesbeek, een massaal protest tegen kappen van bomen. Een gemeente noemt ze niet als je er niet expliciet naar vraagt. In de methodiek worden ze wel meegenomen, maar we zijn ze niet tegen gekomen in Tiel. Misschien moet extra aandacht worden besteed aan die categorie om ze op te sporen.
- Keuze voor gemeenten bij de 0-meting; er wordt nog gezocht naar een geschikte wijk in Amsterdam. Amsterdam Noord is een wijk met veel diversiteit, waar veel gebeurt. Suggesties: Bos Lommerd; Bijlmer; in elk geval Noord. De Vogelwijk is ook een actieve wijk; het is wel een grote wijk. Of: Zuid Oost, daar is Thomas geweest, daar gebeurt ook wel het e.e.a.

Activiteit 1. Posters met indicatoren voor het monitoren van burgerinitiatieven

Activiteit: feedback geven op de indicatoren die op posters zijn weergegeven.

Gepresenteerde indicatoren:

- Algemeen
  - Aantal burgerinitiatieven
  - Aantal burgers betrokken bij burgerinitiatieven
  - Aantal Ha
  - Geografische locatie van burgerinitiatieven
  - Hulpbronnen die gebruikt worden bij burgerinitiatieven
  - Externe actoren betrokken bij burgerinitiatieven
  - Doelstelling van burgerinitiatieven
  - Fase waarin burgerinitiatief zich bevindt

- Resultaten
  - Resultaat tot nu toe (groen, economisch, sociaal en proces)
  - Gerealiseerde activiteiten van burgerinitiatieven
- Effecten
  - Groen effect van burgerinitiatieven (ecologische effect)
  - Groen effect van burgerinitiatieven (beleving/gebruik effect)
  - Economisch effect van burgerinitiatieven

Hoofdpunten uit de discussie:

- Belangrijke indicatoren:
  - Aantal burgerinitiatieven.
  - Externe actoren: dit zegt iets over de relatie met de samenleving en voortbestaan. Als een initiatief hierop sterk is, vinden ze ook financiering.
  - Hulpbronnen. Dit heeft te maken met levensvatbaarheid van een initiatief. Afhankelijkheid van subsidies is indicator dat een initiatief niet zelf op eigen benen kan staan.
- Suggesties m.b.t. het meten van de levensvatbaarheid van een initiatief:
  - Kan een initiatief zonder subsidie blijven bestaan?
  - Hoe energierijk is een initiatief? (Gedrevenheid van de initiatiefnemers)
- Minder interessante indicatoren:
  - De gemeente Tiel is blij met alle burgerinitiatieven, ze hoeven niet fysiek te zijn. Dat geldt waarschijnlijk ook voor andere gemeenten. Minder interessant is daarom voor de gemeente de indicator aantal hectares.
  - De indicator Fase wordt door de meeste deelnemers minder interessant gevonden.
- Overige punten:
  - De indicatoren geven nu geen goed beeld van de meervoudigheid van doelstellingen van burgerinitiatieven. Deze informatie is er wel, de presentatie ervan wordt nader bekeken.
  - De indicator ecologisch effect is verder uitgewerkt dan de andere effecten. Dit is terug te voeren op de oorsprong van het project, groene effecten staan centraal. Ecologisch effect was daarom belangrijk. Daarna zijn beleving en gebruik toegevoegd. Sociale effecten zijn niet geoperationaliseerd. Dit is wel mogelijk. SCP meet bijv. sociale effecten met case studies en via vragenlijsten. Er zijn ook limieten van zo'n soort onderzoek, dus keuzes maken, wat neem je wel en niet mee, wat is haalbaar.
  - Multidimensionaliteit is belangrijk om zichtbaar te maken, omdat veel burgerinitiatieven meervoudige doelen nastreven en diverse motivaties. Maar ook de vraag naar het belangrijkste doel blijft belangrijk, om focus aan te brengen en te voorkomen dat alle initiatieven hetzelfde doel lijken te hebben.
- Voorgestelde nieuwe indicatoren:
  - De wijze van organisatie van burgerinitiatieven (los verband, verenging, coöperatie, stichting)
  - Voortbestaan: eenmalig project of langdurig
  - Motivatie achter het initiatief. Motivatie is belangrijk, het is een indicator voor hoe serieus een initiatief is.
  - Democratische vorm (interne besluitvorming, inclusiviteit, communicatie met de buurt)
  - Problemen waar het Bi tegenaan loopt.

Activiteit 2. Vier kwesties bespreken in parallelsessies

De kwesties:

- Kwestie 1: Afbakening; Wat is groen? Groen versus water?
- Kwestie 2: Afbakening: Wanneer is het een burgerinitiatief? Burger als initiatiefnemer? Burgerbetrokkenheid in bepaalde fase?
- Kwestie 3: Uitwerking sociale en economische impact? Nodig? En zo ja, hoe dan?
- Kwestie 4: Hoe monitoring uitrollen? Wat hebben we nodig? Wie is aan zet?

Kwestie 1 & 2. Afbakening: Wanneer is iets een burgerinitiatief? Wat is groen?

Afbakening burgerinitiatief. Verschillende grensdiscussies/tegenstellingen zijn besproken:

- Burgerinitiatief versus marktpartijen: het criterium zou publiek belang kunnen zijn. Een grens ligt bij burgerinitiatieven met winst, maar die grens is niet eenduidig. Veel burgerinitiatieven zijn afhankelijk van subsidie en dit is juist niet wenselijk. Je ziet een groei naar betaalde krachten. Het kan ook positief zijn als ze geld gaan verdienen. Het zegt iets over de volwassenheid van het initiatief. Conclusie: initiatieven moeten niet alléén gericht zijn op winst, ook op publiek belang.
- Burgerinitiatief versus vrijwilligers. Vaak zijn het mengvormen. Vrijwilligersgroepen die hun eigen beheer organiseren vinden we passend. Als burgers alleen op een doe-dag worden uitgenodigd, is het geen burgerinitiatief. Zelfstandigheid is van belang, zelfstandig opererende vrijwilligersgroepen vallen onder burgerinitiatief.
- Burgerinitiatief versus gevestigde NGOs. Uitgangspunt: gevestigde NGOs niet meenemen, omdat ze zijn geïnstitutionaliseerd. Tegenwerping: bestaande partijen die iets nieuws doen dat niet via de normale weg gerealiseerd kan worden, kunnen wel burgerinitiatief genoemd worden.
- BI versus actiegroepen. Hoe gaan we om met het onderscheid tussen politiek/ beleidsbeïnvloeding/ protest en maatschappelijk burgerinitiatief (is onderscheid van SCP)? Wij willen de actiegroepen wel meenemen.
- Moeten burgers zelf het initiatief hebben genomen om een burgerinitiatief te zijn? We concluderen van niet. Een burgerinitiatief op uitnodiging is ook een burgerinitiatief. Zelfbeheer waarbij een gemeente ontwikkelt en beheer overdraagt aan burgers hoort er dan ook bij.

Dus criteria voor afbakening van burgerinitiatief zijn o.a. betrokkenheid van burgers, de mate van autonomie, het moet een publiek belang zijn (niet alleen winst maken). Een andere benadering voor afbakening is niet als onderzoeker in te delen, maar te vragen hoe initiatiefnemers het zelf voelen.

Afbakening groen:

- We kiezen niet voor duurzaamheid zonder fysieke component.
- Erfgoed wel, maar alleen secundair, er moet een link met fysiek groen zijn, bijv. een waterlinie, een molenbiotop, oude groenterassen en gewassen.
- Water wel, als het om groen gaat.
- Recreatie wel, als het om groen gaat.
- Initiatieven in de stad, bijv. buurtmoestuin.

Plenaire discussie:

- Discussiedocument maken m.b.t. afbakeningskwesties voor het project.

Kwestie 3 uitwerking sociale economische impact

Om nuttig te zijn voor de Evaluatie Natuurpact zouden sociale, economische en ecologische impact in balans moeten zijn. Maar voor alle drie is het lastig om de impact te meten. Wat wel kan is initiatiefnemers vragen naar de gepercipieerde effecten. Als je een stap verder wilt, objectiever, moeten de effecten verder geoperationaliseerd worden. Het ecologisch effect is ook niet echt uitgewerkt in de vragen, maar deze leiden er wel toe dat besloten kan worden of een bezoek door ecooloog aan de orde is. Dat valt in principe ook voor de andere effecten te proberen. Netwerkanalyses bv, of de indicatoren die al opgenomen zijn als betrokkenheid en cohesie zijn hiervoor geschikt, wil je er iets mee doen, moet je meer case studie onderzoek doen.

Kwestie 4 Uitrol:

Er is vooral gekeken naar andere partijen die aan zet kunnen zijn: 1. via provincies, hoe je gemeenten en organisaties verder kunt stimuleren. 2. gemeenteraadsleden, als zij de noodzaak zien komt het verder. 3. het Netwerk van gemeenten voor duurzame ontwikkeling, die zijn al wat verder. 4. de VNG. Veel communicatie gaat elektronisch. Ook: Binnenlands bestuur, VNG magazine, is een kanaal richting raadsleden. Raadsleden kunnen gemeenten opdracht geven om dingen te doen.

Afsluiting (Wies)

- Vervolgstappen: De onderzoekers zullen de uitkomsten van de workshop verwerken en in overleg met de opdrachtgevers bekijken wat mee wordt genomen. Daarna zullen we de methodiek verfijnen en uitproberen.
- Een volgende stap is nadenken over de uitrol, hoe gaan we andere mensen hierin meenemen?
- Er is in het project nog 1 workshop gepland, we houden nog een slag om de arm hoe we die gaan invullen. De invulling daarvan is afhankelijk van de komende ontwikkelingen in het project. In ieder geval wordt de huidige groep uitgenodigd, misschien aangevuld met meer gemeenten.
- Er komen van het project twee documenten, 1. Rapportage over de methodiek en de pilot, en 2. De resultaten van de monitoring in de andere drie gemeenten. Dat sturen we de deelnemers toe.

Arnouts RCM, Kamphorst DA, Arts BJM, et al. (2012) Innovatieve governance voor het groene domein.

Governance-arrangementen voor vermaatschappelijking van het natuurbeleid en verduurzaming van de koffieketen. Wageningen: Wageningen UR, 120.

Dam R, van, Salverda I and During R. (2010) Strategieën van burgerinitiatieven *Burgers en Landschap. Deel 3*. Wageningen: Wageningen UR / Alterra.

Dam vRI, Duineveld M and During R. (2014) Delineating active citizenship: The subjectification of citizens' initiatives. *Journal of Environmental Policy and Planning*.

De Groot M, Salverda I, Donders J, et al. (2012) *Argumenten, drijfveren en collectieve identiteit van burgeracties tegen grote landschappelijke ingrepen (Argumentations, motivations and collective identities of citizens protestst against large scale projects)*, Wageningen: WOt Natuur en Milieu.

Duineveld M, van Dam RI, During R, et al. (2010) The importance of being nimby. Een essay over erfgoed en burgerverzet. . *Burgers en Landschap. Deel 4*. Wageningen: Wageningen UR / Alterra.

Hubeek FB, Geerling-Eiff FA, van der Kroon SMA, et al. (2006) Van adoptiekip tot duurzame stadswijk. Natuur-en milieueducatie in de praktijk. *WOT natuur en milieu*. Wageningen: Wageningen UR.

Selnes TA, D.A. K, Arts B, et al. (2013) Innovatieve governance-arrangementen - Op zoek naar vernieuwing in het groene domein. *WOT*. Wageningen: Alterra, Wageningen UR, 106.

van Dam R, Salverda I and During R. (2011) *Effecten van burgerinitiatieven en de rol van de rijksoverheid*, Wageningen [etc.]: Alterra [etc.].

van der Heijden J, van Dam RI, van Noortwijk R, et al. (2011) Experimenteren met burgerinitiatief, van Doe-het-zelf naar Doe-het-samen Maatschappij. *Publicatiereeks over burgerparticipatie B-9407*. Den Haag

---

Bijlage 6 Interviewvragen aan gemeenten en geïnterviewden

- Heb je de resultaten door kunnen kijken? En is je wat opgevallen?
- Is deze informatie (of delen ervan) interessant voor gemeenten en waarom?
- Zouden gemeenten ook zelf aan de slag kunnen gaan met methodiek?
- Wat zijn de voorwaarden (financieel/governance...) om het te laten werken?
- Welke rollen en verantwoordelijkheden hebben gemeenten, rijk, provincies, PBL, WUR bij de uitrol van de monitoring?
- Wat zijn praktische benodigdheden (online-vragenlijst, instructie...) die nodig zijn om het te laten werken?

De personen die zijn geïnterviewd zijn de contactpersonen van de betrokken gemeenten.

- Gemeente Tiel: Mevrouw Beckers
- Gemeente Haaksbergen: Meneer Rexwinkel
- Gemeente Rosendaal: Meneer van der Zijden

Bijlage 7 Dilemma's bij afbakening groene burgerinitiatieven; grijze gebieden

Tabel B7.1: Onderwerpen die aan bod kwamen bij de afbakening van de groene burgerinitiatieven en beslissing over wel/niet meenemen na overleg in het projectteam. In tabel 2 (hieronder) een uitgebreidere overzicht van initiatieven waarbij een afweging is gemaakt m.b.t. de relevantie, met ook de argumenten bij de voorbeelden

Dilemma rondom onderwerp/vraag	
Activiteit	
- Zijn initiatieven met activiteiten als het opruimen zwerfafval of hondenpoep 'groen'?	- In eerste instantie niet meegenomen (Haaksbergen), in tweede instantie wel (Roosendaal)
Privé eigendom	
- Is privé eigendom van grond per definitie niet relevant, of kan het hier toch gaan om een burgerinitiatief met publiek belang	- Niet meegenomen: het Lankheet Landgoed - meegenomen: Natuurakker
Type gebruik	
- Hoort groen dat gebruikt wordt als hondenspeelplaats erbij? Of een reguliere speeltuin met ook gras en struiken	- Meegenomen: hondenspeelplaats; speeltuin
Individueel	
- hoort individueel beheer van publiek groen erbij? Als er sprake is van een ontwikkeling van gezamenlijk naar individueel?	- Niet meegenomen: individueel onderhoud plantenbakken in Utrecht Noordwest; enkele plantjes neergezet door individuele bewoner - Meegenomen: eerst gezamenlijk aangevraagd, later individueel beheer
Burgers actief op verzoek bedrijf op bedrijfslocatie	
- Hooft een bedrijfsinitiatief erbij als er burgers bij betrokken zijn?	- Niet meegenomen: bedrijf vraagt imkervereniging om realisatie natuurvriendelijke tuin
Initiatief boeren(bedrijven) met ook burgerleden	- Niet meegenomen: ANV Brabantse Wal heeft agrariërs en burgerleden; activiteiten op grond van agrariërs
Omvang groen	
- Is er een ondergrens?	- Meegenomen: een enkele plantenbak in de straat
Initiatief/activiteiten(deels) in werktijd	- Niet meegenomen: Een basisschool is initiatiefnemer van de herinrichting van het groen voor de school. Activiteiten/initiatief door werknemer van de school in werktijd

Dilemma rondom onderwerp/vraag

	- Meegenomen: School/buurtuin met leerkrachten actief onder werktijd, maar ook in vrije tijd (en met burgers) Meegenomen voor zover eigen tijd van leerkrachten
Organisatievorm	- Meenemen: App groep zonder verdere organisatie of overlegvorm
- Is er een ondergrens?	
Type groen	- Meegenomen: Stichting egelopvang
- Privétuinen als habitat wild dier	
Professionals	- Niet meegenomen: Gezamenlijk initiatief van een bewoner (met relevante professionele achtergrond) en sociaal makelaar (in dienst van). Zonder verdere zelfstandige inbreng van andere burgers/omwonenden
Toegankelijkheid	- Meegenomen: Gebied Liga Binnentuin
- Is toegankelijkheid een criterium voor wel/niet meenemen?	

Tabel B7.2 Initiatieven waarbij een afweging heeft plaatsgevonden m.b.t. de relevantie voor de monitoring. De groen gemarkeerde initiatieven zijn voorgelegd aan (een deel) van de projectgroep ter beoordeling. Niet in de tabel zijn opgenomen de initiatieven die niet in het te onderzoeken geografische gebied bleken te liggen en op grond daarvan afvielen. T.a.v. de initiatieven die zijn voorgelegd aan de projectgroep is soms gezamenlijk besloten deze wel/niet mee te nemen. Soms is door de interviewer op basis van argumenten door het projectteam genoemd, of nadat nog een gesprek met de respondent was gevoerd, een beslissing genomen.

Dilemma betreft:	Initiatief/aanleiding	Gemeente	Korte beschrijving initiatief/aanleiding	Mee- genomen J/N	Argumenten (groen: overleg in projectteam)
Activiteit opruimen zwerfafval of hondenpoep	Kalsdonk	R	Initiatieven gericht op openbare ruimte waaronder groen en vooral op voorkomen/opruimen zwerfafval of hondenpoep	J	Indien geïnitieerd door burgers.
Privé eigendom	Het Lankheet Landgoed	H	Eigenaar woont met familie op landgoed (privé eigendom). Zij doen aan natuurherstel en -educatie (scholen); er is een natuurcamping; het terrein is deels openbaar toegankelijk; beheer o.m. door familie samen met vrijwilligers/vaak campinggasten.	N	Vanwege privébelang, ondanks werken met vrijwilligers. De eigenaar zag dit zelf ook zo. Als de vrijwilligersgroep een grote mate van zelfstandigheid zou hebben, zou dit beschouwd kunnen worden als een voldoende zelfstandig initiatief (vergelijkbaar met groepen van bv SBB). Dat was ook volgens respondent niet het geval.

Dilemma betreft:	Initiatief/ aanleiding	Gemeente	Korte beschrijving initiatief/aanleiding	Mee- genomen J/N	Argumenten (groen: overleg in projectteam)
Privé eigendom	Natuurakker	H	De initiatiefnemer heeft zelf (privé) grond aangekocht en ontwikkeld tot natuurgebied, met subsidie en met hulp van vrijwilligers. Initiatief heeft ecologische-, educatieve- en gebruik/belevingsdoelen	J	Privé eigendom maar duidelijk wel publiek belang; grond was speciaal voor het project aangeschaft; betrokkenheid vrijwilligers
Hondenspeel- plaats	Tolberg/kroeven Hondenspeelplaats	R	Hondenspeelplaatsen (zowel als apart initiatief of als onderdeel van een groter en diverser stuk groen)	J	Opgevat als gebruiksgroen
Individueel; privé eigendom	Natuurakker	H	Initiatiefnemer heeft project individueel, op persoonlijke titel ondernomen. Het gaat om ecologische en educatieve doelen; initiatiefnemer heeft vrijwilligers erbij betrokken; er is subsidie verkregen	J	Publiek belang; grond was speciaal voor het project aangeschaft; betrokkenheid van vrijwilligers
Individueel	Edisonstraat Sint-Ludgerusstraat	UNW	Onderhoud plantenbakken door individuele bewoners Enkele plantjes gezet door individuele bewoner	N	Beperkte informatie beschikbaar/geen contactgegevens gevonden/ op basis van info van bewoners waarmee is gesproken tijdens bezoek aan Utrecht: betreft individueel onderhoud.
Individueel: ontwikkeling van gezamenlijk naar individueel	Sparstraat	UNW	Wel gezamenlijk bakken aangevraagd, nu onderhoud door ieder voor zich	N	Op basis van informatie van bewoner gesproken tijdens bezoek aan Utrecht Later is in de groep besloten dat collectief initiatief dat vervolgens overgaat in individueel onderhoud wel moet worden meegenomen
Individueel: ontwikkeling van gezamenlijk naar individueel	Geveltuintjes Amsterdamse- straatweg	UNW	Geveltuin/zelfbeheerinitiatief was wel gezamenlijk opgestart (het aanvragen), maar er wordt nu individueel beheert.	J	Betrokkenen zelf verschillen van mening. Besloten is deze initiatieven wel mee te nemen (overleg 20/2/2018).

Dilemma betreft:	Initiatief/ aanleiding	Gemeente	Korte beschrijving initiatief/aanleiding	Mee- genomen J/N	Argumenten (groen: overleg in projectteam)
Imkervereniging actief op bedrijfslocatie	Unipro	H	Dit leek te gaan om een initiatief van de imkervereniging maar bleek toch een initiatief van bedrijf. Dit bedrijf heeft bij het realiseren van nieuwbouw contact gezocht met de imkervereniging (burgers) voor de realisatie van een natuurvriendelijke tuin.	N	Initiatief lag bij bedrijf. Betreft geen burgerinitiatief ondanks betrokkenheid imkervereniging
Agrarische natuurvereniging is initiatiefnemer en heeft burgerleden	ANV Brabantse Wal	R	De agrarische natuurvereniging heeft circa 100 leden, agrariërs en burgers; er wordt geen onderscheid tussen beide typen leden gemaakt. Er is een burgerbestuurslid; initiatieven vinden vaak plaats op grond van agrariërs, rol burgers is dan enthousiasmeren en samen met agrariërs de aanpak van bv houtwallen, knotten e.d.; de activiteiten vinden meestal op agrarische grond plaats.	N	Grotendeels een agrarisch initiatief. Geen lead voor burgers op onderdelen.
Omvang groen	Buurtpreventieteam Minnebeek/Gebied Ambrozijnberg Rodenbachlaan Leede: onderhoud bloembak	R	4 plantenbakken, als 'verkeersremmende' maatregel en 'het wordt er ook fleuriger van'.	J	Substantieel is subjectief; ook klein groen kan impact hebben
Initiatief/activiteiten in werktijd	Herinrichting openbaar groen: Basisschool	R	Een basis school is initiatiefnemer van de herinrichting van het openbaar groen voor de school. Activiteiten m.b.t. dit initiatief zijn uitgevoerd door een werknemer van de school tijdens werktijd.	N	Activiteiten zijn uitgevoerd door werknemer in werktijd
Initiatief/activiteiten in werktijd	De Buitenkans collectieve leer – en	R	Bij een middelbare school in Roosendaal met een collectieve leer-buurttuin werken	J	Vanwege betrokkenheid leerkrachten buiten werktijd en betrokkenheid buurbewoners als vrijwilliger. Bij het aantal

Dilemma betreft:	Initiatief/ aanleiding	Gemeente	Korte beschrijving initiatief/aanleiding	Mee- genomen J/N	Argumenten (groen: overleg in projectteam)
	buurttuin van het Da Vinci College		leerkrachten behalve in werktijd ook daarbuiten als vrijwilliger in de tuin. Ook buurtbewoners zijn als vrijwilliger betrokken.		betrokkenen en de besteedde tijd is alleen het vrijwilligersdeel meegenomen.
Initiatief/activiteiten in werktijd: ontwikkeling van burgerinitiatief naar project in werktijd (school)	MOVE schoolmoestuin-project De kleine Vliegenier	UNW	MOVE zelf komt voort uit studenten die vonden dat zij de wijk waar zij woonden niet kenden, en is inmiddels uitgegroeid tot een stichting die, samen met studenten door heel Nederland, kinderen uit minder bedeelde wijken laat zien hoe ze hun wereld kunnen veranderen. MOVE project: de kleine vliegenier: - Initiatiefnemer: De schooldirecteur basisschool kwam met idee voor moestuin op grond van buurtinitiatief De Vliegertuin. - Schoolkinderen: creatieve leiding, zij bepalen wat er gebeurt - studenten (bewoners) hebben de kinderen heel zelfstandig begeleid - Move zorgt dat partijen bij elkaar komen: studenten, school, en traint en coacht de studenten. In principe hebben de studenten de leiding en stuurt MOVE waar nodig. - Nu wordt het project zelfstandig door de school uitgevoerd. De moestuin (Vliegertuin) is nog steeds een buurtinitiatief, het gedeelte dat de school beheert niet meer.	N	MOVE zelf is buiten beschouwing gelaten omdat zij zich op meerdere steden in Nederland richten Het project de kleine Vliegenier wordt nu (langer dan een jaar) zelfstandig door de school uitgevoerd (onder werktijd). De tuin van de school wordt daarom niet meer beschouwd als buurtinitiatief (Bron: MOVE).
Organisatievorm	Moestuin Tuyn te Zuylen	UNW	Individueel onderhoud van moestuinbakken met app.-groep als enige organisatievorm. Er	J	Wel of niet meenemen bleek hypothetische vraag: Het bleek te gaan om een onderdeel van een groter initiatief, waardoor het als onderdeel daarvan is meegenomen.

Dilemma betreft:	Initiatief/ aanleiding	Gemeente	Korte beschrijving initiatief/aanleiding	Mee- genomen J/N	Argumenten (groen: overleg in projectteam)
			zijn ook geen overlegmomenten. Een van de bewoners is trekker van het initiatief.		
Type groen waar initiatief zich op richt	Stichting Egelopvang	R	De stichting vangt zieke en jonge moederloze egels op en zet deze terug in de natuur. Er wordt voorlichting gegeven over de habitat van egels, dat zijn in dit geval privétuinen.	J	Gaat over behoud/bevorderen natuur: Habitat voor specifieke (wilde) soort ook al zijn dat privétuinen
Professionals	Speeltuin de Kameleon: vergroenen	UNW	Gezamenlijk initiatief van een bewoner en sociaal makelaar (in dienst van), die toevallig in gesprek raakten. De bewoner zelf is ook professioneel kwartiermaker; samen denken ze na over mogelijkheden om verschillende groepen bewoners te betrekken; acties in de tuin en richting bewoners zijn van de sociaal makelaar. De respondent (bewoner) vindt de inzet van de sociaal makelaar essentieel omdat de wijk zowel sociaal zwakkere bewoners als sterke hoog opgeleide bewoners heeft, en daarmee voorkomen kan worden dat de stem van de zwakkere bewoners minder meetelt. Er is op dit moment geen bewonersgroep.	N	Vanwege (nog) ontbreken van voldoende bewonersinbreng bij de huidige acties. Er is geen bewonersgroep
Professionals	Stadstuin Zuilen (van Stichting Utrecht Natuurlijk)	UNW	Bewoners zijn vrijwilliger bij Utrecht Natuurlijk; hebben wel inbreng tijdens overleg	N	Lijkt te weinig zelfstandige betrokkenheid van burgers
Toegankelijkheid	Gebied Liga: Binnentuin	R	De binnentuin van een aantal (koop)flats/appartementen, is geen openbaar gebied. De projectontwikkelaar heeft bedacht dat het een gemeenschappelijke tuin/parkje zou kunnen worden. Er is een aparte stichting voor de tuin opgericht met daarin vertegenwoordiging van 3 verenigingen van	J	Toegankelijkheid voor iedereen is geen criterium. Project lijkt op Thedingsweert in Tiel

Dilemma betreft:	Initiatief/ aanleiding	Gemeente	Korte beschrijving initiatief/aanleiding	Mee- genomen J/N	Argumenten (groen: overleg in projectteam)
			eigenaren en bewoners van betrokken stadswoningen. De stichting is eigenaar van de grond.		
Groen	Stichting Milieugroep Zuilen	UNW	Leefklimaat Zuilen: veel activiteiten gericht op overlast industrieterrein Lage Weide, deels ook groen (tegen bomenkap; demkapunt bv of motie Sprietjes of dikke bomen)	N	Volgens de respondent is de groep te weinig gericht op groen, activiteiten hebben vooral betrekking op dingen die met leefbaarheid en overlast te maken hebben.
Werktijd	Buitenploegen burgerhout en kalsdonk	R		N	Soort sociale werkplaats
Inbreng burgers voldoende?	Omgeving Bilderdijklaan	R	Burgers aangesloten bij de buurtpreventie zijn ook betrokken bij het onderhoud van dit gebied/overleg met medewerkers van openbare werken. Samen wordt gekeken waar onderhoud gepleegd moet worden. Bewoners dragen bij aan verwijderen zwerfvuil en vullen bello's.	N	Er zijn via de buurtpreventie contacten met de wijkchef, als er behoefte is aan snoeien of verplaatsing van een boom e.d.. 10 jaar geleden was er iemand betrokken bij de inrichting van een parkje, maar nu speelt dat niet meer. Respondent vindt dat hier weinig over te vertellen is, reden van niet meenemen.
Groen	Transition Towns	R		N	Gericht op energie en duurzaamheid, geen link met fysiek groen
Niet lokaal	Werkgroep uilen vleermuizen steenmarters	R		N	Betreft vrijwilligers die verspreid over Brabant actief zijn
Groen	Kalsdonk	R	Regelen en overleggen met de straat over het onderhoud; betrokken bij verkeers-remmende maatregelen in de straat; Wil ook met medebewoners mee denken in de renovatie die in de toekomst gaat plaats vinden	N	Niet groen: vooral gericht op verkeers-remmende maatregelen en versnellen renovatie
Onder werktijd	de bankjes in de parken E van	R	Gebied Parken: de bankjes in de parken E van Loonpark en het Vrouwenhof worden vernieuwd in samenwerking met de	N	(nog) niet; respondent heeft alleen een gesprek gehad met gemeente op verzoek van gemeente, daarom niet

Dilemma betreft:	Initiatief/ aanleiding	Gemeente	Korte beschrijving initiatief/aanleiding	Mee- genomen J/N	Argumenten (groen: overleg in projectteam)
	Loonpark en het Vrouwenhof		middelbare school het Davinci college. De gemeente zorgt voor de materialen, de leerlingen van de school gaan de banken projectmatig onderhouden en opknappen.		meegenomen als burgerinitiatief; betrokkenheid school (werksituatie)/niet burgers
	Groene vingers	R	betreft oproep door organisatie (Wijzijn bv) voor vrijwilligers: hulp aan mensen die zelf niet meer in staat zijn hun tuin te onderhouden.	N	Geen Burgerinitiatief
	Jeugdnatuurgroep Wouw /Heerle / Moerstrate /Nispen /Wouse Plantage	R	Jeugdnatuurgroep organiseert educatieve excursies in omgeving	N	Educatie zonder link met fysiek groen
	Transition Town Roosendaal	R	Richt zich op duurzaamheid (mn energie)	N	Geen link met fysiek groen
	werkgroep IVN vogels Roosendaal	R	Organiseert excursies en lezingen maar niet in specifiek gebied	N	Educatie zonder link met fysiek groen
	Roosendaal-voorelkaar is o.a. een digitale marktplaats voor vraag en aanbod van vrijwilligerswerk.	R		N	Lijkt vooral hulpdiensten zonder link met fysiek groen (respondent)
	Stichting Groenhuysen	R		N	Geen groen BI
	buurthuis Gebied rond buurthuis: aanpakken aantal zaken rond het buurthuis	R		N	Geen groen BI

Dilemma betreft:	Initiatief/ aanleiding	Gemeente	Korte beschrijving initiatief/aanleiding	Mee- genomen J/N	Argumenten (groen: overleg in projectteam)
	aanpakken: toevoerp pad; overlast gevend speelveld; onderhoud met bewoners				
	Stichting Brabantse Wal	R		N	Geen groen BI: Zit wel in gebied maar houdt zich afzijdig
	Belangenvereniging St Isidorushoeve	H		N	Projecten lopen via de imkervereniging (zelfde voorzitter)
	Groenadoptie x	H		N	Bleek geen adoptie te zijn aangegaan

Verschenen documenten in de reeks Technical reports van de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu vanaf 2016

WOT-technical reports zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu te Wageningen. T 0317 – 48 54 71; E info.wnm@wur.nl

WOT-technical reports zijn ook te downloaden via de website www.wur.nl/wotnatuurenmilieu

61	Berg, F. van den, A. Tiktak, J.J.T.I. Boesten & A.M.A. van der Linden (2016). <i>PEARL model for pesticide behaviour and emissions in soil-plant systems; Description of processes</i>		<i>metabolites in Dutch risk assessment for aquatic ecosystems</i>
62	Kuiters, A.T., G.A. de Groot, D.R. Lammertsma, H.A.H. Jansman & J. Bovenschen (2016). <i>Genetische monitoring van de Nederlandse otterpopulatie; Ontwikkeling van populatieomvang en genetische status 2014/2015</i>	78	Koffijberg K., J.S.M. Cremer, P. de Boer, J. Postma & K. Oosterbeek & J.S.M. Cremer (2016). <i>Broedsucces van kustbroedvogels in de Waddenzee in 2014.</i>
63	Smits, M.J.W., C.M. van der Heide, H. Dagevos, T. Selnes & C.M. Goossen (2016). <i>Natuurinclusief ondernemen: van koplopers naar mainstreaming?</i>	79	Sanders, M.E. G.W.W. Wamelink, R.M.A. Wegman & J. Clement (2016). <i>Voortgang realisatie nationale natuurbeleid; Technische achtergronden van een aantal indicatoren uit de digitale Balans van de Leefomgeving 2016.</i>
64	Pouwels, P., M. van Eupen, M.H.C. van Adrichem, B. de Knecht & J.G.M. van der Grefte (2016). <i>MetaNatuurplanner v2.0. Status A</i>	80	Vries, S. de & I.G. Staritsky (2016). <i>AVANAR 2.0 nader beschreven en toegelicht; Achtergronddocumentatie voor Status A.</i>
65	Broekmeyer, M.E.A. & M.E. Sanders (2016). <i>Natuurwetgeving en het omgevingsrecht. Achtergrond-document bij Balans van de Leefomgeving, 2014</i>	81	Kuiters, A.T., G.A. de Groot, D.R. Lammertsma, H.A.H. Jansman & J. Bovenschen (2016). <i>Genetische monitoring van de Nederlandse otterpopulatie; Ontwikkeling van populatieomvang en genetische status 2015/ 2016.</i>
66	Os, J. van, J. H.S.D. Naeff & L.J.J. Jeurissen (2016). <i>Geografisch informatiesysteem voor de emissieregistratie van landbouwbedrijven; GIABplus-bestand 2013 – Status A</i>	82	Pleijte, M., R. Beunen & R. During (2016). <i>Rijksprojecten: hét natuurinclusieve werken? Een analyse van relaties tussen rijksprojecten en de Rijksnatuurvisie</i>
67	Ingram, V.J., L.O. Judge, M. Luskova, S. van Berkum & J. van den Berg (2016). <i>Upscaling sustainability initiatives in international commodity chains; Examples from cocoa, coffee and soy value chains in the Netherlands.</i>	83	Smits, M.J.W. en E.J. Bos (2016). <i>Het stimuleren van ondernemen met natuur: handelingsopties voor de overheid</i>
68	Duin van W.E., H. Jongerius, A. Nicolai, J.J. Jongma, A. Hendriks & C. Sonneveld (2016). <i>Friese en Groninger kwelderwerken: Monitoring en beheer 1960-2014.</i>	84	Horst, M.M.S. ter, W.H.J. Beltman & F. van den Berg (2016). <i>The TOXSWA model version 3.3 for pesticide behaviour in small surface waters; Description of processes</i>
69	Ehlert, P.A.I., T.A. van Dijk & O. Oenema (2016). <i>Opname van struviet als categorie in het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet. Advies.</i>	85	Mattijssen, T.J.M. (2016). <i>Ideaaltypen en analysekader van groene burgerinitiatieven; Bijlage bij het rapport 'De betekenis van groene burgerinitiatieven: analyse van kenmerken en effecten van 264 initiatieven in Nederland'</i>
70	Ehlert, P.A.I., H.J. van Wijnen, J. Struijs, T.A. van Dijk, L. van Schöll, L.R.M. de Poorter (2016). <i>Risicobeoordeling van contaminanten in afval- en reststoffen bestemd voor gebruik als covergistingmateriaal</i>	86	Wösten, J.H.M., F. de Vries & J.G. Wesseling (2016). <i>BOFEK2012 versie 2; Status A</i>
71	Commissie Deskundigen Meststoffenwet (2016). <i>Protocol beoordeling stoffen Meststoffenwet. Versie 3.2</i>	87	Pleijte, M., R. During & R. Michels (2016). <i>Nationale parken in transitie; governance-implicaties van een veranderend beleidskader</i>
72	Kramer, H., J. Clement (2016). <i>Basiskaart Natuur 2009. Een landsdekkend basisbestand voor de terrestrische natuur in Nederland</i>	88	Mol-Dijkstra, J.P. & G.J. Reinds (2017). <i>Technical documentation of the soil model VSD+; Status A</i>
73	Dam, R.I. van, T.J.M. Mattijssen, J. Vader, A.E. Buijs & J.L.M. Donders (2016). <i>De betekenis van groene zelf-governance. Analyse van verschillende vormen van dynamiek in de praktijk.</i>	89	Arets, E.J.M.M., J.W.H van der Kolk, G.M. Hengeveld, J.P. Lesschen, H. Kramer, P.J. Kuikman & M.J. Schelhaas (2017). <i>Greenhouse gas reporting for the LULUCF sector in the Netherlands. Methodological background, update 2016</i>
74	Hennekens, S.M., M. Boss & A.M. Schmidt (2016). <i>Landelijke Vegetatie Databank; Technische documentatie, Status A</i>	90	Bruggen, C. van, A. Bannink, C.M. Groenestein, J.F.M. Huijsmans, H.H. Luesink, S.V. Oude Voshaar, S.M. van der Sluis, G.L. Velthof & J. Vonk (2017). <i>Emissies naar lucht uit de landbouw in 2014. Berekeningen met het model NEMA</i>
75	Knecht, B. de, et al. (2016). <i>Kansenkaarten voor duurzaam benutten van Natuurlijk Kapitaal</i>	91	Os van, J., M.G.T.M. Bartholomeus, L.J.J. Jeurissen & C.G. van Reenen (2017). <i>Rekenregels rundvee voor de landbouwtelling. Verantwoording van het gebruik van I&R gegevens voor de landbouwtelling</i>
76	Commissie Deskundigen Meststoffenwet (2016). <i>Advies 'Mestverwerkingspercentages 2017'</i>	92	Haas, W. de, R.J. Fontein & M. Pleijte (2017). <i>Is eenvoudig beter? Twee essays natuur en landschap in het nieuwe omgevingsbeleid</i>
77	W.H.J. Beltman, C. Vink & A. Poot (2016). <i>Calculation of exposure concentrations for NL standard scenarios by the TOXSWA model; Use of FOCUS_TOXSWA 4.4.3 software for plant protection products and their</i>		

93	Schuiling, C., A.M. Schmidt, I.J. La Rivière & R.A. Smidt (2017). <i>Beschermde gebiedenregister; Technische documentatie, Status A.</i>	109	Overbeek, M.M.M., E. Smeets & D. Verhoog (2017). <i>Biobased materialen, circulaire economie en natuurlijk kapitaal.</i>
94	Henkens, R.J.H.G., M.M.P. van Oorschoot en J. Ganzevles (2017). <i>Bijdrage van Green Deals aan de beleidsdoelen voor natuur en biodiversiteit</i>	110	Pouwels, R., G.W.W. Wamelink, M.H.C. van Adrichem, R. Jochem, R.M.A. Wegman en B. de Knecht. (2017). <i>MetaNatuurplanner v4.0 - Status A; Toepassing voor Evaluatie Natuurpact</i>
95	Arets, E.J.M.M., J.W.H van der Kolk, G.M. Hengeveld, J.P. Lesschen, H. Kramer, P.J. Kuikman & M.J. Schelhaas (2017). <i>Greenhouse gas reporting for the LULUCF sector in the Netherlands. Methodological background, update 2017</i>	111	Commissie Deskundigen Meststoffenwet (2017). <i>Advies Mestverwerkingspercentages 2018.</i>
96	Ijsseldijk, L.L., M.J.L. Kik, L. Solé & A. Gröne (2017). <i>Postmortaal onderzoek van bruinvissen (Phocoena phocoena) uit Nederlandse wateren, 2016.</i>	112	Koffijberg K., J.S.M. Cremer, P. de Boer, J. Nienhuis, H. Schekkerman, J. Postma & K. Oosterbeek (2017). <i>Broedsucces van kustbroedvogels in de Waddenzee. Resultaten 2015-2016 en trends in broedsucces in 2005-2016.</i>
97	Verburg, R.W., W.H.G.J. Hennen, L.F. Puister, R. Michels & K. van Duijvendijk (2017). <i>Estimating costs of nature management in the European Union; Exploration modelling for PBL's Nature Outlook</i>	113	Arets, E.J.M.M., J.W.H van der Kolk, G.M. Hengeveld, J.P. Lesschen, H. Kramer, P.J. Kuikman & M.J. Schelhaas (2018). <i>Greenhouse gas reporting for the LULUCF sector in the Netherlands. Methodological background, update 2018</i>
98	Bruggen, C. van, A. Bannink, C.M. Groenestein, J.F.M. Huijsmans, H.H. Luesink, S.V. Oude Voshaar, S.M. van der Sluis, G.L. Velthof & J. Vonk (2017). <i>Emissies naar lucht uit de landbouw in 2015. Berekningen met het model NEMA</i>	114	Bos-Groenendijk, G.I. en C.A.M. van Swaay (2018). <i>Standaard Data Formulieren Natura 2000-gebieden; Aanvullingen vanwege wijzigingen in Natura 2000-aanwijzingsbesluiten</i>
99	Kuiters, A.T., G.A. de Groot, D.R. Lammertsma, H.A.H. Jansman & J. Bovenschen (2017). <i>Genetische monitoring van de Nederlandse otterpopulatie; Ontwikkeling van populatieomvang en genetische status 2016/2017</i>	115	Vonk, J. , S.M. van der Sluis, A. Bannink, C. van Bruggen, C.M. Groenestein, J.F.M. Huijsmans, J.W.H. van der Kolk, L.A. Lagerwerf, H.H. Luesink, S.V. Oude Voshaar & G.L. Velthof (2018.) <i>Methodology for estimating emissions from agriculture in the Netherlands – update 2018. Calculations of CH4, NH3, N2O, NOx, PM10, PM2.5 and CO2 with the National Emission Model for Agriculture (NEMA)</i>
100	Adriaanse, P.I. & W.H.J Beltman (2017) <i>Comparison of pesticide concentrations at drinking water abstraction points in The Netherlands simulated by DROPLET version 1.2 and 1.3.2 model suites</i>	116	Ijsseldijk, L.L., M.J.L. Kik, & A. Gröne (2018). <i>Postmortaal onderzoek van bruinvissen (Phocoena phocoena) uit Nederlandse wateren, 2017. Biologische gegevens, gezondheidsstatus en doodsoorzaken.</i>
101	Daamen, W.P., A.P.P.M. Clerckx & M.J. Schelhaas (2017). <i>Veldinstructie Zevende Nederlandse Bosinventarisatie (2017-2021).</i>	117	Mattijssen, T.J.M. & I.J. Terluin (2018). <i>Ecologische citizen science; een weg naar grotere maatschappelijke betrokkenheid bij de natuur?</i>
102	Boer, T.A. de & F.L. Langers (2017). <i>Maatschappelijk draagvlak voor natuurbeleid en betrokkenheid bij natuur in 2017</i>	118	Aalbers, C.B.E.M., D. A. Kamphorst & F. Langers (2018). <i>Bedrijfs- en burgerinitiatieven in stedelijke natuur. Hun succesfactoren en knelpunten en hoe de lokale overheid ze kan helpen slagen.</i>
103	Buijs, A.E., B.H.M. Elands & C.S.A. van Koppen (2017) <i>Vijftienvintig jaar burgerbetrokkenheid in het natuurbeleid. Analyse van beleidsdiscoursen en publiek draagvlak</i>	119	Bruggen, C. van, A. Bannink, C.M. Groenestein, J.F.M. Huijsmans, L.A. Lagerwerf, H.H. Luesink, S.M. van der Sluis, G.L. Velthof & J. Vonk (2018). <i>Emissies naar lucht uit de landbouw in 2016. Berekningen met het model NEMA</i>
104	Cremer, J.S.M., S.M.J.M. Brasseur., A. Meijboom, J. Schop & J.P. Verdaat (2017). <i>Monitoring van gewone en grijze zeehonden in de Nederlandse Waddenzee, 2002-2017</i>	123	Vullings, L.A.E., A.E. Buijs, J.L.M. Donders, D.A. Kamphorst, H. Kramer & S. de Vries (2018). <i>Monitoring van groene burgerinitiatieven; Analyse van de resultaten van een pilot en nulmeting in vier gemeenten</i>
105	Glorius, S.T., A. Meijboom, J.T. van der Wal & J.S.M. Cremer (2017). <i>Ontwikkeling van enkele mosselbanken in de Nederlandse Waddenzee, situatie 2016</i>	124	Boonstra, F.G., Th.C.P. Melman, W. Nieuwenhuizen & A. Gerritsen (2018). <i>Aanpak evaluatie stelselvernieuwing agrarisch natuurbeheer; Uitgangspunten en opties voor een beleidsevaluatie</i>
106	Hennekens, S.M., W.A. Ozinga & J.H.J. Schaminée (2017). <i>BioScore 3 – Plants. Background and pre-processing of distribution data</i>	125	Vullings, L.A.E., A.E. Buijs, J.L.M. Donders & D.A. Kamphorst (2018). <i>Monitoring van groene burgerinitiatieven; Methodiek, indicatoren en ervaring met pilot en nulmeting.</i>
107	Melman, Th.C.P., M.H.C. van Adrichem, M. Broekmeyer, J. Clement, R. Jochem, H.A.M. Meeuwssen, F.G.W.A. Ottburg, A.G.M. Schotman & T. Visser (2017). <i>Natuurcombinaties en Europese natuurdoelen; Ontwikkeling van een methode om natuurdoelen te realiseren buiten het Natuurnetwerk Nederland</i>		
108	Vries, S. de, W. Nieuwenhuizen & J.M.J. Farjon (2017) <i>HappyHier: hoe gelukkig is men waar?; Gegevensverzameling en bepaling van de invloed van het type grondgebruik - deel I.</i>		

Thema Periodieke
Evaluatie Natuurbeleid
Wettelijke Onderzoekstaken
Natuur & Milieu
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T (0317) 48 54 71
E info.wnm@wur.nl

ISSN 2352-2739

www.wur.nl/wotnatuurenmilieu

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 5.000 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

